

Българска народна банка

ГОДИШЕН
ОТЧЕТ • 2009

Българска народна банка

ГОДИШЕН ОТЧЕТ • 2009

Издание на Българската народна банка
1000 София, пл. „Княз Александър I“ № 1
Телефон: 9145/1271, 1906, 1033
Телекс: 24090, 24091
Факс: 980 2425, 980 6493
Печат: Полиграфична база на БНБ

© Българска народна банка, 2010

ISSN 1313-0633

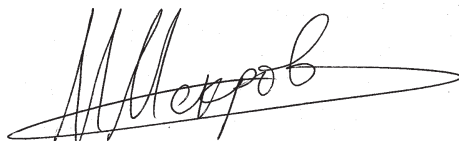
Материалите и информацията, публикувани в Годишния отчет на БНБ за 2009 г., могат да се ползват без специално разрешение, единствено с изричното позоваване на източника.

Интернет страница: www.bnb.bg

Художественото оформление на корицата е разработено въз основа на банкнотата с номинал 5000 лв., емисия 1938 г., с гравюра на сградата на БНБ.

Уважаема госпожо Председател на Народното събрание,
уважаеми госпожи и господа народни представители,

В съответствие с член 1, алинея 2 и член 51 от Закона за
Българската народна банка ви представям Годишния отчет на
Българската народна банка за 2009 година.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Искров', with a long horizontal flourish extending to the right.

Иван Искров
Управител
на Българската народна банка

Управителен съвет на БНБ

Седнали, от ляво на дясно: Калин Христов, Иван Искров, Румен Симеонов, Димитър Костов.
Прави, от ляво на дясно: Олег Недялков, Пенка Крамунова, Стату Статев.

Управителен съвет

Иван Искров

Управител

Димитър Костов

Подуправител

управление „Банково“

Румен Симеонов

Подуправител

управление „Банков надзор“

Калин Христов*

Подуправител

управление „Емисионно“

Пенка Кратунова

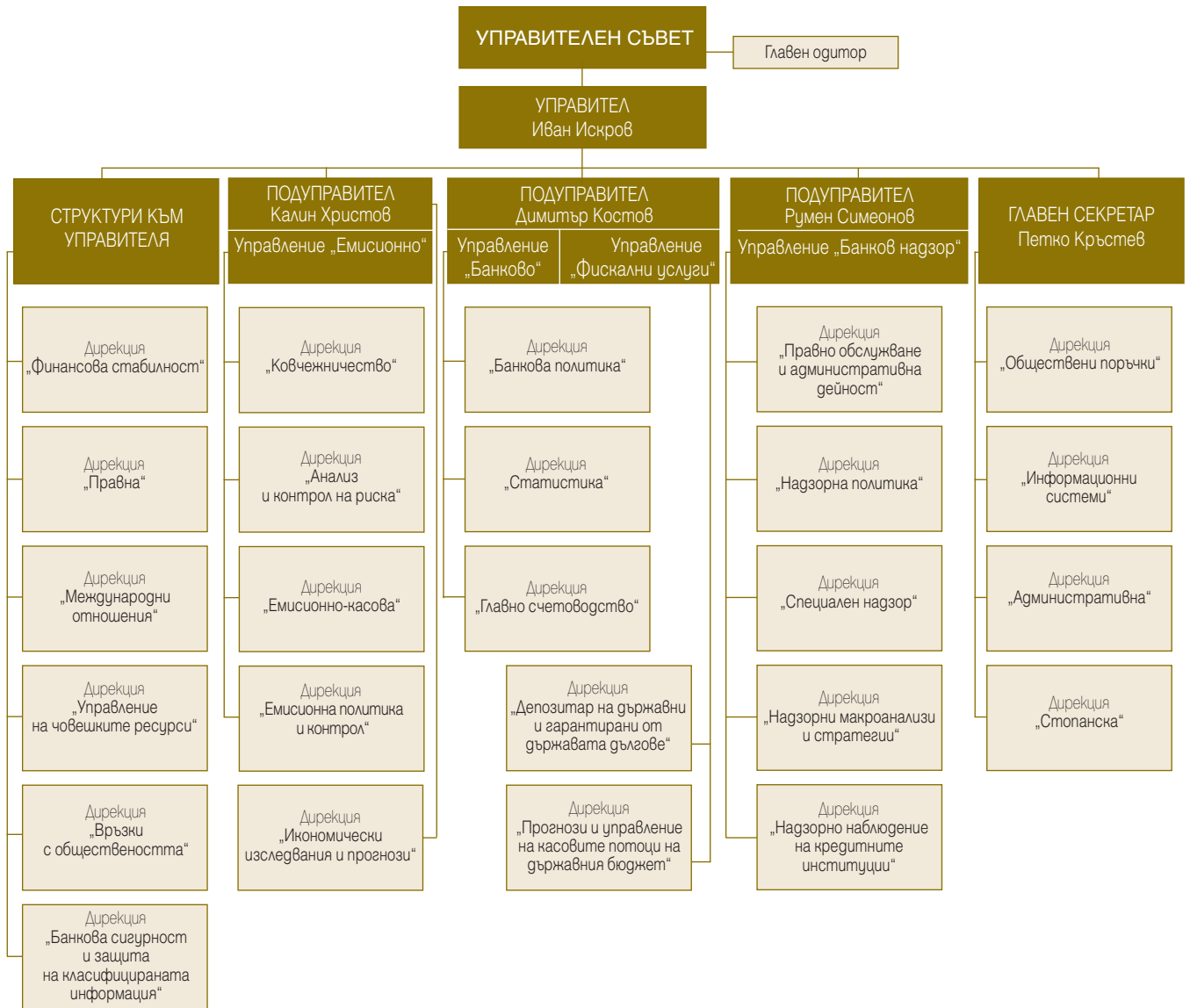
Стати Статев

Олег Недялков

* От 23 октомври 2009 г. подуправител, ръководещ управление „Емисионно“, е Калин Христов, а до 22 октомври – Цветан Манчев.

Организационна структура на БНБ

(към 1 март 2010 г.)

През 2009 г. Българската народна банка – една от първите и най-дълголетната сред институциите на възродената българска държава – отбеляза своята 130-годишнина.* Със съзнанието за значимата си роля в миналото и в днешния ден на България БНБ осъществи поредица от празнични инициативи. Юбилеят предостави на банката разнообразни възможности да запознае по-подробно широката общественост с ролята и функциите ѝ в миналото, с нейните дейности и задачи днес и с отговорностите ѝ като централна банка на България и като член на Европейската система на централните банки.

В началото на годината БНБ присъди чрез конкурс четири стипендии на студенти по икономика, представили есета по теми с важно значение за функциите и задачите на централната банка. БНБ емитира сребърна възпоменателна монета „130 години Българска народна банка“ и публикува каталози с образци на българските монети и банкноти. Отпечатани бяха и последните четири части на сборника с архивни документи на БНБ от периода 1948–1990 г., кратка двуезична илюстрирана история на банката, а също и албум със 130 творби от художествената сбирка на БНБ.

С най-широка популярност сред празничните събития се ползваха дните на отворени врати. На 11 и 12 април повече от четири хиляди души посетиха централната сграда на БНБ и с помощта на разнообразни информационни и нагледни материали, програмни продукти и игри научиха много за миналото и настоящето на банката, за ролята на ценовата стабилност и за банковото дело. На 12 юни в Народния театър „Иван Вазов“ се проведе тържествен празничен концерт в присъствието на президента на Република България, президента на Европейската централна банка и представители на български държавни и финансови институции, на централни банки и международни организации, който беше предаван пряко по Българската национална телевизия. Също по БНТ бе излъчен и заснетият по повод годишнината документален филм за БНБ „Златното доверие“ на режисьора Бойко Илиев по сценарий на Юрий Дачев.

БНБ използва публичните изяви, за да разшири осведомеността на гражданите за значението на финансовата стабилност, за същността и ролята на паричния съвет в България, за единната европейска валута – еврото – и за бъдещото му приемане в България. Важна цел на редица инициативи бе и изясняването на правата на гражданите като потребители на финансови, платежни и информационни услуги. Всички юбилейни инициативи на БНБ бяха подчинени на едни от най-важните ръководни принципи в дейността на всяка модерна централна банка: откритост, прозрачност и отчетност пред обществото.

* Уставът на Българската народна банка е утвърден на 25 януари 1879 г. На 4 април е назначен нейният първи управител. На 23 май банката официално е открита, а на 6 юни с.г., когато по традиция се отбелязват всички годишнини, е извършена първата банкова операция.

Съдържание

Резюме	11
I. Икономическо развитие през 2009 г.	14
1. Международна среда	14
2. Икономиката на България	17
II. Брутни международни валутни резерви	29
1. Размер и структура на брутните международни валутни резерви	29
2. Риск и доходност на брутните международни валутни резерви	32
III. Национална платежна система	38
1. Система за брутен сетълмент в реално време РИНГС	39
2. Промени в нормативната уредба	40
3. Развитие на платежните системи	40
4. Надзор върху платежните системи	40
IV. Резерви на банките в БНБ	42
V. Наличнопарично обращение	43
VI. Поддържане стабилността на банковата система	48
1. Оценка на състоянието на банковата система	48
2. Спазване на изискванията за разумна банкова дейност	54
3. Дейност на банковия надзор	55
VII. Централен кредитен регистър	59
VIII. Фискален агент и официален депозитар на държавата	60
IX. Международни отношения и участие в ЕСЦБ	64
X. Статистическа дейност	69
XI. Изследователска дейност	71
XII. Информационна инфраструктура	72
XIII. Управление на човешките ресурси	74
XIV. Управление на собствеността	77
XV. Вътрешен одит	78
XVI. Изпълнение на бюджета на БНБ	80
XVII. Консолидиран финансов отчет на БНБ към 31 декември 2009 г.	83
По-важни решения на Управителния съвет на БНБ	119
Приложения (диск)	

Абревиатури

АББ	Асоциация на банките в България
АД	акционерно дружество
АДЦК	система за провеждане на аукциони за продажба и обратно изкупуване на ДЦК
АС РОУД	автоматизирана система за регистриране и обслужване на външния дълг
БВП	брутен вътрешен продукт
БИСЕРА	Банкова интегрирана система за електронни разплащания
БМР	Банка за международни разплащания
БНБ	Българска народна банка
БОРИКА	Банкова организация за разплащания с използване на карти
б.п.	базисна точка
БТК	Българска телекомуникационна компания
БФБ	Българска фондова борса
ВМ II	Валутен механизъм II
ДАС	данък върху добавената стойност
ДКУ	Дружество за насоби услуги
ДМА	дълготрайни материални активи
ДФИ	други финансови институции
ДЦК	държавни ценни книжа
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕК	Европейска комисия
Екофин	Съвет на министрите на държавите – членки на ЕС, по финансовите и икономическите въпроси
ЕС	Европейски съюз
ЕСРОТ	електронна система за регистриране и обслужване на търговията с ДЦК
ЕСЦБ	Европейска система на централните банки
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЗБНБ	Закон за БНБ
ЗДБРБ	Закон за държавния бюджет на Република България
ЗИД	закон за изменение и допълнение
ЗКИ	Закон за кредитните институции
ЗМИП	Закон за мерките срещу изпирането на пари
ЗМР	задължителни минимални резерви
ЗУНК	Закон за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г.
ИОБФР	система за информационно обслужване на бюджета и фискалния резерв
ИТ	информационни технологии
КФН	Комисия за финансов надзор
ЛИБОР	лондонски междубанков лихвен процент
МБТР	Международна банка за търговия и развитие
МВФ	Международен валутен фонд
МОТ	Международна организация по труда
МСС	Международни счетоводни стандарти
МСФО	Международни стандарти за финансово отчитане
МФ	Министерство на финансите
МФИ	международни финансови институции
НД	некласифицирани другазде
НСИ	Национален статистически институт
НСПС	Национален съвет по платежни системи
НТООД	нетърговски организации, обслужващи домакинствата
НФИ	небанкови финансови институции
НЦА	Национален център за анализ
ОЛП	основен лихвен процент
ПОС	устройство за търговия на гребно с кредитни карти (point of sale, point of service)
п.п.	процентен пункт
РОЗ	Регистър на особените залози
СБ	Световна банка
СДЦК	електронна система от сметки за сепълмент на безналични ДЦК
СЕПА	Единна зона за плащания в евро
СОФ	социалноосигурителни фондове
СПТ	специални права на тираж
УС	Управителен съвет
ХИПЦ	хармонизиран индекс на потребителските цени
ЦД	Централен депозитар
ЦКР	Централен кредитен регистър
ЦРБ	централен републикански бюджет
щ.д.	щатски долар
щ.д./б	щатски долари за барел
АТМ	<i>Automated Tellers Machine</i>
СIF	<i>Cost, Insurance, Freight</i>
EUR	евро
FLIRBs	облигации с първоначално намалени лихви (<i>Front-Loaded Interest Reduction Bonds</i>)
FOB	<i>Free on Board</i>
FOMC	<i>Federal Open Market Committee</i>
GBP	британска лира
IABs	облигации за неплатени лихви (<i>Interest Arrears Bonds</i>)
JPY	японска йена
USD	щатски долар
VaR	стойност на риск (<i>Value-at-Risk</i>)

Резюме

През 2009 г. глобалната икономическа криза се задълбочи и разшири, но от средата на годината се появиха първите признаци за подобрене на световната конюнктура. През втората половина на годината международната търговия започна да се възстановява и към декември отчете положителен растеж от 8.1% на годишна база. Световното промишлено производство също се ускори и към декември достигна годишен растеж от 4.4%. В края на 2009 г. в еврозоната, САЩ и Китай са отчетени темпове на растеж на реалния БВП, по-високи в сравнение с очакванията, преобладаващи в началото на годината. Инфлацията в глобален мащаб достигна през 2009 г. равнище от средно 2.1%, но през второто полугодие цените на горивата и на основните суровини започнаха да нарастват. След изчерпване на ефекта от ниските лихвени проценти по основните операции по рефинансиране на Федералния резерв (0–0.25%) и Европейската централна банка (1%) двете водещи централни банки прибягнаха към нетрадиционни мерки за осигуряване ликвидност на банките и в резултат от тяхното прилагане лихвите на паричните пазари започнаха постепенно да се нормализират.

През 2009 г. в България спадът на реалния БВП достигна 5%, а на добавената стойност 3.8%. Негативните тенденции в икономическата активност бяха свързани със силно влошената външна среда. Свиването на продажбите и доходите в експортно ориентирани отрасли, както и нарастващата безработица повлияха отрицателно върху отраслите, произвеждащи стоки и услуги за вътрешния пазар. Въпреки че в края на годината износът започна плавно да се увеличава, продажбите на вътрешния пазар продължиха да се свиват и допринесоха за задълбочаване спада на реалния БВП през последното тримесечие на годината. Намаляването на вътрешното търсене бе повлияно от фактори като задържане равнището на доходите, нарастване на безработицата, особено през втората половина на годината, по-слабия приток на преки чуждестранни инвестиции и ниските темпове на кредитиране. От своя страна свитото вътрешно търсене (предимно на стоки за дълготрайна употреба и най-вече на инвестиционни стоки) допринесе през годината за спада на вноса със 7.9 млрд. евро (-33.2%). При износа намалението бе по-малко – с 3.4 млрд. евро (-22.5%), поради което дефицитите по търговското салдо и текущата сметка на платежния баланс започнаха да се свиват. По предварителни данни преките чуждестранни инвестиции за периода януари – декември 2009 г. възлизат на 3.2 млрд. евро и осигуряват покритие на дефицита общо по текущата и капиталовата сметка в размер на 118.1%.

БНБ изпълнява своите функции въз основа на задълбочен анализ на международната конюнктура и на развитието на процесите в националното стопанство. В своята дейност БНБ използва ефективно целия си потенциал и възможности за въздействие с цел поддържане стабилността на банковата система, рационално управление на международните валутни резерви на страната, гарантиране гладкото функциониране на платежните системи и паричното обращение и адекватно изпълнение на функциите на фискален агент и официален депозитар на правителството. В рамките на Европейския съюз (ЕС) централната банка участва активно в подготовката и реализацията на решения, фокусирани върху мерките на световната общност и международните финансови институции за преодоляване на глобалната икономическа и финансова криза.

Приоритет в политиката на БНБ е поддържането на стабилността на банковата система и осигуряването на нормативни условия, подкрепящи усилията на банките да неутрализират негативните последици от глобалната криза и по-слабата икономическа активност в страната. Намалението на процента на за-

гължителните минимални резерви, които търговските банки поддържат в БНБ, от 10% на 5% за средствата, привлечени от чуждестранни банки, и от 10% на 0% за привлечените от държавния и местните бюджети средства, в сила от 1 януари 2009 г., освободи ресурс в размер на 1.2 млрд. лв. и позволи на банките да намалят задълженията си към нерезиденти. Променената стратегия на банките – да привличат ресурси от страната, а не да ползват кредити от чужбина, намери израз в нарастване на лихвите по депозитите. В резултат през годината привлечените в банковата система средства се запазиха като размер на нивото им от края на 2008 г., но се промени тяхната структура. Депозитите от граждани и домакинства нараснаха с 2.7 млрд. лв. (12%) и напълно покриха по-малкото привлечени средства от нерезиденти, а по-високите лихви по депозитите повишиха цената на някои кредитни продукти (главно за граждани). Вследствие на слабото търсене на кредити, относително високата цена на заемните ресурси и по-строгата кредитна политика на банките темпът на растеж на вземанията от неправителствения сектор се забави и към края на годината достигна 3.8%. Ниският темп на растеж на кредита отразява намаляване с 39% през 2009 г. в сравнение с 2008 г. на обема на новоотпуснатите кредити за нефинансови предприятия и домакинства. В номинално изражение вземанията от нефинансови предприятия през годината нараснаха с 0.7 млрд. лв., отбелязвайки годишен прираст от 2.2% към декември, а при вземанията от домакинства в края на годината бе отбелязано увеличение с 1.1 млрд. лв. и годишен прираст от 5.8%. Нарастването на вземанията от неправителствения сектор през 2009 г. е повлияно и от нетното изкупуване на кредити от страна на банките, което за годината възлезе на 1.52 млрд. лв.

През 2009 г. банковата система у нас остана стабилна. Достигнатите през годината равнища на основните финансови показатели бяха отражение както на приложените от БНБ в предходните години антициклични мерки, така и на действията, предприети от кредитните институции за неутрализиране на негативните въздействия на глобалната криза. През годината българската банкова система запази способността си да формира печалба при запазване на добри показатели за ликвидност, като в същото време засили и капиталовата си позиция. Независимо че в течение на годината качеството на кредитните портфейли на банките се влошаваше, те успяха да заделят адекватни на риска в портфейлите им провизии, което допълнително повиши степенята на защита срещу кредитен риск. Акцентите в банковия мениджмънт бяха поставени върху омокотяване на натиска по линия на влошаване качеството на кредитите, поддържане устойчивостта на привлечения ресурс и оптимизирането на разходите. Постигнатите резултати поставят българската банкова система сред банковите системи на ЕС с най-добри финансови показатели¹. Последното е от изключителна важност, тъй като за разлика от повечето страни – членки на ЕС, в България под каквато и да било форма не е предоставяна държавна помощ за кредитни институции. Още от началото годината БНБ препоръча на банките да поддържат по-високо минимално равнище на капитала си от първи ред, като капитализират печалбите си. През 2009 г. капиталовата база нарасна с 18% посредством капитализация на печалбата от предходната година и увеличение на внесения капитал и на капитала от втори ред.

По одитирани данни за 2009 г. банковата система реализира печалба (след приспадане на обезценката) в размер на 752 млн. лв. През годината най-голям натиск върху доходите на банките оказва влошаването на качеството на кредитите, като спрямо края на 2008 г. разходите за обезценка нараснаха три пъти

¹ Например въз основа на последните осреднени данни за резултатите от дейността на големите комплексни европейски банкови групи (*LCBG*) стойностите на показателите за възвръщаемост на капитала (*ROE* 6.41%), възвръщаемост на активите (*ROA* 0.26%) и адекватност на капитала (*CAR* 13.50%) са по-ниски от отчетените стойности за банките в България. Аналогична е картината и при съпоставка на банковата система на България с банковите системи на няколко други страни-членки от Централна и Източна Европа извън еврозоната. Българските банки отчитат едни от най-ниските стойности на необслужваните кредити и съответно най-добър показател за адекватност на капитала и много добри стойности на показателя, измерващ възвръщаемостта на капитала.

и надхвърлиха 1 млрд. лв. Въпреки това банките съумяха да генерират брутни оперативни доходи, превишаващи с 2.35% тези за 2008 г. Влошаване на качеството на кредитите бе регистрирано през цялата 2009 г., като дялът на кредитите с просрочие над 90 дни достигна 6.4%. Независимо от проявяването на тези процеси достигнатите към момента нива се считат за управляеми. Степента на чувствителност на системата и банките бе анализирана при различни по обхват на видовете риск и острота на негативните въздействия сценарии, въз основа на които беше оценено потенциално влошаване на кредитите и ерозиране на капитала на банките. Отчетените в края на 2009 г. резултати не потвърдиха най-песимистичните сценарии на международни институции и анализатори и се доближиха до очакваните от БНБ равнища за острота на риска и капацитет на системата да устоява на шокове.

Важна функция на БНБ е управлението на международните валутни резерви на страната. Нестабилността на международните финансови пазари, колебанията в цените на финансовите активи и на рисковите премии, както и понижаването на кредитния рейтинг на редица водещи транснационални финансови институции и банки изискват прецизно структуриране на инвестиционните портфейли и строг подбор на контрагентите с цел запазване качеството на инвестициите и минимизиране на риска. През 2009 г. брутните международни валутни резерви достигнаха 12 919 млн. евро, което спрямо края на 2008 г. представлява увеличение с 205.7 млн. евро. През годината два основни фактора повлияха върху динамиката на равнището на брутните международни валутни резерви. В началото на годината нивото на брутните международни валутни резерви спадна в резултат на намаление на депозитите, които банките поддържат в БНБ и които в съответствие със ЗБНБ се включват в паричните задължения на централната банка.² Депозитите на банките в БНБ спаднаха поради намаление на процента на задължителните минимални резерви от началото на годината. През втората половина на годината МВФ извърши разпределение на СПТ между държавите-членки, пропорционално на квотите им, при което България получи 610.9 млн. СПТ (665.7 млн. евро). Въпреки че получените по това разпределение СПТ представляват част от брутните международни валутни резерви, те не се инвестират на международните финансови пазари и не носят доход³. Поради това тези средства не са включени в пазарната стойност на международните валутни активи, която достигна 12 264 млн. евро, или с 475 млн. евро по-малко в сравнение с края на 2008 г.

При неблагоприятна външна конюнктура и по-ниско ниво на пазарната стойност на международните валутни резерви през 2009 г. БНБ постигна 286 млн. евро доход от инвестирането на международните си резерви, което представлява 2.47% доходност за годината. Нетният доход от управлението на международните валутни резерви бе в размер на 443 млн. евро, което представлява 3.78% нетна доходност за годината.

Натрупаните опит и авторитет във всички дейности, които по закон БНБ изпълнява, позволиха включването ѝ в различни проекти на ЕС и ЕЦБ за оказване на техническа помощ за трети страни, като приоритет имаха съседните държави, нечленуващи в ЕС. В началото на 2009 г. българската централна банка бе избрана от ЕК да управлява проект за техническа помощ за Черна гора на тема „Укрепване на регулаторния и надзорния капацитет на финансовите регулаторни институции“. БНБ участва заедно с други 17 централни банки от ЕС в проект, управляван от ЕЦБ, за оказване на техническа помощ за Националната банка на Сърбия. Друг важен проект, управляван от ЕЦБ и с участието на БНБ съвместно със седем други централни банки от ЕС, е тригодишната програма за централната банка на Египет в областта на банковия надзор и регулации.

² В съответствие със ЗБНБ брутните международни резерви осигуряват пълно покритие на паричните задължения на банката при фиксиран валутен курс. Вж. тук глава II.

³ Вж. с. 30.

I. Икономическо развитие през 2009 г.

1. Международна среда

Икономическата активност в световен мащаб се понижи през първата половина на 2009 г., а впоследствие се стабилизира и започна да се възстановява. Пречупването на тенденцията към икономически спад бе резултат до голяма степен от влиянието на мащабните фискални и монетарни мерки, предприети в развитите страни и в Китай. В края на 2009 г. отчетните данни за икономическия растеж на еврозоната, САЩ и Китай бяха по-високи в сравнение с очакванията, преобладаващи в началото на годината. Несигурността относно устойчивостта на започналото възстановяване на световната икономика обаче остава висока, а тенденциите към подобрене все още не са синхронизирани във всички региони в света. Азиатските икономики отчитат значително по-бързо възстановяване от това на еврозоната и САЩ. Растежът на китайската икономика достигна темп от 10.7% на годишна база за четвъртото тримесечие на 2009 г. и 8.7% за цялата година. Паричната политика на Китай спомогна за бързото нарастване на новоотпуснатите кредити, които през 2009 г. достигнаха 31.5% от БВП. На отраслово равнище също се забелязва несиметричност между оптимистичните нагласи в промишлеността и по-умерените очаквания в сектора на услугите.

Международният стокообмен започна да се възстановява през второто полугодие, като към декември на годишна база отчете положителен растеж от 8.1%. Най-голям бе приносът на азиатския регион, чийто международен търговски обем нарасна с около 23.5%. Световното промишлено производство също се ускори и към декември достигна растеж от 4.4% на годишна база.

Основни макроикономически показатели (средно за годината)

	Растеж на реалния БВП			Инфлация			Безработица		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
ЕС-27	2.9	0.8	-4.2	2.4	3.7	1.0	7.1	7.0	8.9
Еврозона-16	2.8	0.6	-4.1	2.1	3.3	0.3	7.5	7.5	9.4
ЕС-8	6.0	3.8	-3.1	4.4	6.6	3.6	7.6	6.4	8.3
ЕС-3	2.5	0.3	-4.9	2.2	3.6	2.1	5.3	5.5	7.5
САЩ	2.1	0.4	-2.4	2.8	3.8	-0.3	4.6	5.8	9.3
Япония	2.4	-1.4	-5.0	0.1	1.4	-1.4	3.9	4.0	5.1
Китай	13.0	9.0	8.7	4.8	5.9	-1.0	4.0	4.2	

Забележка: ЕС-8 включва държавите, присъединили се към ЕС от 2004 г. насам, без тези, които вече са членки на еврозоната. ЕС-3 включва Великобритания, Швеция и Дания. Показателите за ЕС-8 и ЕС-3 са изчислени чрез претегляне на динамичните редове, като се използват теглата на съответните страни в общия БВП на групата (за растежа), в общата за групата величина за работната сила (равнище на безработица), а при претеглянето на инфлацията са ползвани теглата на държавите от ЕС-27 в ХИПЦ, изчислени от Евростат.

Източници: Евростат, *Bureau of Labor Statistics*, *Bureau of Economic Analysis*, Статистическа служба на Япония, Национална статистическа служба на Китай, изчисления на БНБ.

В еврозоната дъното на рецесията бе достигнато през първото тримесечие на годината, когато БВП спадна с 5.0% на годишна база. След края на първото тримесечие на 2009 г. бизнес климатът и потребителските нагласи започнаха плавно да се подобряват, а спадът на БВП постепенно да се забавя. Значителен принос за това имаха мащабните фискални стимули, паричната политика на ЕЦБ, както и усилията за стабилизиране доверието на финансовите пазари. Независимо от положителните тенденции несигурността относно икономическото възстановяване на еврозоната се запазва и се определя от фактори

като затруднения достъп на частния сектор до финансиране, нарастващата безработица, както и рисковете за стабилността на публичните финанси в повечето държави-членки.

В САЩ напрежението на финансовите пазари към края на 2008 г. се пренесе трайно върху икономическата активност. През първото шестмесечие на 2009 г. потреблението на домакинствата се сви значително под влияние на нарастващата безработица, спада на разполагаемите доходи и трудния достъп до кредитиране. Слабото натоварване на производствените мощности и затягането на условията за кредитиране продължиха да влияят негативно върху инвестиционните решения на бизнеса. През второто полугодие обаче настъпи съществена промяна в конюнктурата. Икономическият климат в САЩ започна да се подобрява в резултат от мащабните монетарни и фискални стимули, като на годишна база растежът на БВП за полугодие то бе положителен в размер на 0.1%. Ускоряването на растежа на БВП през втората половина на 2009 г. бе подкрепено главно от временни фактори.

През 2009 г. инфлацията в глобален мащаб достигна ретроспективно най-ниското си равнище от средно 2.1%.⁴ От страна на търсенето основни фактори за това бяха намаляването на разполагаемия доход на домакинствата, което ограничи значително потреблението на продукти за дълготрайна употреба и горива, а от страна на предлагането – поевтиняването на основните суровини и свързаният с него спад на цените на производител. Понижение се наблюдаваше и при храните, чиито цени бяха повлияни от високите добиви през сезона. През годината в повечето развити икономики бе отчетена дефлация или инфлация, близка до нула. Средногодишната инфлация в еврозоната през периода беше 0.3%, която към декември на годишна база се ускори до 0.9%. В САЩ за годината бе отчетена дефлация (-0.3%). Умерената динамика на базисната инфлация, която към декември на годишна база възлизаше на 1.1% в еврозоната и на 1.8% в САЩ, показва липсата на инфлационно напрежение. Наличието на значителен свободен производствен капацитет и запазващата се несигурност относно възстановяването на потребителската и инвестиционната активност предполагат запазване на инфлацията във водещите икономики на ниски равнища за продължителен период от време.

Суровият петрол тип „Брент“ се търгуваше за около 61.9 щ.д./барел (44.6 евро) средно през годината. В резултат от значителния спад в търсенето през първото тримесечие петролът се търгуваше за около 40–50 щ.д./барел. През следващите тримесечия динамиката на цените се определяше от оптимистичните очаквания относно възстановяването на световната икономика и поевтиняването на щатския долар спрямо еврото. Цената на суровия петрол нарасна с близо 70% и се стабилизира на нива от около 70–80 щ.д./барел. При цените на храните тенденцията също бе към постепенно повишаване през второто шестмесечие, като на годишна база към декември индексът, отчитащ изменението в ценовото им равнище, нарасна с 25.4%. Поскъпване бе отчетено главно при растителните мазнини, напитките и захарта. Индексът, отчитащ цените на металите, също се повиши, като към декември бе с около 25.3% по-висок спрямо декември 2008 г. Най-голямо поскъпване отбелязаха цветните метали олово, мед и цинк съответно със 140%, 125% и 113%. Основни фактори за поскъпването на металите бяха благоприятната конюнктура в промишлеността в резултат от фискалните стимули във водещите икономики и голямото търсене от страна на Китай.

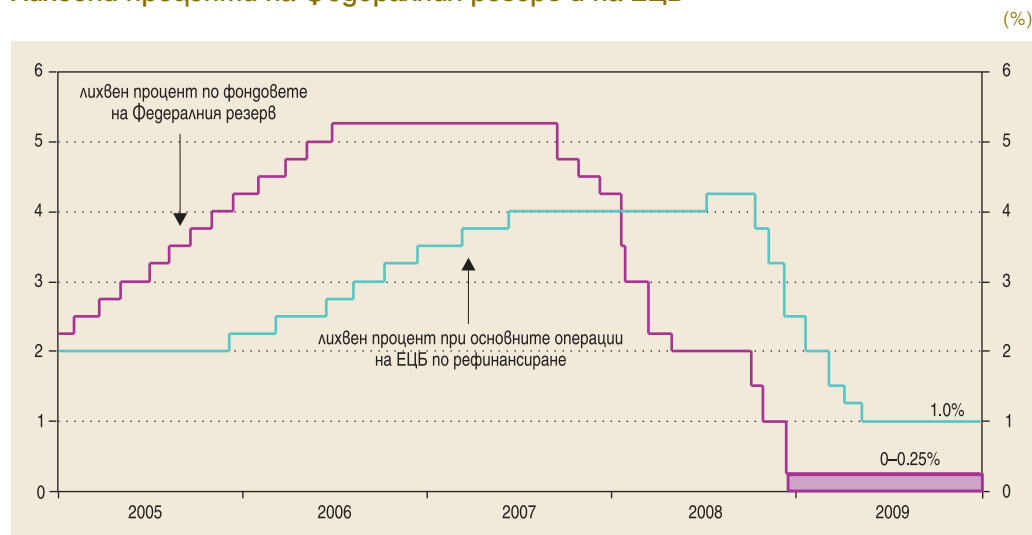
През 2009 г. ЕЦБ предприе допълнителни понижения на лихвата по основните операции по рефинансиране до ниво от 1.00%. За периода януари – май кумулативното ѝ понижение възлезе на 150 б.т. Коридорът на постоянните улеснения бе стеснен до 150 б.т. (-50 б.т.), като депозитната и кредитната лихва на ЕЦБ бяха определени съответно на 0.25% и 1.75%. Ключови моменти в политиката

⁴ По данни на МВФ (*International Financial Statistics* към 16 март 2010 г.).

на ЕЦБ бяха иницирането на програма за изкупуване на обезпечени европейски облигации (60 млрд. евро) и удължаването до 1 година на матуритета на операциите по дългосрочно рефинансиране. Проведени бяха три едногодишни операции, като общият им размер достигна 614 млрд. евро. Предоставянето на голям обем ликвидност в банковата система бе причина за значително намаление на лихвените проценти на междубанковия пазар. Лихвите по депозити с матуритет до 6 месеца спаднаха под референтната репо лихва, като в края на годината достигнаха рекордно ниски равнища – съответно 0.41% за овърнайт (-194 б.т.) и 0.70% за тримесечен *EURIBOR* (-219 б.т.). С оглед засилващите се очаквания за икономическо оживление в еврозоната и в глобален мащаб в края на последното тримесечие на 2009 г. ЕЦБ оповести началните стъпки на стратегията си за преустановяване на нестандартните мерки. Целта бе постепенно да се намали предоставянето на допълнителна ликвидност за банките, като се започне със спиране на едногодишните репо операции и се продължи с намаляване честотата на останалите дългосрочни операции.

През 2009 г. Федералният резерв запази непроменена лихвата по федералните фондове в коридора от 0.00–0.25%. В допълнение към вече въведените краткосрочни улеснения и в отговор на задълбочаващата се рецесия и продължаващия спад на потребителското и инвестиционното доверие в самото начало на годината бяха предприети и няколко програми за изкупуване на дългосрочни ценни книжа. В резултат от безпрецедентната намеса на Федералния резерв условията на паричния пазар постепенно се нормализираха, а премиите за риск в хоризонта от 3 и 6 месеца се понижиха. Банките поддържаха много висока ликвидност, което бе и причина за наблюдавания отлив на интерес от паричния пазар към програмите на Федералния резерв. Впоследствие обемът и честотата на провеждане на някои операции бяха съкратени на няколко пъти, а други – преустановени напълно. На последното си за 2009 г. заседание Комитетът по операциите на открития пазар към системата на Федералния резерв взе решение да преустанови в края на януари 2010 г. краткосрочните извънредни операции по предоставяне на ликвидност, а тези за покупка на дългосрочни ценни книжа – в края на март същата година.

Лихвени проценти на Федералния резерв и на ЕЦБ

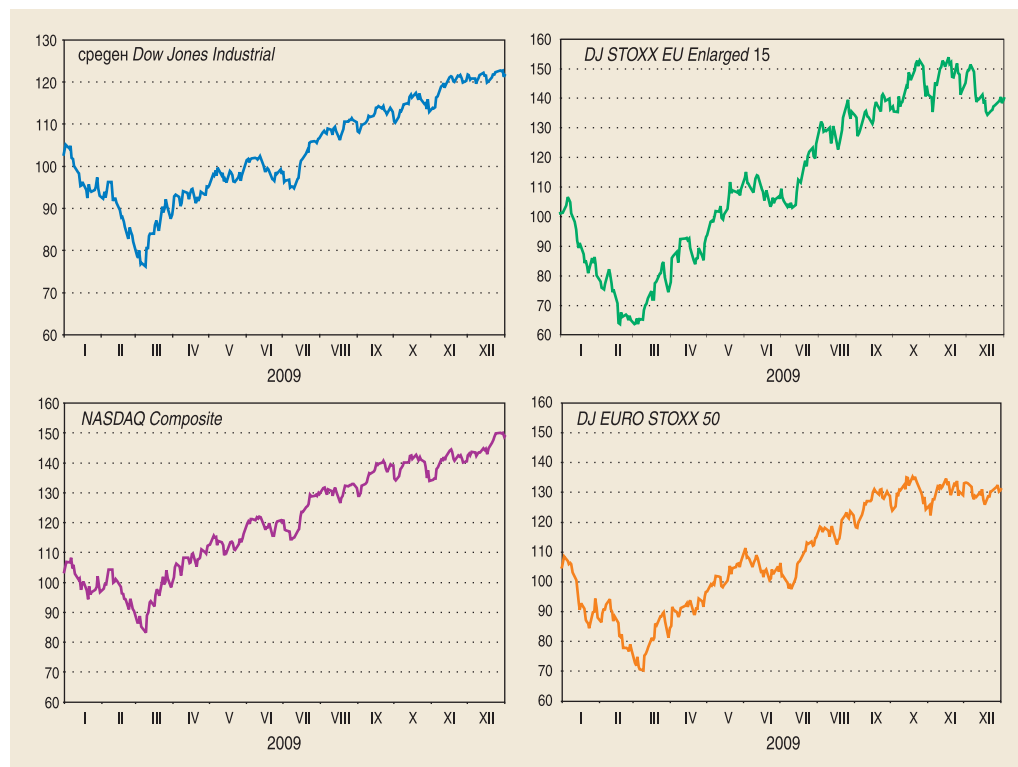

Източници: ЕЦБ, Федерален резерв.

След спада през първото тримесечие на годината, когато спрямо декември 2008 г. водещите борсови индекси загубиха около 20–30% от стойността си, последва период на значителното им покачване. Благоприятните макроикономически данни възвърнаха оптимизма на пазарните участници за скорошно ожив-

ление във водещите икономики. За годината европейските фондови индекси *Dow Jones EURO STOXX 50* и *Dow Jones STOXX EU Enlarged 15* се повишиха съответно с 30.2% и 40.9%, а в САЩ индексите *NASDAQ Composite* и *Dow Jones Industrial* – съответно с 45.5% и 21.4%.

Основни фондови индекси

Забележка: Индексите са изчислени на база декември 2008 г. = 100.

Източници: *Dow Jones*, *NASDAQ*, *STOXX*.

2. Икономиката на България

През 2009 г. реалният БВП спадна с 5%.⁵ Влиянието на глобалната финансова и икономическа криза се прояви във всички сектори чрез спад на потребителското и бизнес доверие, влошени експортни възможности и намаление на входящите капиталови потоци.

Най-засегнатият от кризата компонент на крайното използване бяха инвестициите. Динамичното развитие на българската икономика през последните години е свързано с интензивен процес на изграждане на производствени мощности и трупане на запаси, необходими за нововъзникващите и разрастващите се фирми. През 2009 г. в резултат от засилващата се несигурност, намаляващото търсене и по-трудния достъп до финансиране инвестициите в основен капитал спаднаха с 27% в реално изражение, а общият принос на капиталобразуването за спада на реалния БВП бе 12.5 пр.п.

По данни от тримесечната бизнес статистика на НСИ разходите за придобиване на дълготрайни материални активи намаляха с 28% в номинално изражение. С около 45% бе спадът им в секторите, свързани с недвижимите имоти – строителството и операциите с недвижими имоти, а най-значим принос (от 16.8 пр.п.) за общото намаление на тези разходи имат промишлеността и търговията.

⁵ Годишният спад с 5% на реалния БВП у нас е сходен със средното понижение на икономическата активност в ЕС (-4.2%). Не се сбъднаха прогнозите на редица международни анализатори за значително по-силен ефект от глобалната криза върху икономиката на България и за спад на икономиката ѝ с около 7%.

Растеж на реалния БВП по компоненти на крайното използване

	2008		2009	
	Изменение (%)	Принос (пр.п.)	Изменение (%)	Принос (пр.п.)
БВП – произведен	6.0	6.0	-5.0	-5.0
Крайно потребление	3.9	3.3	-6.2	-5.2
Потребление на домакинствата	4.9	3.3	-6.3	-4.3
Крайни потребителски разходи на сектор „държавно управление“	1.9	0.1	-5.3	-0.4
Колективно потребление	-1.4	-0.1	-5.7	-0.5
Брутно образуване на основен капитал	20.4	6.1	-26.9	-9.0
Физическо изменение на запасите	-15.2	-1.1	-69.6	-3.5
Износ на стоки и услуги	2.9	1.8	-9.8	-5.9
Внос на стоки и услуги	4.9	-4.2	-22.3	18.5

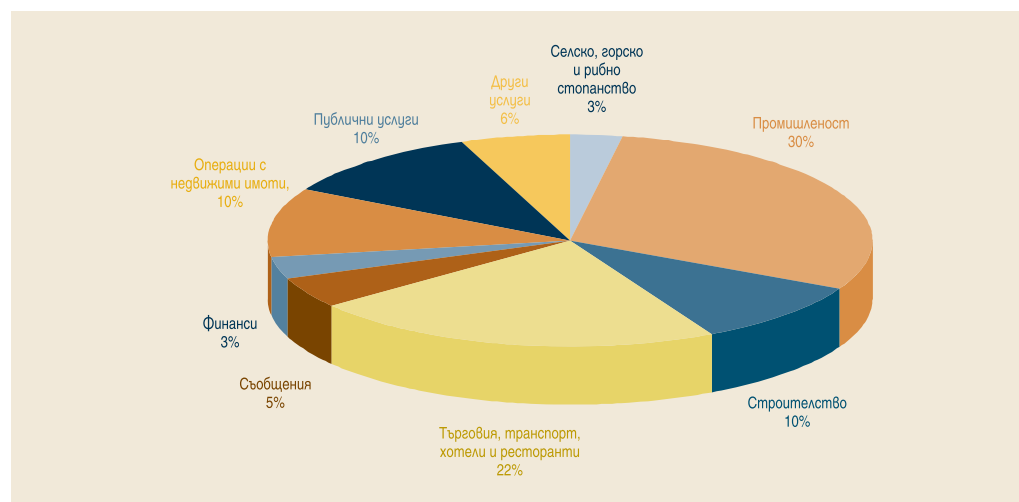
Източник: НСИ.

Реален растеж на брутната добавена стойност

	2008		2009	
	Изменение (%)	Принос (пр.п.)	Изменение (%)	Принос (пр.п.)
Брутна добавена стойност	6.1	6.1	-3.8	-3.8
Селско и горско стопанство	24.6	1.5	-3.3	-0.2
Промисленост	3.0	1.0	-8.1	-2.5
Услуги	5.9	3.6	-1.7	-1.0

Източник: НСИ.

Структура на разходите за придобиване на ДМА по икономически дейности за 2009 г.

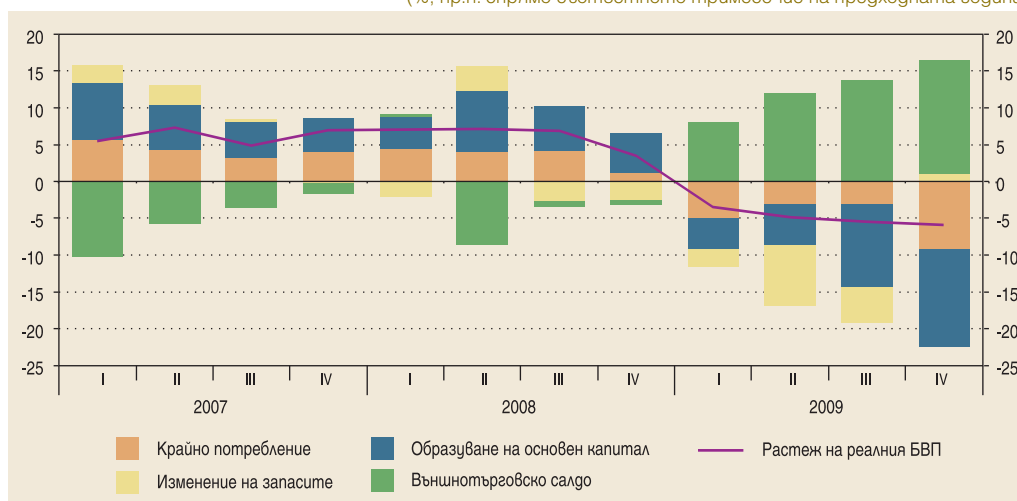

Източник: НСИ.

Потреблението на домакинствата се сви с 6.3% в реално изражение. Вследствие на увеличаващата се безработица и по-бавното нарастване на доходите намаля и доверието на потребителите. Домакинствата ограничиха покупките си на стоки за дълготрайна употреба, като запазиха равнището си на потребление на хранителни и други стоки от първа необходимост. Склонността на домакинствата да ограничават потреблението и да увеличават спестяванията си през 2009 г. е свързана с по-голямата несигурност по отношение на заетостта и бъдещите им доходи. Засилената склонност към спестяване допринесе за прираста на депозитите на домакинства в банките. Потреблението на сектор „държавно управление“ намаля в реално изражение с 5.5% вследствие на усилията за фискална консолидация през втората половина на годината.

Принос по компоненти на крайното използване за растежа на БВП

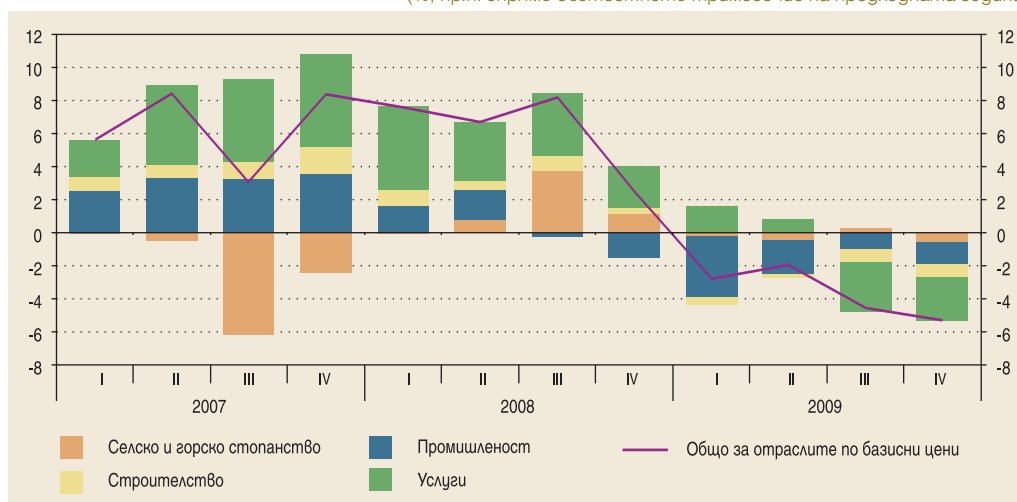
(%, пр.п. спрямо съответното тримесечие на предходната година)

Източник: НСИ.

Изменение на добавената стойност в реално изражение и принос по сектори

(%, пр.п. спрямо съответното тримесечие на предходната година)

Източник: НСИ.

Поради по-слабото крайно и междинно вътрешно търсене, особено на инвестиционни стоки, вносът намалѝ с 22%. Спадът на износа бе по-малък, което доведе до положителен принос на въннотърговското салдо за изменението на реалния БВП. През годината отрицателният растеж на износа се забави, като през четвъртото тримесечие равнището на износа се повиши с 0.8% (в т.ч. на износа на стоки с 2.8%) спрямо последното тримесечие на 2008 г.

Брутната добавена стойност, произведена в икономиката, се сви с 3.8%. Добавената стойност в преработващата промишленост намалѝ с 8.1% и допринесе с 1.2 пр.п. за общия спад на този показател. От една страна, секторът бе засегнат от влошената експортна конюнктура, но още по-неблагоприятно му се отрази свиването на вътрешното търсене. Оборътът в преработващата промишленост спадна общо за 2009 г. с 26%, като оборътът на вътрешния пазар допринесе с 16 пр.п. за намалението. Отрицателният растеж в промишлеността има връзка със спада в строителството (-7.2%), осигуряващо пазар на голяма част от продуктите за междинно потребление, и в търговията (-6.1%). Свита на външна търговия от своя страна бе един от главните фактори, породили спада в транспорта и съобщенията, където добавената стойност намалѝ със 7%.

Поради влошените пазарни условия предприятията в повечето отрасли приемат мерки за ограничаване на разходите си за суровини, материали и работна сила с цел да противодействат на свиването на дела на брутния опериращ излишък в брутната си продукция.⁶ В преработващата промишленост, строителството, енергетиката, транспорта и съобщенията този дял се повиши през 2009 г. спрямо предходната година, а във финансовия сектор той съответно намаля незначително до 52.7% (от 54.3% през 2008 г.).

Състоянието на пазара на труда се влоши през 2009 г. в резултат от слабата икономическа активност. Заетостта спадна с 2.9% спрямо 2008 г., а през годината се засили тенденцията предприятията да освобождават трудови ресурси – през първото шестмесечие заетостта намаля с 1.1% на годишна база, докато през второто спадът ѝ достигна 4.7%. Негативният ефект от кризата върху пазара на труда се отрази с известно закъснение, като отлагането на съкращенията на персонал се дължи, от една страна, на доброто финансово състояние на предприятията в първите месеци на кризата и на възможността временно да приемат намаление на текущите печалби в очакване търсенето да се възстанови. От друга страна, постепенното прехвърляне на първоначалния външен шок от експортно ориентираните отрасли към тези, които обслужват вътрешния пазар, също влияе върху динамиката на заетостта по сектори. През първото полугодие заетостта в услугите продължи да нараства на годишна база, а през следващите шест месеца броят на заетите бе с 6.2% по-малко в сравнение със същия период на 2008 г.

Нивото на безработица започна да се покачва и по данни от Наблюдението на работната сила в края на годината достигна 7.9%. Част от съкратените не се включиха в пазара на труда и не търсеха нова работа. В резултат на това броят на обезкуражените безработни нарасна, а коефициентът на икономическа активност на населението във възрастовата група 15–64 г. спадна от 67.8% през 2008 г. на 67.2% през 2009 г.

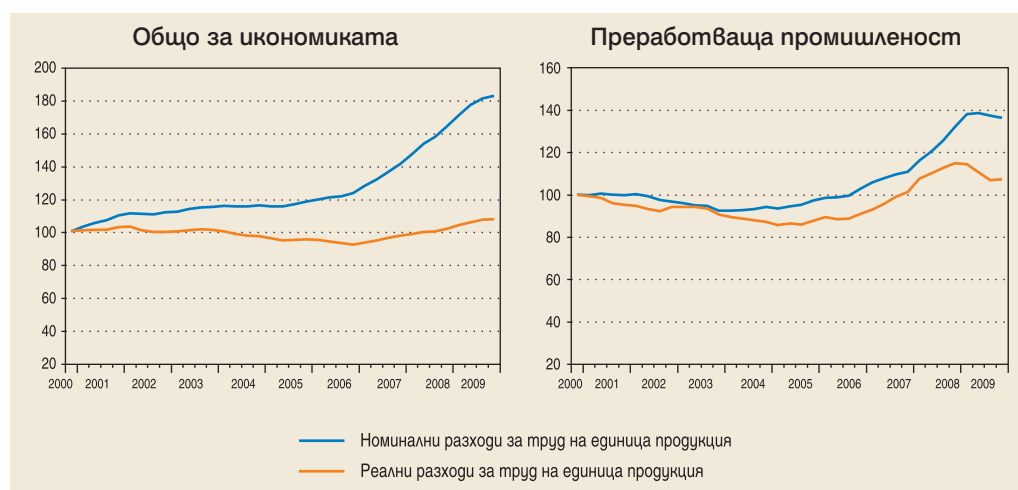
Темпът на номинално нарастване на трудовите възнаграждения също бе повлиян от негативните тенденции на пазара на труда и се забави до 9.4% през 2009 г. (22% през 2008 г.). Ограничаването на годишното нарастване на компенсацията на наето лице бе по-чувствително през втората половина на 2009 г. и особено през четвъртото тримесечие (с 3.5% на годишна база), когато възможността да се намалят или премахнат годишните премии позволи по-голяма гъвкавост на предприятията. Сравнително високият годишен темп на прираст на заплатите през първата половина на годината бе продуциран в голяма степен от повишаването на минималната работна заплата с 9% и от началото на 2009 г. на минималните осигурителни прагове с над 20%.

Производителността на труда спадна през първото полугодие с 3.1% на годишна база поради задържане на броя на заетите и отлагане на съкращенията. Освобождаването на персонал през второто полугодие обаче ограничи спада в производителността на труда до 1% (0.1% през четвъртото тримесечие). В резултат от направените съкращения и постепенното възстановяване на производството на верижна база (реалният растеж през второто полугодие на 2009 г. спрямо първото бе 5.6%) в преработващата промишленост производителността на труда се покачи с 6.1% през юли – декември 2009 г. спрямо съответния период на предходната година.

Разходите за труд на единица продукция общо за икономиката продължиха да нарастват през 2009 г. съответно в номинално изражение с 10.6%, а в реално с 5.8%, но причините за положителния растеж се различават от тези през 2007–2008 г. Докато през предходните години увеличаването на разходите за труд на единица продукция бе съпроводено с нарастване на печалбите на предприя-

⁶ Съотношението на брутния опериращ излишък към брутната продукция е показател за рентабилността на производството.

Разходи за труд на единица продукция (пльзгаща се средна, 2000 г. = 100)

Източници: НСИ, БНБ.

тията, през 2009 г. то се дължеше на значителното свиване на търсенето и отложеното във времето съкращаване на заети. През четвъртото тримесечие прирастът на разходите за труд на единица продукция чувствително се забави и достигна съответно 3.7% в номинално изражение и 1.8% в реално. По сектори най-голям положителен принос за нарастването на тези показатели през 2009 г. имаха търговията и селското стопанство – общо с 4.2 пр.п. за номиналните разходи за труд на единица продукция и с около 1.5 пр.п. за реалните. В аграрния сектор разходите за труд на единица продукция следва да се разглеждат с известна условност поради значителния дял на самонаетите лица, които получават смесен доход от труд и рента. Преработващата промишленост допринесе най-много (с -0.7 пр.п.) за ограничаването на растежа на реалните разходи за труд на единица продукция. Пряко влияние върху запазването на външната конкурентоспособност имаше динамиката на разходите за труд в преработващата промишленост, защото този отрасъл е най-важен за износа на страната.

През 2009 г. инфлацията отбеляза значително понижение спрямо предходната година и на годишна база през декември достигна 1.6%, а средногодишната инфлация се понижи до 2.5%.⁷ Най-съществено значение за по-ниското ѝ равнище имаха по-голямото предлагане на земеделски суровини в условията на високи селскостопански добиви в страната и света през сезона 2008/2009 г. и значителното поевтиняване на петрола в края на 2008 г. Тези фактори оказаха пряко влияние върху инфлацията у нас чрез понижаването на цените на храните и горивата – групи с голям принос за инфлацията през 2008 г., и косвено чрез отслабването на натиска върху останалите цени по линия на по-ниските разходи за междинно потребление. Динамиката на международните цени на енергийните суровини бе основен фактор и за поевтиняването на някои стоки с административно определяни цени, като електроенергията за битя и топлоенергията.

В края на 2009 г. поскъпването на петрола на годишна база допринесе за повишаване на годишния темп на инфлация от 0.2% в края на третото тримесечие на годината до 1.6% в края на декември. Основен принос за натрупаната за 2009 г. инфлация имаха цените на услугите (с 0.9 пр.п.) и на тютюневите изделия (с 0.7 пр.п.).

⁷ Анализът използва данните по хармонизирания индекс на потребителските цени (ХИПЦ).

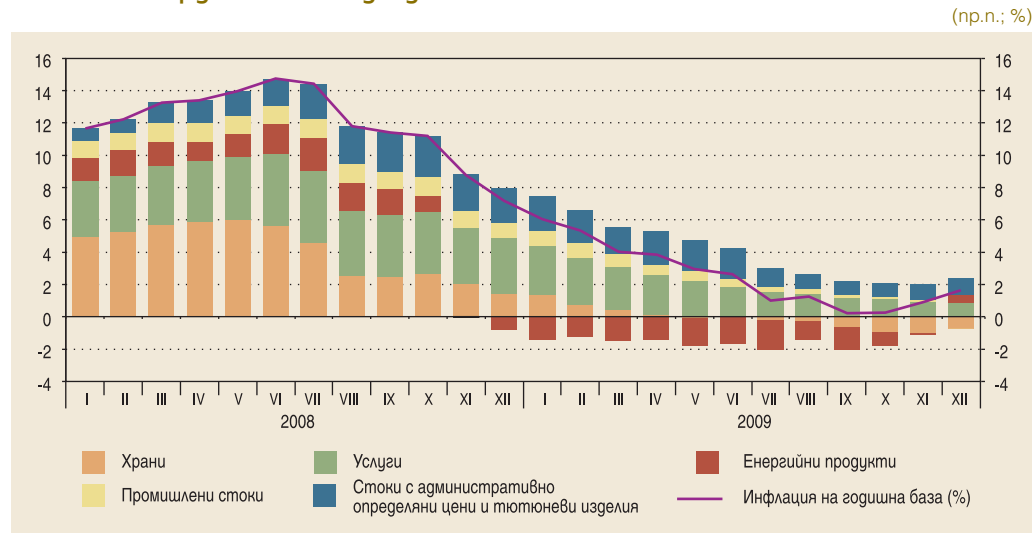
Намрупана инфлация от началото на годината и приноси за нея*

Инфлация	2008 г.		2009 г.	
	7.2%		1.6%	
	темп на инфлация по групи (%)	принос, пр.п.	темп на инфлация по групи (%)	принос, пр.п.
Храни	5.8	1.46	-3.0	-0.73
Преработени храни	5.2	0.82	-2.6	-0.39
Непреработени храни	6.8	0.65	-3.6	-0.33
Услуги	11.8	3.41	2.9	0.88
Обществено хранене	14.9	1.58	4.4	0.52
Транспортни услуги	16.0	0.81	-1.2	-0.06
Телекомуникационни услуги	-1.2	-0.05	-1.0	-0.04
Други услуги	12.0	1.07	4.9	0.46
Енергийни продукти	-9.4	-0.80	6.4	0.49
Транспортни горива	-13.0	-1.01	8.2	0.54
Промислени стоки	5.4	0.95	0.0	-0.01
Стоки и услуги с административно определяни цени				
Тютюневи изделия	10.2	1.65	2.0	0.31
Тютюневи изделия	15.1	0.52	23.9	0.69

* Изложената структура съответства на класификацията на Евростат, като допълнително са отделени тютюневите изделия и стоките и услугите с административно определяни цени.

Източници: НСИ, БНБ.

Годишен темп на инфлацията и принос за нея на основни групи стоки и услуги

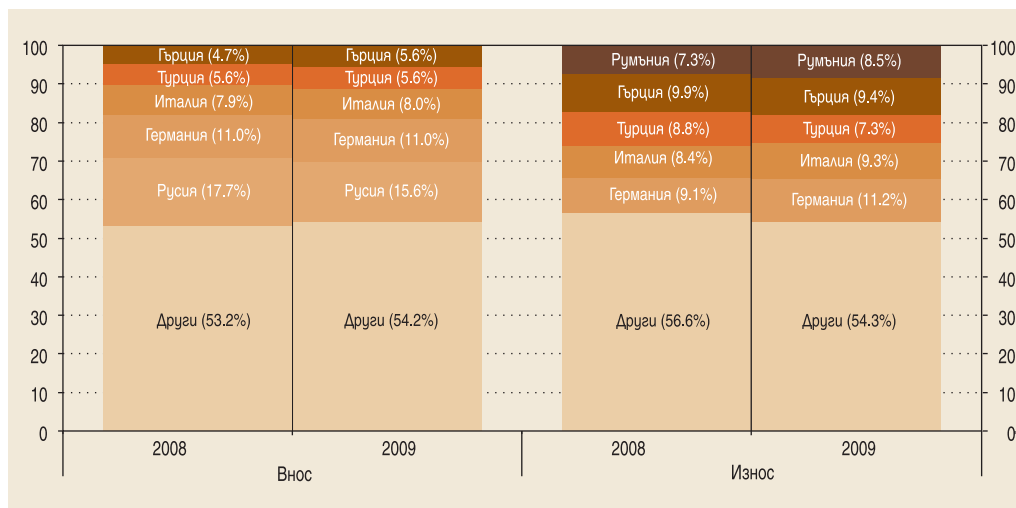
Източници: НСИ, БНБ.

Поради глобалната икономическа криза и значителното свиване на външното търсене през 2009 г. износът на български стоки спадна с 3.4 млрд. евро (-22.5%) спрямо предходната година. Стоковите групи с най-голям принос за намалението на износа бяха *петролни продукти* (с -5.5 пр.п.), *цветни метали* (с -3.7 пр.п.) и *чугун, желязо и стомана* (с -3.3 пр.п.). Въпреки рецесията в основния ни търговски партньор – страните от ЕС, износът на някои групи стоки нарасна спрямо 2008 г., като най-голям положителен принос за общата динамика имаха *храни* (с 0.4 пр.п.), *лекарства и козметика* (с 0.4 пр.п.) и *суров тютюн* (с 0.3 пр.п.). В резултат от свиването на вътрешното търсене и най-вече поради спада на инвестиционната активност вносът на стоки намаля със 7.9 млрд. евро (-33.2%).⁸

⁸ За повече информация относно промените по платежния баланс през 2009 г. виж тримесечното издание на БНБ „Икономически преглед“, 2009, кн. 4.

Основно значение за по-малкия обем на вноса имаха *суровият петрол и природният газ* (със 7.4 пр.п.), *транспортните средства* (с 4.2 пр.п.) и *машини, уреди и апарати* (с 3.4 пр.п.). Дефицитът по търговския баланс се сви до 4.1 млрд. евро през 2009 г. (12.1% от БВП), като спрямо 2008 г. бе отбелязан спад с 4.5 млрд. евро. В географската структура на външната търговия няма съществени изменения през годината, като е налице умерена тенденция към повишаване дела на вътрешнообщностната търговия. Българският износ, насочен към другите държави – членки на ЕС, намален с 16.8%, докато към страните извън общността спадна с 31%. Внесените стоки с произход от Общността намаляват с 29.5%, а тези от трети страни съответно с 37.3%.

Географска структура на износа и вноса

Източник: БНБ.

Намаляването на инвестиционната активност у нас бе отчасти свързано и с по-слабия приток на преки чуждестранни инвестиции, който през 2009 г. остана положителен, макар и на относително по-ниски равнища от 2008 г. Притокът на преки чуждестранни инвестиции възлезе на 3.2 млрд. евро⁹ през 2009 г. (9.5% от БВП) и осигури покритие в размер на 118.1% за дефицита по текущата и капиталовата сметка на платежния баланс. Чуждестранните инвестиции бяха насочени предимно към секторите *финансово посредничество* (22.9%), *операции с недвижими имоти и бизнес услуги* (20.3%) и *преработваща промишленост* (18.3%). Финансовата сметка на платежния баланс бе с излишък в размер на 2.2 млрд. евро през 2009 г. (6.4% от БВП), като освен преките чуждестранни инвестиции за формирането на излишъка допринесе и увеличението на нетните финансови заеми на частния небанков сектор с 317.8 млн. евро и на сектор „държавно управление“ с 227.4 млн. евро.

Общият дефицит по текущата и капиталовата сметка се сви до 2.7 млрд. евро за 2009 г. (8% от БВП) при дефицит от 7.9 млрд. евро (23.2% от БВП) през 2008 г. Само дефицитът по текущата сметка възлезе на 3.2 млрд. евро през 2009 г. (9.4% от БВП) при 8.2 млрд. евро (24% от БВП) през 2008 г. Подобрение спрямо 2008 г. бе отчетено освен при търговския дефицит и при всички останали компоненти на текущата сметка – салдото по услугите (с 223.8 млн. евро), салдото по дохода (със 184.4 млн. евро) и салдото по нетните текущи трансфери (със 100 млн. евро). Намалението на дефицита по текущата сметка на платежния баланс се реализира без сътресения и в съответствие с предва-

⁹ Данните за преките чуждестранни инвестиции се ревизират периодично при постъпване на допълнителна информация от предприятията. Практиката от последните няколко години показва системно ревизиране нагоре на първоначалните данни за притока на преки чуждестранни инвестиции, което прави некоректно механичното сравняване на данните за 2009 г. с неколккратно ревизираните данни за 2008 г.

рителните ни очаквания, като покритието му с преки чуждестранни инвестиции е над 100%. Излишъкът по капиталовата сметка достигна 477 млн. евро през 2009 г., нараствайки със 199.6 млн. евро спрямо предходната година.

За цялата 2009 г. международните валутни резерви на БНБ нараснаха с 205.7 млн. евро и достигнаха 12.9 млрд. евро. През втората половина на годината резервите се повишиха с над 1 млрд. евро, което компенсира намалението им в началото на годината, свързано с понижението на процента на задължителните минимални резерви, които банките поддържат в БНБ.¹⁰ Нарастването на международните резерви през втората половина на 2009 г. се дължеше, от една страна, на разпределение на СПТ между страните – членки на МВФ, при което България пропорционално на квотата си в МВФ получи общо 665.7 млн. евро и, от друга, на положителното общо салдо по платежния баланс в размер на 517.6 млн. евро за периода септември – декември 2009 г.¹¹

Брутният външен дълг нарасна с 605.7 млн. евро през 2009 г. и към края на годината достигна 37.7 млрд. евро (111.3% от БВП), в т.ч. външният дълг на частния сектор, който представлява 88.9% от целия външен дълг, достигна 33.5 млрд. евро (99% от БВП). Динамиката на външната задлъжнялост на страната през 2009 г. се характеризираше с относително стабилизиране, след като през предходните няколко години брутният външен дълг нарастваше с високи темпове. Частният негарантиран външен дълг нарасна през годината с 348.9 млн. евро. Увеличението на публичния и публичногарантирания външен дълг с 256.9 млн. евро се дължи главно на получен финансов заем от Световната банка. Намалението на процента на задължителните минимални резерви от началото на 2009 г. позволи на банките през годината да намалят външния си дълг с 691.9 млн. евро и съответно дялът на банките в брутния външен дълг спадна до 22.2%. Същевременно вътрешнофирмените заеми нараснаха с около 1 млрд. евро през 2009 г., което показва запазване на дългосрочния интерес на чуждестранните инвеститори към българската икономика.

Касовото салдо по консолидираната фискална програма за 2009 г. възлезе на дефицит от 576.4 млн. лв., или -0.9% от БВП.¹² Общите приходи и помощи достигнаха 25 041.2 млн. лв., спадайки с 8.3% спрямо 2008 г. Постъпленията от косвени данъци намаляха с 1359.3 млн. лв. (-11.6%), което се дължи най-вече на пониските приходи от ДДС, които на годишна база се свиха с 14.1%. Вследствие на по-слабата икономическа активност приходите от корпоративен данък се понижиха с 446 млн. лв., или с 20.9% спрямо 2008 г. Разходите по консолидираната фискална програма за 2009 г. (включително вноската в бюджета на ЕС) достигнаха 25 617.6 млн. лв., отбелязвайки годишен темп на прираст от 1.2%. Съществено повишение бе отчетено при социалните и здравноосигурителните разходи, които през годината нараснаха с 1210.5 млн. лв., или с 13.8%. Увеличението се дължи главно на разходите за пенсии (прираст с 15.8%) вследствие на три поредни повишения през януари, април и юли. Същевременно капиталовите разходи и разходите за текуща издръжка намаляха съответно с 16.0% и 17.4% годишно. Този спад се дължи най-вече на значителното ограничаване на разходите през последното тримесечие на 2009 г. в резултат от мерките за минимизиране на касовия бюджетен дефицит.

До третото тримесечие на годината динамиката на паричните агрегати през 2009 г. се характеризираше със забавяне, свързано със спада на икономическата активност, понижението на инфлацията и слабия темп на растеж на кредитите. През последните месеци на 2009 г. се наблюдаваше известно ускоряване на растежа на паричните агрегати, като годишното нарастване на широките пари възлезе към декември на 4.3%. Относително слабата динамика бе обусловена от спад на паричния агрегат М1 с 8.8% за годината, докато при квазипарите бе отчетен прираст с 14.5%. Под влияние на намаляващата заетост,

¹⁰ В съответствие със ЗБНБ брутните международни резерви осигуряват пълно покритие на паричните задължения на БНБ при фиксирания валутен курс. Виж също тук глава II.

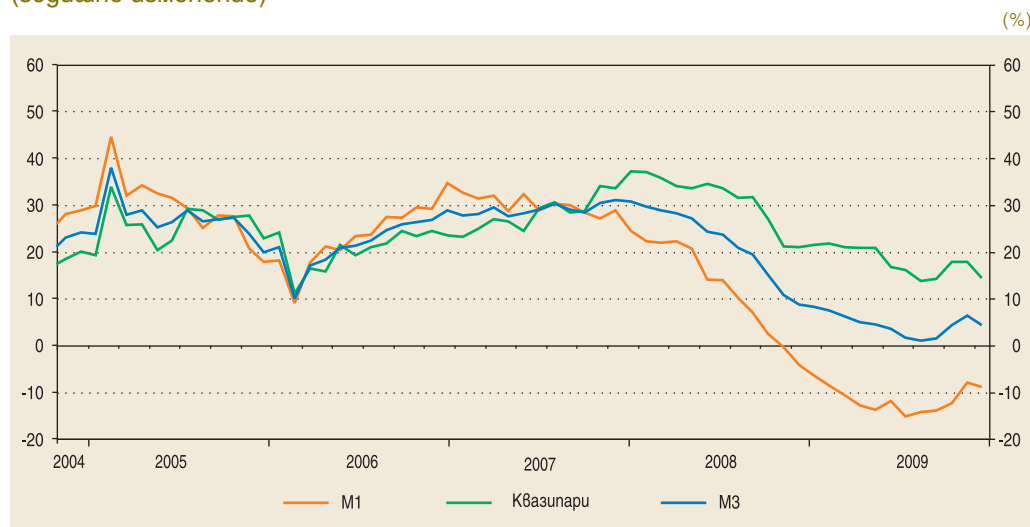
¹¹ Виж глава II.

¹² Анализът използва статистическа информация за изпълнението на консолидираната фискална програма по националната методология, която е на касова основа.

по-ниския темп на нарастване на работните заплати, относително високите лихвени проценти по депозитите и ограничената ликвидност на корпоративния сектор годишното изменение на парите извън банките запази през 2009 г. низходящата си тенденция, като към декември възлезе на -11.4%. Овърнайт депозитите намаляха със 7% спрямо нивото си през декември 2008 г., което е свързано със слабата кредитна дейност на банките и с трансформирането на овърнайт депозити в срочни депозити.

Влошаването на макроикономическата среда в резултат от глобалната криза се отрази неблагоприятно върху търсенето на кредити и бе фактор за затягането на кредитната политика на банките. Темпът на растеж на кредита се характеризира през 2009 г. с тенденция към забавяне, като към декември годишният прираст на вземанията от неправителствения сектор се понижи до 3.8%.¹³ Забавянето в темпа на растеж на кредита отразява намаляване през 2009 г. на обема на новоотпуснатите кредити за нефинансови предприятия и домакинства до 13.3 млрд. лв. (спад с 39% спрямо 2008 г.). Преобладаващ принос за нарастването с 1.9 млрд. лв. през 2009 г. на вземанията от неправителствения сектор имаше прирастът с 1.1 млрд. лв. на кредитите за домакинствата (годишен растеж от 5.8%), докато вземанията от нефинансови предприятия нараснаха с 0.7 млрд. лв. (годишен растеж от 2.2%). Нарастването на вземанията от неправителствения сектор през 2009 г. бе повлияно и от нетното изкупуване на кредити от страна на банките, което за годината възлезе на 1.52 млрд. лв. Въпреки по-бавните темпове на кредитна дейност съотношението на вземанията от неправителствения сектор към БВП продължи да нараства вследствие на номиналния спад на БВП и към края на годината достигна 77.9%.

Парични агрегати (годишно изменение)

Източник: БНБ.

Понижаването от 1 януари 2009 г. на процента на задължителните минимални резерви от 10% на 5% за привлечените средства на банките от чужбина и от 10% на 0% за привлечените средства от държавния и местните бюджети освободи ресурс на банките в размер на около 1.2 млрд. лв.¹⁴, което им позволи да намалят през 2009 г. привлечените средства от нерезиденти с 1.3 млрд. лв. През годината сред източниците за финансиране на кредитната дейност на банките бяха прирастът на депозитите на домакинства с 2.4 млрд. лв., както и на депозитите на финансови предприятия с 1.3 млрд. лв., докато депозитите на нефинансови

¹³ За сравнение в еврозоната е налице прираст на вземанията от неправителствения сектор с 0.7% през 2009 г., а при 11 държави – членки на ЕС, се отчита спад на кредита. От ЕС-8 положителен растеж освен в България има само в 2 страни – Полша (8.2%) и Чехия (1.9%).

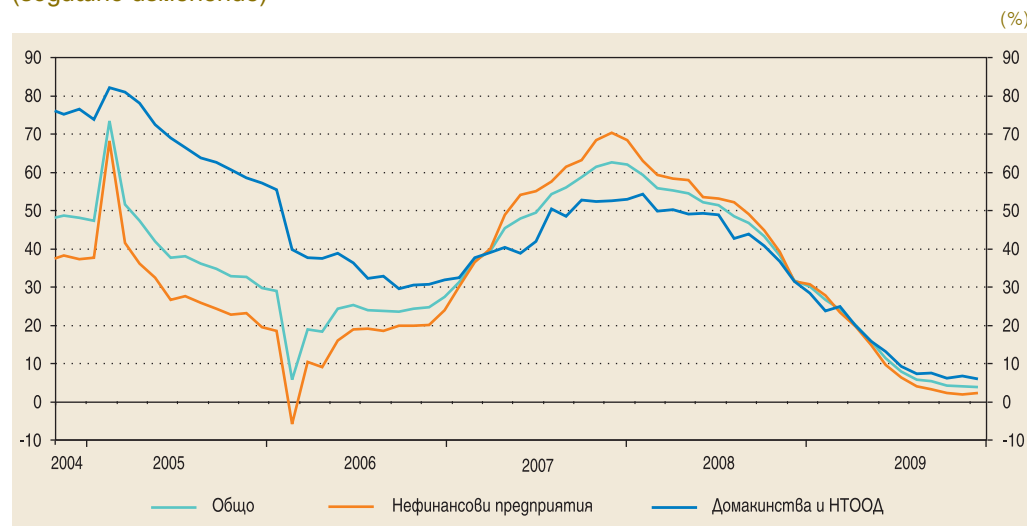
¹⁴ Виж тук глава IV.

нансови предприятия спаднаха с 1.4 млрд. лв. Поради несигурността на международните финансови пазари и след препоръка на БНБ банките капитализираха печалбите си от 2008 г. В резултат на това през 2009 г. капиталът и резервите им нараснаха с 1.5 млрд. лв.

Основният инструмент на банките за управление на левовата им ликвидност е валутната търговия с БНБ. Чрез нея се реализира основната функция на паричния съвет да купува и продава при поискване националната валута срещу евро. По тази причина обемите на валутната търговия (продажби и покупки) надвишават неколкостранно обемите на междубанковата парична търговия. Общият оборот на валутния пазар през 2009 г. достигна 499 млрд. евро¹⁵, отчитайки годишен спад с 10.4%. Понижение бе отбелязано във всички сегменти на валутния пазар: търговията между БНБ и банките, междубанковия пазар (без участието на БНБ), търговията на банките и БНБ с крайни клиенти. За разлика от предходни години през 2009 г. нетната позиция на БНБ на валутния пазар възлизаше на -338.1 млн. евро, като при сделките с банки бе -846.3 млн. евро главно поради намаляването от началото на годината на процента на задължителните минимални резерви на банките в БНБ.

Междубанковият паричен пазар през 2009 г. се характеризираше с постепенно възвръщане на доверието между пазарните участници и с плавно понижение на лихвените равнища. Антицикличните мерки, предприети от БНБ в края на 2008 г. и началото на 2009 г., допринесоха за постепенното спадане цената на ресурса. Средният лихвен процент по междубанковите депозити и репо операциите възлезе на 2.37%, като средномесечната му стойност се понижи от 3.94% през януари до 0.64% през декември. Това понижение бе допълнително стимулирано от ниските лихви на междубанковия пазар в еврозоната, както и от намаляването на рисковите премии за страната. Общият обем на сделките на междубанковия паричен пазар намалю с 19.8% на годишна база. Депозитите формират 89.5% от оборота, а репо операциите – 10.5%.

Вземания от неправителствения сектор (годишно изменение)

Източник: БНБ.

¹⁵ Този оборот обхваща реализираните сделки на банките и БНБ с чуждестранна валута срещу левове с вальор на плащане „spot“ – до два работни дни, и включва удвоения обем на търговията на БНБ с банките и на търговията между самите банки.

Среден лихвен процент на междубанковия паричен пазар

Източник: БНБ.

Нетната емисия на ДЦК за 2009 г. бе отрицателна (-71.5 млн. лв.). Общата номинална стойност на одобрените от Министерството на финансите (МФ) емисии ДЦК за 2009 г. бе в размер на 488.7 млн. лв., а увеличението с 63.8% в сравнение с 2008 г. (298.3 млн. лв.) бе отчасти предопределено от по-високите (с 26.5%) погасителни плащания. През 2009 г. бяха реализирани емисии ДЦК, геноминирани в левове, със следната надежна структура: тримесечни скontoви съкровищни бонове и 5- и 10-годишни съкровищни облигации с фиксиран лихвен процент. През годината бяха направени и няколко отваряния на 5-годишни емисии ДЦК от 2006 г. и 2007 г. В сравнение с 2008 г. честотата на емитиране на тримесечни скontoви ДЦК през 2009 г. се запази на три емисии годишно, като общата им номинална стойност възлезе на 43.2 млн. лв. (при 45 млн. лв. за 2008 г.). Номиналната стойност на одобрените от МФ поръчки при 5-годишната емисия от 2009 г. бе 103.0 млн. лв., а увеличението ѝ спрямо предходната година – с 21.5%. През 2009 г. отварянията на 5-годишната емисия от 2006 г. възлязоха на 70 млн. лв. номинал, а на тази от 2007 г. – на 115 млн. лв. номинал. Единствено при 10-годишните ДЦК номиналната стойност на одобрените от МФ поръчки бе с 6.5% по-малко в сравнение с предходната година, като общо за петте отваряния на емисията тя възлизаше на 157.5 млн. лв. Среднопретеглената доходност на новите емисии през 2009 г. бе по-висока в сравнение с предходната година при всички матуритети. През втората половина на годината бе наблюдавано понижение спрямо първите шест месеца на средната реализирана доходност, което отразява тенденция към нормализиране пазара на ДЦК. Среднопретегленият коефициент на покритие при провежданите първични аукциони на ДЦК се понижи до 2.24 през 2009 г. от 2.93 през предходната година, а търсенето продължи да е значително по-голямо от предлагането.

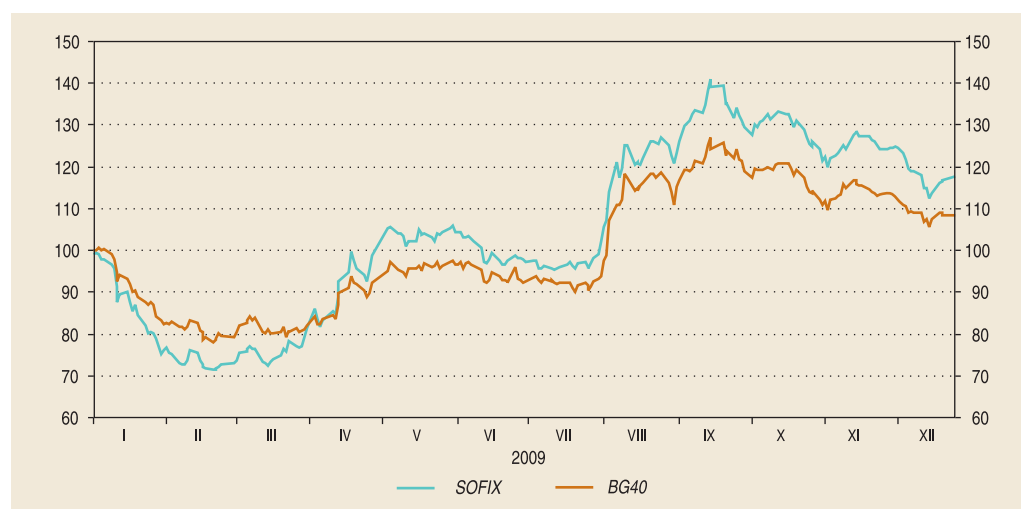
На вторичния пазар общата сума на сключените между банките окончателни сделки с емитирани в страната ДЦК възлезе по пазарна стойност на 597.5 млн. лв.¹⁶, а обемът на търговията се сви над четири пъти спрямо 2008 г. Това намаление до голяма степен отразява базов ефект – през първите три месеца на 2008 г. бе реализиран значителен обем ДЦК поради добавянето към критериите на МФ за определяне на първични дилъри на ДЦК на ново изискване за минимален дял в оборота на вторичния пазар. Нарасналата несигурност на международните финансови пазари и влошаването на конюнктурата у нас засилиха инвестиционния мотив при вложения в ДЦК, което също допринесе за по-малкия

¹⁶ Данните са на база статистиката на операции, при които има движение по разплащателните сметки в БНБ.

оборот на вторичния пазар на ДЦК. Оборътът на геноминирани в левове облигации се понижи до 564.7 млн. лв. при 2511.5 млн. лв. през 2008 г., а на геноминирани в долари облигации намаля до 4.4 млн. лв. при 8.5 млн. лв. през 2008 г. При търговията с геноминирани в евро облигации бе отчетено повишение до 28.4 млн. лв. през 2009 г. при 7.9 млн. лв. през 2008 г.

Цената на геноминирани в евро глобални облигации на българското правителство с падеж 2013 г. бе 109.1% в края на годината, докато цената на геноминирани в щатски долари глобални облигации с падеж 2015 г. достигна 116.4%. Повишението на цените спрямо края на 2008 г., когато те възлизаха съответно на 101.5% и 99.3%, отразява по-голямото търсене и намаляването на рисковата премия за страната. Цената на геноминирани в щатски долари облигации, емитирани по ЗУНК, се колебаеше около номинала, без динамиката им да се различава съществено от предходната година.¹⁷

Индекси на БФБ (декември 2008 г. = 100)

Източник: БНБ.

Търговията на капиталовия пазар бе повлияна от кризата на международните финансови пазари, като през 2009 г. динамиката на индексите *SOFIX* и *BG40* се характеризираше със значителни колебания. След чувствителен спад през първото тримесечие през второто и третото бе наблюдавана възходяща тенденция, последвана от корекция през последните месеци на годината. Годишният растеж на *SOFIX* и *BG40* бе съответно 18.8% и 8.3%, като динамиката на българските индекси следваше тенденциите на водещите пазари. През 2009 г. оборътът на вторичния пазар на акции намаля до 667.5 млн. лв. и бе почти три пъти по-нисък, отколкото през 2008 г. Оборътът на търговията с облигации на фондовата борса спадна с 33% до 167.8 млн. лв., като над половината от него се дължеше на търговия с облигациите, емитирани от едно дружество. Извънборсово бяха сключени сделки с облигации на стойност 29.7 млн. лв. Към края на годината пазарната капитализация на БФБ–София възлезе на 11.6 млрд. лв., или на 17.5% от БВП (при 18.7% от БВП в края на 2008 г.).

¹⁷ По данни на „Блумбърг“.

II. Брутни международни валутни резерви

Управлението на брутните международни валутни резерви се извършва в съответствие с изискванията и ограниченията на Закона за Българската народна банка (ЗБНБ) и възможностите, които международните финансови пазари предлагат.¹⁸ Брутни международни валутни резерви на БНБ са активите в баланса на управление „Емисионно“ и тяхната роля е да осигуряват пълно покритие на паричните задължения при фиксирания валутен курс¹⁹. Превишението на брутните международни валутни резерви над паричните задължения формира позицията „депозит на управление „Банково“, или „нетната“ стойност от баланса на управление „Емисионно“.²⁰

1. Размер и структура на брутните международни валутни резерви

Брутните международни валутни резерви към края на 2009 г. бяха в размер на 12 918.9 млн. евро, което представлява увеличение с 205.7 млн. евро, или 1.6% спрямо края на 2008 г. През годината два основни фактора повлияха върху равнището на брутните международни валутни резерви: намалението на процента на задължителните минимални резерви (ЗМР), които банките поддържат в БНБ, и получените общо 610.9 млн. СПТ (665.7 млн. евро). Освен тези два фактора от второто тримесечие започна да се наблюдава тенденция към понижаване на дохода от инвестиции, която бе следствие от значително по-ниските нива на доходност на международните финансови пазари. Тази тенденция се запази до края на годината (виж „Пазарна среда“ в т. 2 на тази глава).

Понижаването на размера на брутните международни валутни резерви бе резултат главно на нетните продажби на резервна валута (евро) на банките от страна на БНБ, свързано с намалението на процента на задължителните минимални резерви, което е в сила от началото на годината.²¹ През отчетния период банките внесоха нетно в БНБ 159 млн. евро за поддържане на задължителните си минимални резерви. За същия период БНБ продаде нетно на банките резервна валута в размер общо на 1247 млн. евро. За сравнение през 2008 г. тези видове парични потоци бяха с противоположен знак – възстановяване на средства от ЗМР-сметки, както и съответно покупки на резервна валута (виж таблицата на с. 30).

¹⁸ През отчетния период няма промяна в ЗБНБ, отнасяща се до нормативната регулативна рамка по управлението на брутните международни валутни резерви.

¹⁹ Съгласно чл. 28, ал. 2 от ЗБНБ паричните задължения на БНБ включват всички банкноти и монети в обращение, емитирани от БНБ, както и салдата по сметки, притежавани от други лица в БНБ, с изключение на сметките на МВФ. Чл. 28, ал. 3 от ЗБНБ определя изчерпателно активите, които се включват в брутните международни валутни резерви. Това са: притежаваното монетарно злато; СПТ; банкноти и монети в свободно конвертируема чуждестранна валута; средства в свободно конвертируема валута, притежавани от БНБ по сметки в чуждестранни централни банки или в други чуждестранни финансови институции или международни финансови организации, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг; ценни книжа, емитирани от чужди държави, централни банки, други чуждестранни финансови институции или международни финансови организации, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг; салдо по вземания и задължения по форуърдни сделки или сделки с уговорка за обратно изкупуване, сключени със или гарантирани от чуждестранни централни банки, публични международни финансови институции, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг, както и фючърси и опции на БНБ, задължени по които са чуждестранни лица и плащането е в свободно конвертируема чуждестранна валута. В съответствие със закона тези активи се оценяват по пазарна стойност.

²⁰ В съответствие с чл. 28, ал. 1 от ЗБНБ „общата сума на паричните задължения на БНБ не може да превишава левовия еквивалент на брутния международен валутен резерв“, като левовият еквивалент се изчислява по фиксирания валутен курс.

²¹ Депозитите на банките в БНБ представляват част от паричните задължения на централната банка и изменението им влияе пряко върху нивото на брутните международни валутни резерви. За повече подробности относно задължителните минимални резерви, които банките поддържат в БНБ, виж глава IV.

По-значими парични потоци

(млн. евро)

Външни потоци	2009 г.	2008 г.
Покупко-продажби на евро		
На каса:	-35	-54
С банките, в т.ч.	-1 247	1 275
покупки от банките	112 527	125 543
продажби на банките	-113 774	-124 268
Общо I	-1 282	1 222
Движения по сметки на банки, МФ и гр.		
ЗМР	159	-657
Правителство и други	859*	-509
Общо II	1 018	-1 166
Всичко I+II	-265	55

* В статията „Правителство и други“ за цялата 2009 г. са включени 610.9 млн. СПТ (665.7 млн. евро), получени от България като страна – членка на МВФ. Разпределението на СПТ по страни бе извършено на база 75% от квотата в МВФ на съответната държава-членка.

Източник: БНБ.

През втората половина на годината МВФ извърши разпределение на СПТ между държавите-членки на база 75% от квотата им в МВФ. Решението за разпределение от МВФ на СПТ в размер на 250 млрд. щ.д. беше взето на 2 април 2009 г. в Лондон по време на срещата на държавните ръководители на страните от G-20 като част от мерките за преодоляване на последиците от световната финансова и икономическа криза. В съответствие с това решение на 7 август 2009 г. с мнозинство от 85% от гласовете на страните-членки Бордът на управителите на МВФ одобри резолюция за общото разпределение на СПТ. Първото разпределение в размер на 474.6 млн. СПТ беше получено в БНБ на 28 август 2009 г. Успоредно с това решение през 2009 г. приключи и процедурата по ратификация на Четвъртото изменение на Устава на МВФ от 1997 г., предвиждащо специално еднократно разпределение на СПТ в размер на 42.8 млрд. СПТ. Според условията на Четвъртото изменение на Устава, което Република България ратифицира още през 1999 г., на 9 септември 2009 г. нашата страна получи още 136.3 млн. СПТ. Общата сума по двете разпределения към датата на получаването възлезе на 610.9 млн. СПТ (665.7 млн. евро). Тези средства представляват част от brutните международни валутни резерви на БНБ и са включени в баланса на управление „Емисионно“ в статията „депозит на управление „Банково“.

Отчитайки плюсовете и минусите на различните алтернативи за управлението на получените СПТ, Управителният съвет на БНБ взе решение те да останат дългосрочно по сметката на БНБ в МВФ.²² Така този обособен актив не е подложен на присъщите за останалата част от валутните резерви рискове (лихвен, валутен, кредитен и др.), пазарната му стойност в оригинална валута във всеки един момент е постоянна и чрез него допълнително се диверсифицира текущата валутна структура на международните валутни резерви. Предвид особения статут на тези средства те не са включени в представената по-долу информация за пазарната стойност, структурата, доходността и риска на brutните международни валутни резерви. Пазарната стойност на brutните международни валутни резерви към края на 2009 г. бе в размер на 12 264 млн. евро, което представлява намаление с 475 млн. евро, или 3.72% спрямо края на 2008 г.

През годината валутната структура на brutните международни валутни резерви на БНБ се запази приблизително същата като през 2008 г. Най-значителен дял заемат активите в евро, които средно за периода са 91% от brutните международни валутни резерви. Монетарното злато възлиза на близо 8% от валутните резерви.

²² Решение № 140 на УС на БНБ от 10 декември 2009 г.

Валутна структура на брутните международни валутни резерви

(%)

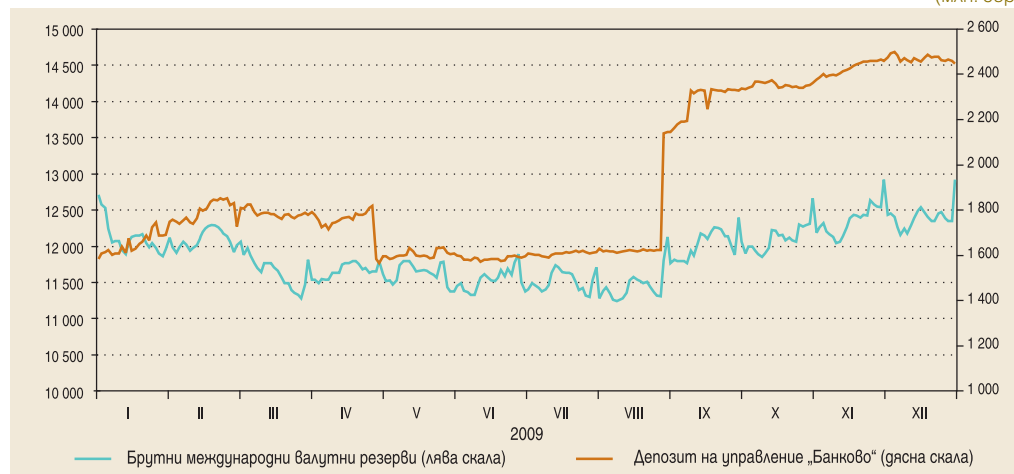
Валута	Активи от баланса на управление „Емисионно“	
	2009 г.	2008 г.
Евро	90.99	93.05
Щатски долари	0.95	0.86
Злато	7.69	5.78
СПТ*	0.36	0.30
Швейцарски франкове	0.01	0.01

Забележка: Данните са средни за периода. В брутните международни валутни резерви не са включени 610.9 млн. СПТ, получени от България като държава – членка на МВФ.

Източник: БНБ.

Брутни международни валутни резерви и депозит на управление „Банково“

(млн. евро)

Източник: БНБ.

През отчетния период структурата на активите по финансови инструменти не се промени съществено, а относителният дял на инвестициите в ценни книжа остана почти без промяна (81%). Незначително намаля дялът на инвестициите в инструменти на паричния пазар, които в основната си част са краткосрочни едnodневни депозити и налични средства при първокласни чуждестранни банки.

Структура на брутните международни валутни резерви по финансови инструменти

(%)

Инструменти	2009 г.	2008 г.
Налични средства*	1.72	2.37
Депозити**	13.73	14.24
Ценни книжа**	81.48	81.07
Злато в трезора	3.07	2.32

* Салда по сметки и плащания.

** Включени са инструменти във валута и злато.

Забележка: Данните са средни за периода. В брутните международни валутни резерви не са включени 610.9 млн. СПТ, получени от България като държава – членка на МВФ.

Източник: БНБ.

В структурата на брутните международни валутни резерви по остатъчен срок до падежа настъпиха промени спрямо средните стойности за предходната година – с около 23% намаля дялът на краткосрочните инвестиции (с матуриретен до 1 година) за сметка на увеличените инвестиции в матуриретените сектори от 1 до 10 години. Основна причина за това бе промяната на референтния портфейл (бенчмарка) на активите в евро от началото на 2009 г. и най-вече увеличението на неговата дюрация.

Структура на brutните международни валутни резерви по остатъчен срок до падежа

(%)

Падежни сектори	2009 г.	2008 г.
до 1 година	64.38	86.97
1–3 години	23.39	10.19
3–5 години	8.30	1.36
5–10 години	3.32	1.08
10–30 години	0.61	0.40

Забелжка: Данните са средни за периода. В brutните международни валутни резерви не са включени 610.9 млн. СПТ, получени от България като държава – членка на МВФ.

Източник: БНБ.

2. Риск и доходност на brutните международни валутни резерви

Пазарна среда

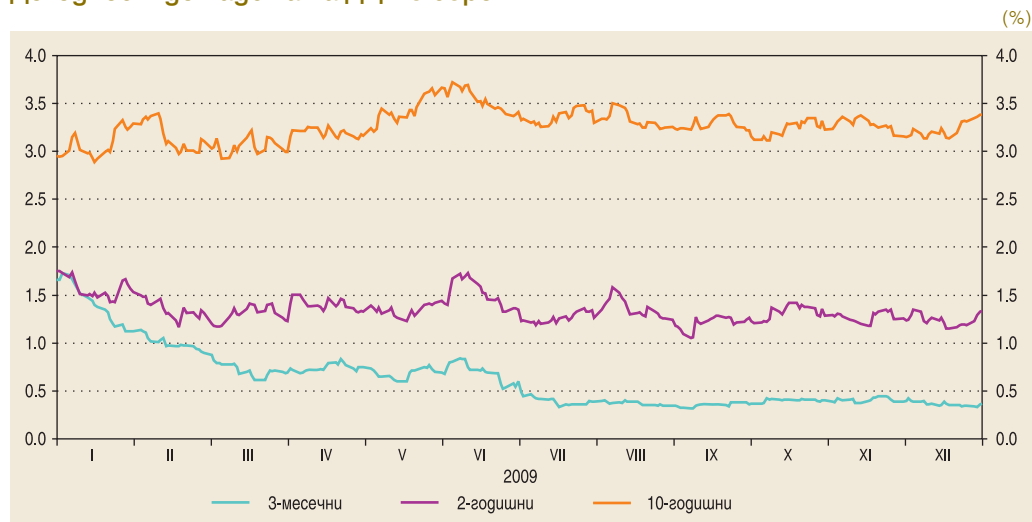
Началото на 2009 г. бе белязано с висока колебливост в сегментите на финансовите пазари, в които БНБ има експозиции. Финансовата криза достигна връхната си точка към края на март, след което се появиха първите признаци за стабилизиране на финансовите пазари. Впоследствие се наблюдаваше постепенно подобряване на инвестиционните очаквания и нагласи, започна да се засилва склонността към поемане на пазарен риск, в резултат на което колебанията в цените на ДЦК започнаха да намаляват. Положителен ефект върху пазарните очаквания имаха мащабните пакети от фискални и монетарни стимули, предприети от развитите и от някои развиващи се държави.

Поради подобряващата се макроикономическа среда и възвръщащото се доверие на финансовите пазари някои централни банки, в това число на Австралия, Норвегия и Израел, през последното тримесечие повишиха основните си лихвени проценти. В същото време Федералният резерв и ЕЦБ останаха предпазливи по отношение на икономическите перспективи. Поради значително по-големите бюджетни дефицити в някои държави от еврозоната към края на 2009 г. се наблюдаваше увеличаване на рисковите премии по държавните дългове и кредитите. Особено засегнати бяха страни като Гърция, Испания, Португалия, Ирландия.

Крива на доходност на ДЦК в еврозоната

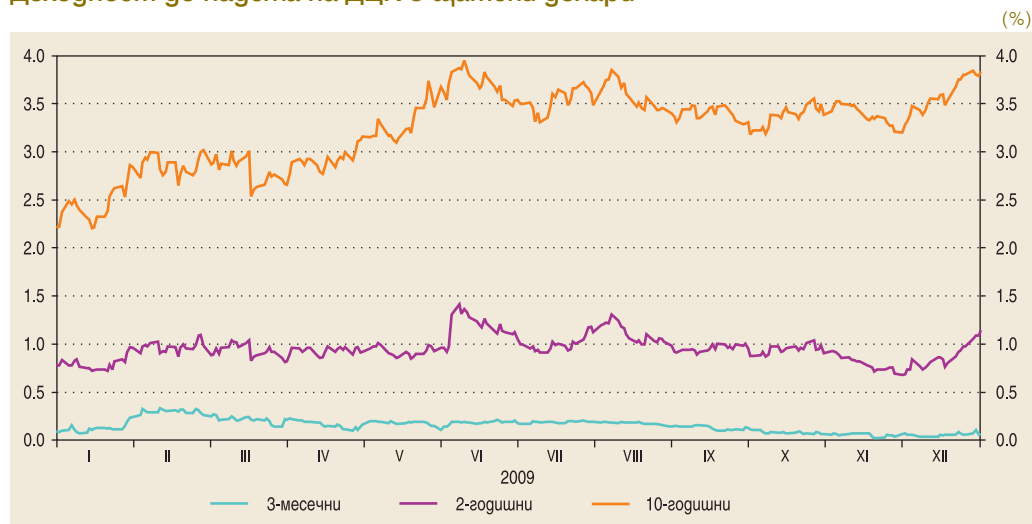
През 2009 г. кривата на доходност на ДЦК в еврозоната се промени, ставайки по-стръмна. Доходността в краткосрочните матуритетни сектори отбеляза по-силно намаление, докато във всички сектори с матуритет над 5 години се наблюдаваше увеличение. Тенденцията към нарастване на доходността в дългосрочния край на кривата се забелязваше предимно през първата половина на годината, като влияние за това оказва предлагането на изключително големи обеми ДЦК на първичния пазар в някои държави от еврозоната. Предприетите от ЕЦБ намаления на лихвата при основните операции по рефинансиране и ниският риск от ускоряване на инфлацията в еврозоната продължиха да оказват натиск за понижаване на доходността в краткосрочните матуритети. Допълнителен интерес към книжата с фиксирана доходност възникна по линия на нестандартните мерки на ЕЦБ за увеличаване на паричното предлагане и поради наличието на значителна свръхликвидност в банковата система в еврозоната.

Доходност до падежа на ДЦК в евро

Източник: БНБ.

Доходност до падежа на ДЦК в щатски долари

Източник: БНБ.

Злато и валутен курс

През 2009 г. доларът поевтиня кумулативно с 2.7% спрямо единната европейска валута. Интервалът на движение на спот курса *EUR/USD* бе широк (1.25–1.51), а средногодишната му стойност се понижи до 1.39 (спрямо 1.47 за предходната година). Основните фактори, влияещи върху курса *EUR/USD* през периода, бяха промените в склонността на инвеститорите към риск, монетарните и фискалните мерки в САЩ и еврозоната, както и макроикономическите данни относно перспективите за растеж.

Спот цената на златото в щатски долари се повиши с 25.5% на годишна база. Интервалът на движение на цената му бе 806–1214 щ.г. за тройунция, а средногодишният ѝ размер се повиши до 974 щ.г. за тройунция (872 щ.г. за 2008 г.). Това развитие бе свързано главно с намаляващата склонност за поемане на риск и с опасенията на инвеститорите по отношение на инфлацията, както и с динамиката на курса на щатския долар.

Цена на щатския долар в евро

Източник: БНБ.

Цена на тройнция злато в щатски долари

Източник: БНБ.

Цена на тройнция злато в евро

Източник: БНБ.

Основни видове риск

През отчетния период брутните международни валутни резерви на БНБ бяха инвестирани съобразно потвърденото в началото на годината от УС на БНБ дългосрочно равнище на толеранс за риска на банката от $VaR = 0\%$ (при интервал на доверителност 95%²³) по отношение нетната стойност²⁴ в баланса на управление „Емисионно“. В началото на второто тримесечие на 2009 г. това равнище на риск стана недостижимо вследствие нарасналия дял в брутните международни валутни резерви на активите в злато, високата цена на златото и повишената ѝ колебливост поради кризата на международните капиталови пазари. Във връзка с това УС на БНБ взе решение равнището на риск за нетната стойност да бъде временно установено в интервала $-2.5\% \leq VaR \leq 0\%$ до момента, в който дългосрочното ниво на толеранса за риск не стане отново достижимо. Така установеното ограничение се запази до края на годината.

Лихвеният риск за брутните международни резерви през 2009 г., измерен за целия отчетен период чрез тяхната средна модифицирана дюрация, бе близо 0.83 години при 0.50 г. през 2008 г. Това повишение на лихвения риск произтича от премахването в началото на годината на ограничението за максимален лихвен риск за активите в евро с дюрация от 0.5 години и от настъпилите промени в очакванията за динамиката на международните финансови пазари.

Валутният риск за брутните международни валутни резерви бе ограничен от изискванията на ЗБНБ – сумата от абсолютните стойности на откритите валутни позиции²⁵ в различни от евро, СПТ и монетарно злато валути да не надвишава 2% от пазарната стойност на задълженията в тези валути. През отчетния период бяха поддържани минимални открити позиции във валути, различни от евро, като основният валутен риск за БНБ бе породен от откритата позиция в монетарно злато.

През 2009 г. в БНБ започна постепенна отмяна на предприетите през 2008 г. временни допълнителни мерки за ограничаване на **кредитния риск** при управлението на международните валутни резерви. Това стана възможно след относителното стабилизиране на международните финансови пазари в резултат от решителната намеса на правителствата във водещите световни икономики за постепенното възвръщане на доверието и за предоставянето на значителен обем допълнителна ликвидност от страна на централните банки. В началото на отчетния период към установените инвестиционни възможности бе добавен нов клас активи, който се появи за първи път в края 2008 г. и представлява част от мерките на редица правителства за стабилизация най-вече на финансовия сектор. Това е краткосрочен или средносрочен дълг, емитиран от частни финансови институции или специализирани правителствени агенции, който има безусловна и неотменима държавна гаранция. Този клас активи бързо привлече интереса на институционните инвеститори, превръщайки се в много добра инвестиционна алтернатива на държавните ценни книжа.

През годината голям брой водещи финансови институции изпитваха сериозни затруднения при посрещане на краткосрочните си задължения, вследствие на което претърпяха редица понижения на кредитните си оценки от страна на рейтинговите агенции. Това бе и главната причина през периода да се намалят индивидуалните кредитни лимити към повечето от дългогодишните контрагенти на БНБ, като някои от тях отпаднаха от списъка с контрагенти. Така за отчетния период експозицията към чуждестранни банки бе намалена до средно 11% от общата сума на активите, като за сравнение през 2008 г. тя бе около

²³ Рискът за нетната стойност, измерен чрез $VaR = -X\%$ ($X > 0$), при интервал на доверителност 95% и допускане за нормално разпределена доходност на международните резерви означава, че максималната загуба на нетна стойност в 95% от времето няма да надвишава $X\%$.

²⁴ Под нетна стойност се разбира позицията (статията) „депозит на управление „Банково“ в баланса на управление „Емисионно“.

²⁵ Откритата валутна позиция е разликата между стойността на активите и задълженията във всяка валута, различна от евро.

Доходност и ефективност

14%. През годината средно 51% от средствата бяха инвестирани в активи с най-високия дългосрочен кредитен рейтинг AAA.²⁶

Операционният риск бе управляван посредством строго спазване и контрол по отношение на инвестиционните ограничения и съответните бизнес процедури за управление на международните валутни резерви.

В началото на годината бе разработена, а на по-късен етап и въведена качествено нова система от лимити за **ликвиден риск**. Тя има за цел допълнително подобряване на възможността за своевременно посрещане на големи изходящи парични потоци от международните валутни резерви при приемливи трансакционни разходи в условията на неликвидни финансови пазари.

От началото на 2009 г. ограничението за лихвения риск на международните резерви от максимум 0.5-годишна дюрация, наложено през 2006 г., бе отменено поради очакванията за развитието на международните финансови пазари, в т.ч. провежданата от централните банки във водещите икономики политика да прилагат близки до нулата краткосрочни лихвени проценти. Така максималната дюрация на референтния портфейл (бенчмарк) на активите в евро отбеляза известно увеличение от около 0.5 години на близо 0.83 години.

Доходът от инвестиции на международните резерви на БНБ през отчетния период бе в размер на 286 млн. евро, което се равнява на 2.47% доходност за периода. Доходът от валутен дисбаланс²⁷ бе 172 млн. евро, главно вследствие наличието на монетарно злато като част от международните валутни резерви. Разходът за платени лихви по пасива²⁸ на баланса на управление „Емисионно“ бе 14 млн. евро. Като резултат от тези три компонента нетният доход от управлението на международните валутни резерви през отчетния период възлезе на 443 млн. евро, което представлява 3.78% нетна доходност за периода.

Доход и доходност на валутните резерви през 2009 г.

(млн. евро)

Тримесечие	Нетен доход (1)+(2)+(3)	Доход от инвестиции (1)	Доход от валутна преценка на активи и пасиви (2)	Разход (лихви) по пасивите (3)
I	189.33	117.50	81.17	-9.34
II	19.99	68.32	-44.54	-3.79
III	104.48	70.80	34.99	-1.31
IV	129.42	29.32	100.05	0.05
Доход, общо	443.23	285.95	171.67	-14.39
Доходност, общо, %	3.78	2.47	1.45	-0.14

Забележка: В brutните международни валутни резерви не са включени 610.9 млн. СПТ, получени от България като държава – членка на МВФ.

Източник: БНБ.

С оглед оперативното им управление международните валутни резерви са обособени в отделни портфейли в зависимост от валутата и техните инвестиционни цели. Всеки от тях има зададен бенчмарк, инвестиционни цели и лимити. В таблицата по-долу са представени основните портфейли на БНБ и резултатите от тяхното управление.

²⁶ Съгласно инвестиционните ограничения най-ниският възможен рейтинг за финансовите инструменти, в които банката инвестира, или контрагентите, при които краткосрочно се предоставят средства, е AA- по *Standard&Poor's* и *Fitch Ratings*, или Aa3 по *Moody's*. Всички финансови инструменти или контрагентите притежават една от посочените рейтингови оценки от най-малко две международно признати агенции за кредитен рейтинг.

²⁷ Доходът от валутен дисбаланс представлява сума от ефектите на промяна на валутните курсове върху откритите валутни позиции на активите и съответно на пасивите.

²⁸ Данни за пасивите на управление „Емисионно“ не се водят директно в информационната система за управление на международните валутни резерви, а постъпват в нея чрез интерфейс от счетоводната система.

Доходност и риск на портфейлите през 2009 г.

Портфейл	Базова валута на портфейла	Доходност		Риск (колебливост)		Информационен коефициент***
		Абсолютна (%)	Относителна (б.м.)*	Абсолютен (б.м.)	Относителен (б.м.)**	
Инвестиционен 1	евро	2.63	67	52	20	3.33
Инвестиционен 2	евро	3.09	113	55	21	5.24
Ликвиден	евро	0.63	7	3	1	4.65
Ликвиден	щ.г.	0.40	24	14	14	1.64
Външен мениджър А	евро	3.88	22	127	11	1.96
Външен мениджър Б	евро	4.05	-14	120	41	-0.34

* Положителната относителна доходност за даден портфейл представлява постигнатата печалба спрямо доходността на съответния бенчмарк. Ако относителната доходност е отрицателна, тя се интерпретира като пропусната полза при управлението на портфейла. Относителната доходност е закръглена до 1 б.м.; когато тя е в интервала (-0.5;0), я бележим с „-0“, а в интервала (0,0.5) – с „+0“.

** Относителният риск спрямо бенчмарка е показател за степента на отклонение на рисковите характеристики от тези на бенчмарка в резултат от активното управление на портфейлите. Рискът е на годишна база.

*** Показателят „информационен коефициент“ е съотношението на очакваната относителна доходност на портфейла към относителния му риск (на годишна база).

Забележка: В брутните международни валутни резерви не са включени 610.9 млн. СПТ, получени от България като държавна – членка на МВФ.

Източник: БНБ.

Към края на 2009 г. известна част от брутните международни валутни резерви (6.11%) се управлява от външни мениджъри – международни финансови институции. Освен постигането на допълнителна диверсификация ползването на външни мениджъри допринася за постоянен обмен на знания и опит в областта на управлението на инвестиции на международните финансови пазари.

Ликвидните портфейли са формирани за посрещане на текущи плащания. С цел диверсификация на стиловете на управление и ограничаване на операционния риск е запазено статуквото основна част от активите в евро да бъде обособена в два инвестиционни портфейла с еднакъв бенчмарк и инвестиционни ограничения, но управлявани от различни екипи в БНБ.

III. Национална платежна система

Съгласно ЗБНБ Българската народна банка отговаря за организирането, поддържането и развитието на платежните системи в страната, като съдейства за създаването и функционирането на ефективни платежни механизми и осъществява надзор върху тях. Главните цели са свързани с намаляване на системния риск и създаване на условия за интегриране на платежните системи в страната с платежната инфраструктура на еврозоната.

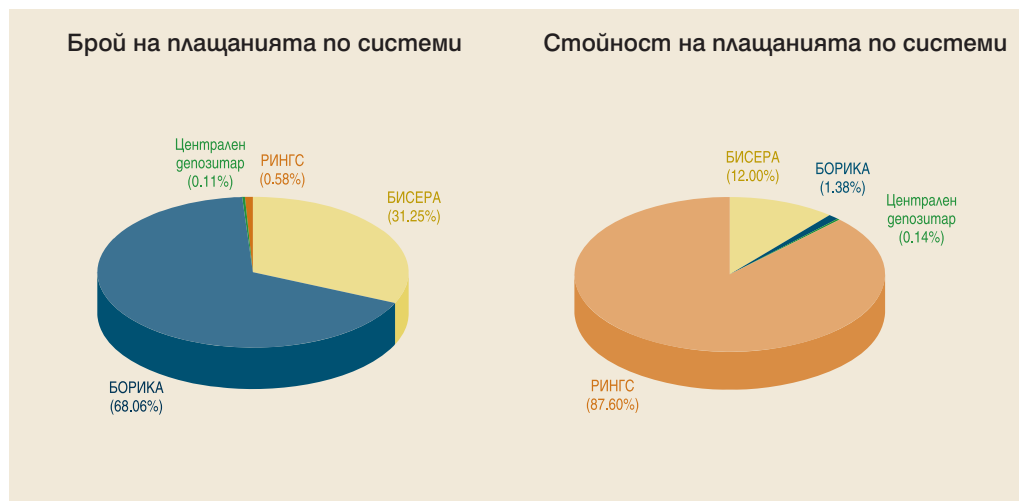
Платежните системи в страната са:

- Системата за брутен сетълмент в реално време – РИНГС, оперирана от БНБ;
- спомагателните системи:
 - БИСЕРА – система за обслужване на клиентски плащания, предназначени за изпълнение в определен момент, оперирана от „Банксервиз“ АД;
 - БОРИКА – система за обслужване на плащания по операции с банкови карти на територията на страната, оперирана от „БОРИКА“ АД, която също е упълномощен доставчик на услуги за *MasterCard Europe* и обслужваща организация на *Visa International*;
 - СЕП – система за обслужване на плащания, иницирани чрез мобилен телефон, оперирана от „СЕП България“ АД.

Системите за сетълмент на ценни книжа в страната са:

- организираната от БНБ система за регистрация и обслужване на търговията с безналични държавни ценни книжа;
- организираната от Централния депозитар система за регистрация и обслужване на сделки с безналични ценни книжа.

Разпределение на плащанията в страната по отделни платежни системи

Източник: БНБ.

През 2009 г. системата РИНГС е обработила над 87% от стойността на извършените в страната плащания. При работата на системите за брутен сетълмент в реално време за оптимални се приемат стойности около 80%. От общия брой на безналичните плащания, подадени към системите в страната, дялът на РИНГС е 0.6%.

Обработените от БОРИКА плащания през 2009 г. нараснаха спрямо 2008 г. съответно с 5.9% като брой и с 3.2% като стойност. Увеличението в броя на

обработените от системата плащания отразява готовността на потребителите на платежни услуги да използват банковите платежни карти като удобен инструмент за отдалечен достъп до банкови сметки, предлагащ лесен начин за извършване на плащане или за теглене на пари. Запазва се тенденцията към нарастване броя на трансакциите, извършени чрез ПОС терминални устройства. Това увеличение показва, че картодържателите все повече използват банковите платежни карти като алтернативно средство за извършване на плащания за закупени стоки и ползвани услуги.

В системата БИСЕРА обработените трансакции през 2009 г. намаляха съответно с 2.3% като стойност и с 4% като брой в сравнение с 2008 г.

Спадът в търгуваните обеми на капиталовия пазар през 2009 г., повлиян от глобалната финансова криза, доведе до значително намаление спрямо 2008 г. на стойността (с 32.8%) и на броя (с 47.7%) на трансакциите, подадени към Централния депозитар.

Делът на системата СЕП в общия обем на плащанията в страната през 2009 г. бе значително по-малък. Това се дължи на факта, че към момента само няколко банки, опериращи в страната, участват в нея. Мобилните плащания са нова форма на безналичен превод в страната, които допълват традиционните форми и позволяват на банките да разширят кръга на предлаганите от тях платежни услуги за крайни потребители. Това в съчетание с предвиденото високо ниво на сигурност при иницирането на плащанията е добра предпоставка за популяризирането на мобилните плащания и разширяването на техния дял в общия обем на плащанията в страната.

1. Система за брутен сетълмент в реално време РИНГС

Обработването през 2009 г. от Системата за брутен сетълмент в реално време на по-голяма част от стойността на плащанията в страната доведе до намаляване на рисковете в платежната система, което е и една от главните цели на всяка централна банка. През отчетния период през РИНГС бяха извършени 993 375 плащания на обща стойност 698 663 млн. лв. Спрямо 2008 г. среднодневният брой плащания през системата отбеляза спад с 9.2%, а среднодневната стойност – с 11.8%, което се дължи на намаляването на среднодневната стойност на клиентските плащания. Броят на участващите в РИНГС банки (30) остана непроменен.

През 2009 г. 34% от стойността на плащанията бяха обработвани до 12:00 часа, а до 14:30 часа бяха обработвани 73%. От гледна точка на системна готовност до 14:30 часа се обработваха 86% от броя на плащанията през системата.

В резултат от доброто управление на ликвидността от страна на банките през 2009 г. нямаше отхвърлени в края на системния ден плащания поради недостиг на средства по сетълмент сметката на участник. Не се налагаше и ползването на крайни мерки за осигуряване на ликвидност от централната банка по отношение на участниците. През отчетния период не бе използван Резервният обезпечителен фонд, създаден като взаимен осигурителен механизъм между банките в страната за гарантиране сетълмента на заявките на оператори на платежни системи и системи за сетълмент на ценни книжа.

За 2009 г. коефициентът на наличност²⁹ на РИНГС бе 99.99% и отбеляза увеличение спрямо 2008 г.

²⁹ Коефициент на наличност = броя часове, през които системата реално е работила/броя часове, през които тя според графика е трябвало да работи.

2. Промени в нормативната уредба

През март 2009 г. бе обнародван Законът за платежните услуги и платежните системи, който въвежда в българското законодателство изискванията на новата Директива 2007/64/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно платежните услуги във вътрешния пазар. Законът влезе в сила от 1 ноември 2009 г. и отмени Закона за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи. Приети бяха: Наредба № 3 за условията и реда за изпълнение на платежни операции и за използване на платежни инструменти, Наредба № 13 за прилагането на международен номер на банкова сметка и за банковите кодове и Наредба № 16 за лицензиране на платежните институции и операторите на платежни системи. Те влязоха в сила от 1 ноември 2009 г. и отразяват промените в нормативната уредба на платежните услуги и съществуващите бизнес практики в областта на плащанията, наложени от Закона за платежните услуги и платежните системи.

3. Развитие на платежните системи в страната

На 6 февруари 2009 г. се проведе заседание на Националния съвет по платежни системи – консултативен орган с представители на БНБ, МФ, Асоциацията на банките в България и системните оператори, създаден да организира и координира процеса на финансова интеграция на България с еврозоната в областта на платежните системи и изпълнението на проекта за Единна зона за плащания в евро (СЕПА). На заседанието на Съвета бяха обсъдени предстоящите действия по изпълнението на приоритетните задачи и възможното разпределение във времето на развитието на платежните системи и платежните инструменти в България и свързаната с тях нормативна рамка.

Националният съвет по платежни системи препоръча да продължи съвместната дейност на БНБ, МФ, банките и операторите на платежни системи във връзка с подготовката за промяна на националния стандарт и платежните инструменти за извършване на клиентски плащания в левове съгласно изискванията на Европейския платежен съвет, като се запазят сегашните обем и равнище на сигурност на информацията за нуждите на бюджета.

БНБ съвместно с банките допринесе активно за успешното реализиране на проекта за присъединяване от 1 февруари 2010 г. на БНБ и националната банкова общност към системата за брутен сетълмент в реално време на плащания в евро – TARGET2. Успешно бяха извършени всички дейности в правен, бизнес и технически аспект, свързани с изграждането на националния системен компонент на TARGET2 (TARGET2-БНБ).

4. Надзор върху платежните системи

Основна задача на надзора върху платежните системи е ограничаването на системния риск и подобряването на надеждността и ефективността на платежните системи в България. Това се осъществява посредством наблюдаване изпълнението на стандартите и препоръките, формулирани от Банката за международни разплащания, Международната организация на комисиите по ценни книжа, ЕЦБ и Европейската система на централните банки (ЕСЦБ).

Във връзка с влизането в сила от 1 ноември 2009 г. на Закона за платежните услуги и платежните системи, както и на подзаконовите актове по прилагането му, БНБ подготви актуализация на лицензите на операторите на платежни системи „Банксервиз“ АД, „Банкова организация за разплащания с използването на карти (БОРИКА)“ АД и „Система за електронни плащания/СЕП България“ АД.

В периода ноември 2008 – май 2009 г. БНБ извърши надзорна проверка в „Обединена българска банка“ АД за установяване на обстоятелства относно изда-

ването на карта по продукт „отворен кредит“ и приемането на небанкови платежни карти, издадени от „Транскарт“ АД, от терминални устройства на ОББ АД. БНБ отправи препоръки за осигуряване заплащането на търговеца по банкова сметка, открита на негово име в търговска банка, при акцептирането на банкови платежни карти от ПОС терминални устройства на „Транскарт“ АД.

В периода май – юни 2009 г. БНБ извърши надзорна проверка в „Инвестбанк“ АД за установяване на обстоятелства относно издаването на банкови платежни карти и приемането от терминални устройства на банката на издадени от „Транскарт“ АД небанкови кредитни карти. БНБ отправи и препоръки за актуализиране на общите условия на банката за издаване на електронни платежни инструменти.

В периода септември – ноември 2009 г. БНБ извърши надзорна проверка в „М Секюрд“ ООД във връзка с дейността му по предлагане на налични парични преводи, за която дружеството притежава издаден от БНБ лиценз № 4702-10498 от 30 октомври 2008 г. Проверката установи, че „М Секюрд“ ООД към момента не извършва дейност по предлагане на собствена услуга за налични парични преводи съгласно издадения му от БНБ лиценз.

На 23 април 2009 г. УС на БНБ разгледа заявлението за издаване на лиценз за извършване на дейност като системен оператор на платежна система на „СОККРАТ“ ЕАД, подадено до БНБ по реда на чл. 61 и 62 от Закона за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи. След като установи, че не са изпълнени всички необходими условия за издаване на лиценз за извършване от заявителя на дейност като системен оператор на платежна система, УС на БНБ отказа неговото издаване.

IV. Резерви на банките в БНБ

В края на 2008 г. като продължение на антицикличната си политика БНБ предприе мерки за улесняване на банките при управлението на тяхната ликвидност. Приети бяха следните промени в Наредба № 21 за задължителните минимални резерви, които банките поддържат при БНБ:

- 1) признаване на 50% от касовите наличности на банките за резервен актив и улесняване на достъпа до резервите им в БНБ (в сила от 1 октомври 2008 г.);
- 2) намаляване от 1 декември 2008 г. на процента на ЗМР върху всички привлечени средства на банките от 12% на 10%;
- 3) намаляване на процента на ЗМР върху средствата, привлечени от банките от чужбина, от 10% на 5% и премахване от 1 януари 2009 г. на ЗМР върху привлечените средства от държавния и от местните бюджети.

През 2009 г. въпреки неблагоприятната конюнктура средният размер на привлечените средства на банките нарасна спрямо 2008 г. с 1.12% (при спад на левовите пасиви с 8.04% и увеличение на тези в чуждестранна валута със 7.44%). Същевременно дължимите върху тях резерви се съкратиха с 32.8% спрямо предходната година в резултат от изброените по-горе изменения в Наредба № 21.

Поддържаните от банките резервни активи в левове останаха на равнищата от 2008 г., докато резервните активи във валута спаднаха под 47% спрямо предходната година, като относителният им дял в общо поддържаните резерви през различните месеци варираше между 42.45% и 49.56%. Свръхрезервите на банките нараснаха с над 47% и надвишиха поддържания от много години дял от близо 1% от общите резерви.

Основни инструменти за управлението на краткосрочната ликвидност на банките отново бяха продажбата от БНБ на валута с вальор същия ден при едновременна спот покупка, както и овърнайт сделките на междубанковия пазар.

С цел да се улесни достъпът на банките до ресурсите им в БНБ през последното тримесечие на 2008 г. бяха направени промени в методиката за изчисляване на наказателните лихви при неизпълнение на разпоредбите на Наредба № 21, изразяващи се във:

- премахване на наказателната лихва по чл. 11.4 за ползване на над 50% от резервните активи в определен ден. Прието е в тези случаи банките да заплащат на БНБ лихва, равна на ЛЕОНИЯ за съответния ден;
- премахване на санкциониращата лихва по чл. 13 за общо неизпълнение на ЗМР в размер до 1/12 от нормативния им размер. Върху тази сума банките заплащат на БНБ лихва, равна на средната стойност на ЛЕОНИЯ за периода на поддържане на резервите.

През 2009 г. банките се възползваха от тези възможности и съгласно изискванията на Наредба № 21 заплатиха в БНБ цената на освободения си ресурс в размер общо на 400 485.53 лв.

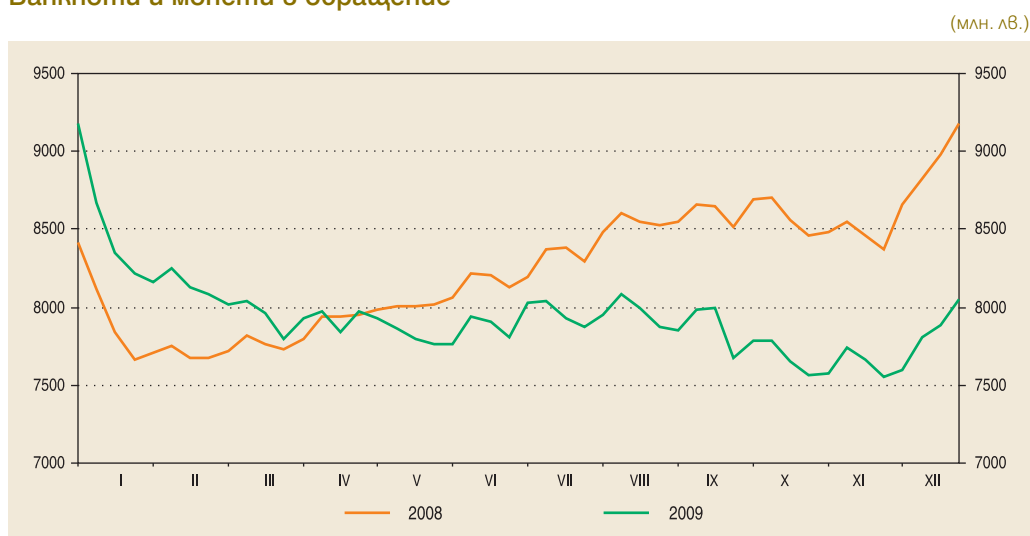
V. Наличнопарично обращение

БНБ има изключителното право да пуска в обращение банкноти и монети³⁰. Банкнотите и монетите, издадени от банката, са законно платежно средство и задължително без ограничения се приемат за плащания по пълната им номинална стойност. БНБ осигурява печатането на банкноти и сеченето на монети, както и опазването им и унищожаването на изтеглени от обращение банкноти и монети.

Банкноти и монети в обращение (извън касите на БНБ)

В края на 2009 г. в номинално изражение парите в обращение³¹ достигнаха 8049.1 млн. лв., намалявайки с 1130.3 млн. лв., или с 12.31% спрямо края на 2008 г.

Банкноти и монети в обращение

Източник: БНБ.

Делът на банкнотите в края на 2009 г. бе 98.05% от общата стойност на парите в обращение, отбелязвайки намаление с 0.35 пр.п. за сметка на нарастването през годината на дела на разменните и възпоменателните монети съответно с 0.34 и 0.01 пр.п. Броят на банкнотите в обращение в края на 2009 г. бе 310.5 милиона на обща стойност 7892.1 млн. лв., като за едногодишен период броят им е намалял с 47.7 млн., или с 13.32%, а номиналната им стойност – с 1140.0 млн. лв., или с 12.62%.

В края на 2009 г. в броя на банкнотите в обращение най-голям беше дялът (33.02%) на купюрата от 20 лева. От нея в обращение бяха 102.5 млн. броя. За едногодишен период нарастване на дела на банкнотите в обращение по брой бе отчетено при купюрите от 100, 20 и 2 лева съответно с 0.85, 0.05 и 1.24 пр.п.

Номиналната стойност на банкнотите от 50 лева в обращение в края на 2009 г. бе 2650.9 млн. лв., което им отрежда най-големия дял (33.59%) в общата стойност на банкнотите в обращение, следвана от този на банкнотите от 100 и 20 лева с дял съответно от 28.97% и 25.99%.

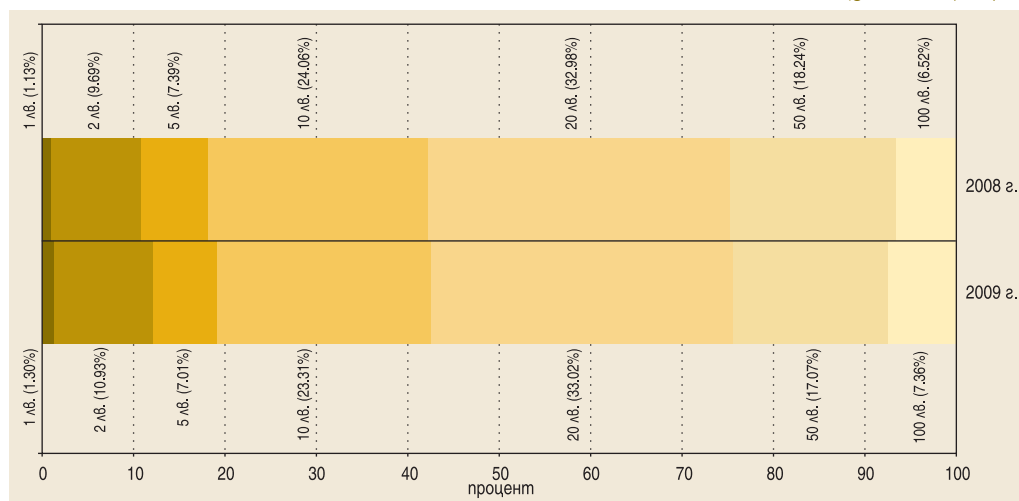
Средната банкнота в обращение в края на 2009 г. бе 25.42 лв. и за едногодишен период нарастването ѝ е с 0.21 лв., или с 0.82%, главно в резултат от темпа на увеличаване дела на купюрата от 100 лева за сметка на дяловете на другите купюри.

³⁰ Чл. 2, ал. 5 и чл. 25 от ЗБНБ.

³¹ Банкноти, разменни и възпоменателни монети, емисии след 5 юли 1999 г. С Решение на УС на БНБ № 110 от 6 октомври 2005 г. банкнотите и разменните монети с неизтекъл срок на обмяна, които не са върнати в касите на БНБ, са приспаднати от парите в обращение.

Купюрен строеж по брой на банкнотите в обращение

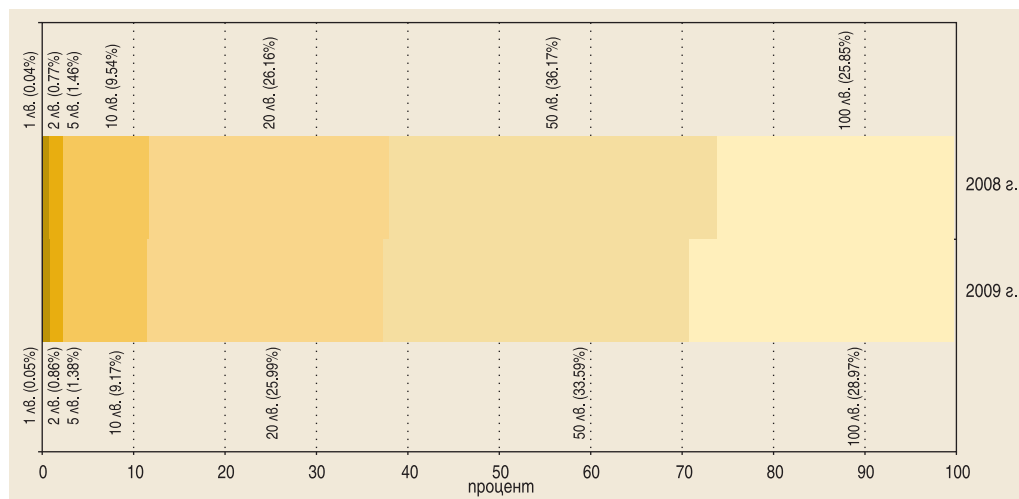
(дял от общия брой)

Източник: БНБ.

Купюрен строеж по стойност на банкнотите в обращение

(дял от общата стойност)

Източник: БНБ.

Броят на разменните монети в обращение в края на 2009 г. възлизаше на 1138.0 млн. на обща стойност 152.0 млн. лв. За едногодишен период броят им нарасна със 110.6 милиона, или с 10.77%, а стойността им съответно с 9.1 млн. лв., или с 6.40%. Промените в структурата на броя монети в обращение следваха дългосрочните си тенденции към спад в дела на монетите с по-големи номинали и увеличаване дела на тези с по-малки номинали.

За едногодишен период дялът на монетите от 1 и 2 стотинки в общия брой монети нарасна съответно с 0.71 и 1.01 пр.п., а дялът на монетите от 5, 10, 20 и 50 стотинки и от 1 лев намаля спрямо края на декември 2008 г. съответно с 0.17, 0.44, 0.56, 0.27 и 0.28 пр.п.

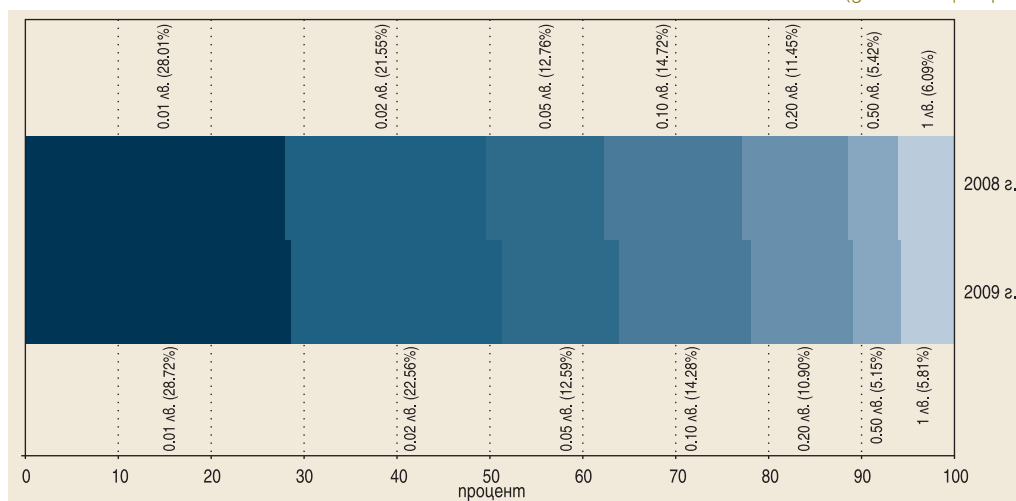
В края на 2009 г. относителният дял на стойността на разменните монети възлезе на 1.89% от общата стойност на парите в обращение.

Монетите от 1 лев имаха най-голям дял (43.49%) в общата стойност на монетите в обращение в края на 2009 г., следвани от тези от 50 и 20 стотинки съответно с дялове от 19.27% и 16.31%.

За едногодишен период стойността на средната разменна монета намаля с 0.01 лв., или със 7.14% и в края на 2009 г. бе 0.13 лв.

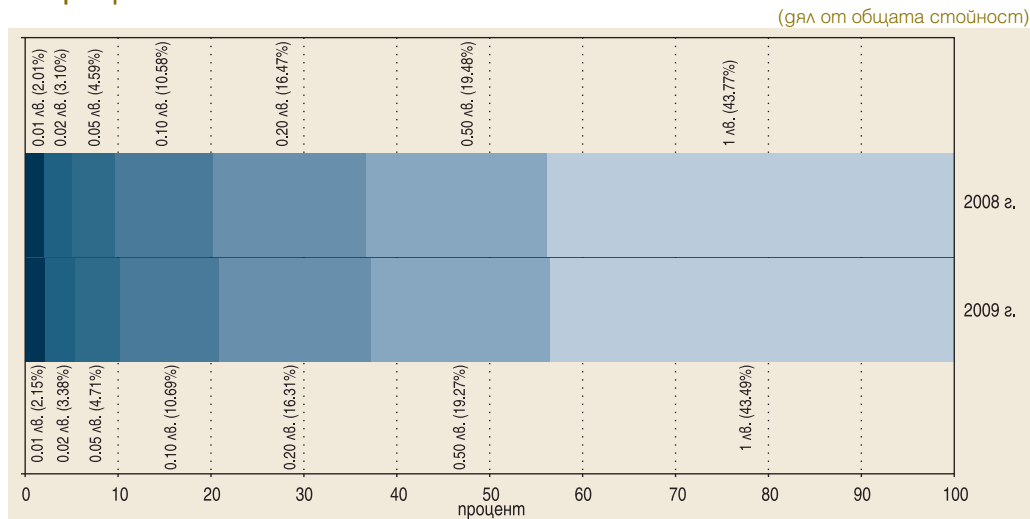
Дялът на възпоменателните монети в общата стойност на парите в обращение бе 0.06%, като на годишна база се увеличи с 0.01 пр.п. главно поради спада,

Структура по брой според номинала на разменните монети в обращение (дял от общия брой)

Източник: БНБ.

Структура по стойност според номинала на разменните монети в обращение (дял от общата стойност)

Източник: БНБ.

отчетен в динамиката на стойността на банкнотите в наличнопаричното обращение.

Неистински банкноти и разменни монети

Общият брой на задържаните и изтеглените от паричното обращение неистински български банкноти през 2009 г. бе 14 784, като в сравнение с 2008 г. се е увеличил с 5997 бр. Относителният дял на задържаните през годината неистински български банкноти спрямо общия брой банкноти в обращение към края на 2009 г. бе 0.00476%.

С най-голям дял от всички задържани през годината неистински банкноти бяха купюрите от 20 лева (82%), следвани от тези от 50 лева (15.25%) и от 10 лева (1.52%). Неистинските купюри от 2, 5 и 100 лева бяха общо 183 бр. с общ дял от 1.23%.

През 2009 г. в резултат от извършване на експертна оценка са задържани 794 бр. неистински монети, в т.ч. 780 бр. от 50 стотинки, а останалите 14 бр. от 1 лев.

В изпълнение на функциите по извършването на експертна оценка на чуждестранни банкноти и монети, задържани на територията на България, през 2009 г. в БНБ са задържани неистински чуждестранни банкноти, както следва: 9233 бр. евро, 1620 бр. щатски долари и 206 бр. банкноти от други чуждестранни валути.

Емисионно-касова дейност на БНБ

БНБ осигурява навременна информация за обществеността и организациите, обработващи на професионална основа банкноти и монети, относно разпознаването на неистинските или преправени банкноти. Банката редовно предоставя информация за регистрираните нови видове неистински български банкноти заедно с препоръки относно методите за тяхното разпознаване. Съществен елемент за противодействие на разпространението на неистинските банкноти и монети е обучението, което БНБ провежда за институциите, работещи с пари в брой на професионална основа.

БНБ осъществява своите емисионни и касови функции, като осигурява отпечатването на нови банкноти, извършва операции по обработката на постъпващите в нея банкноти и монети, съхранява български банкноти и монети и чуждестранна валута, заменя повредени български банкноти и монети и унищожава негодните български банкноти и монети.

През 2009 г. по договори с производители бяха доставени 185.2 млн. бр. новопроизведени банкноти и 150 млн. бр. новопроизведени разменни монети със съвкупна номинална стойност 3683.9 млн. лв. В изпълнение на монетната си програма през 2009 г. БНБ пусна в обращение четири нови емисии възпоменателни монети.³² Като продължение на осъществяваната през последните години дейност по осигуряване на по-ефикасна защита на българските банкноти срещу фалшифициране през годината БНБ пусна в обращение нова банкнота с номинална стойност 5 лева, емисия 2009 г. Тя е с усъвършенствани защитни елементи, като са запазени размерът, цветът и графичното оформление на банкнотата от 5 лева, емисия 1999 г., която продължава да бъде законно платежно средство.

Общата стойност на постъпилите във и изтеглените от обращение от БНБ през 2009 г. банкноти и разменни монети възлиза на 22 895.6 млн. лв. Постъпилите в БНБ български банкноти и разменни монети достигнаха обща стойност 12 013.2 млн. лв., което е с 333.0 млн. лв., или с 2.70% по-малко в сравнение с 2008 г. За същия период бяха емитирани български банкноти и разменни монети на обща стойност 10 882.4 млн. лв., което е с 2223.2 млн. лв., или с 16.96% по-малко от предходната година. През 2009 г. средната обрачаемост на банкнотите през касите на БНБ се увеличи спрямо предходната година и достигна 2.2 пъти.

С цел поддържане качеството на банкнотите и монетите в наличнопаричното обращение през 2009 г. чрез сортиращи машини бяха обработени и проверени 665.2 млн. бр. банкноти и 107.6 млн. бр. разменни монети. В сравнение с 2008 г. броят на обработените през годината банкноти бе по-малък с 62.5 млн. (8.59%), а на обработените разменни монети – по-голям с 45.3 млн. бр. (72.83%). В структурата по номинална стойност на обработените банкноти и монети най-висок дял имаха банкнотите от 10 и 20 лева и монетите от 10 и 20 стотинки и 1 лв.

При обработката на банкнотите като негодни бяха отделени общо 100.7 млн. броя, или с 8.6 млн. бр. (7.84%) по-малко в сравнение с 2008 г. През 2009 г. дялът на негодните банкноти от общо обработените в БНБ остава близък до отчетения за предходната година – около 15%. За едногодишен период при машинна обработка бяха отделени като негодни 0.3 млн. броя монети, или с 0.76% по-малко, отколкото през 2008 г.

През 2009 г. БНБ закупи налична резервна валута на обща стойност 1.5 млн. евро, в т.ч. 0.5 млн. евро от бюджетни организации и 1.0 млн. евро от граждани. За същия период бе продадена резервна валута в размер на 39.4 млн. евро, в т.ч. 9.4 млн. евро на бюджетни организации и 30.0 млн. евро на граждани.

През годината БНБ провеждаше постоянно наблюдение и контрол по прилагането на нормативните разпоредби за качеството на банкнотите и монетите

³² Информация за пуснатите в обращение нови емисии банкноти, разменни и възпоменателни монети е публикувана на интернет страницата на БНБ.

за последваща употреба в обращение, като бяха извършени проверки на място в кредитните институции и за функционалността на машините за сортиране, използвани от тях и от професионално занимаващите се с обработка на пари доставчици на услуги. В съответствие с нормативните изисквания БНБ редовно обновява публикувания на интернет страницата си списък на всички машини за сортиране и за самообслужване, които успешно са издържали тест на производителя и на БНБ по стандартите за разпознаване и годност.

Съобразно планираните срокове продължиха и дейностите по изграждане и оборудване на нов касов център на БНБ в София.³³

³³ От началото на април 2010 г. новият касов център на БНБ започна да предлага стандартни услуги на своите клиенти.

VI. Поддържане стабилността на банковата система

1. Оценка на състоянието на банковата система

През 2009 г. банковата система у нас остана стабилна. Достигнатите през годината равнища на основните финансови показатели бяха отражение както на приложените от БНБ в предходните години антициклични мерки, така и на действията, предприети от кредитните институции за неутрализиране на негативните въздействия на кризата. През годината българската банкова система запази способността си да формира печалба при запазване на добри показатели за ликвидност, като в същото време засили и капиталовата си позиция. Независимо че в течение на годината качеството на кредитния портфейл на банките се влошаваше, те успяха да заделят адекватни на риска в портфейлите им провизии, което допълнително повиши степенята на защита срещу кредитен риск. Акцентите в банковия мениджмънт бяха поставени върху омекотяване на натиска по линия на влошаване, качеството на кредитите, поддържане устойчивостта на привлечения ресурс и оптимизиране на разходите. Постигнатите резултати поставят българската банкова система сред банковите системи на ЕС с най-добри финансови показатели³⁴. Последното е от изключителна важност, тъй като за разлика от повечето страни-членки в България не е предоставяна под каквато и да е форма държавна помощ на кредитни институции. Системата успя да запази размера на активите си, достигнат в края на 2008 г., като въпреки силно влошената икономическа среда бе регистриран, макар и минимален, растеж на кредитите.

Структурни промени в баланса на системата

Наблюдаваните процеси предизвикаха известни промени в структурата на активите и пасивите.³⁵ През 2009 г. продължи тенденцията към увеличаване дела на кредитите и авансите при съпътстващо намаляване на портфейлите с ценни книжа (до 6.3% от балансовите активи). Промените по линия на ЗМР не рефлектираха в съществено намаляване на паричните средства и в края на 2009 г. техният дял възлезе на 9% от активите. В годишен хоризонт динамиката на привлечените средства бе съпроводена от нарастване ролята на вътрешния ресурс – най-вече от граждани. Спрямо 2008 г. общата сума на активите на банковия сектор се увеличи с 1.8% (1.3 млрд. лв.) и в края на 2009 г. възлизаше на 70.8 млрд. лв.³⁶

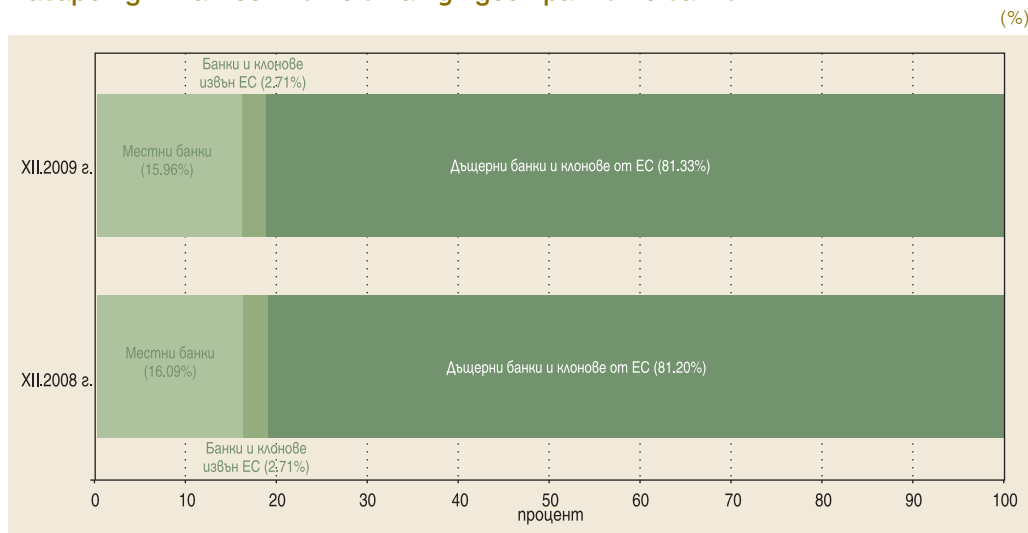
В годишен хоризонт пазарният дял на петте най-големи банки нарасна с близо 1 пр.п. до 58%. Не настъпиха промени в собствеността на кредитните институции. Засилването на пазарната позиция на петте най-големи банки доведе до увеличение дела на гъщерните банки от ЕС от 76.3% на 76.9% в края на 2009 г., докато при клоновете на чуждестранни кредитни институции от ЕС бе отчетено намаление до 4.5%. В края на годината броят на кредитните институции у нас остана 30, отразявайки запазването на строгите критерии на БНБ по отношение лицензирането на нови банки.

³⁴ Например въз основа на последните осреднени данни за резултатите от дейността на големите комплексни европейски банкови групи (*LCBG*) стойностите на показателите за възвръщаемост на капитала (*ROE* 6.41%), възвръщаемост на активите (*ROA* 0.26%) и адекватност на капитала (*CAR* 13.50%) са по-ниски от отчетените стойности на банките в България. Аналогична е картината и при съпоставка на банковата система на България с банковите системи на няколко други страни-членки от Централна и Източна Европа извън еврозоната. Българските банки отчитат едни от най-ниските стойности на необслужваните кредити и съответно най-добър показател за адекватност на капитала и много добри стойности на показателя, измерващ възвръщаемостта на капитала.

³⁵ Незначителните разлики в показателите на банковата система, посочени в тази глава и в глава I на отчета, се дължат на методологически различия в данните, използвани за надзорни и за статистически цели. В глава I се използват данни от паричната статистика.

³⁶ Анализът и графиките включват одитирани данни.

Пазарен дял на местните и на чуждестранните банки

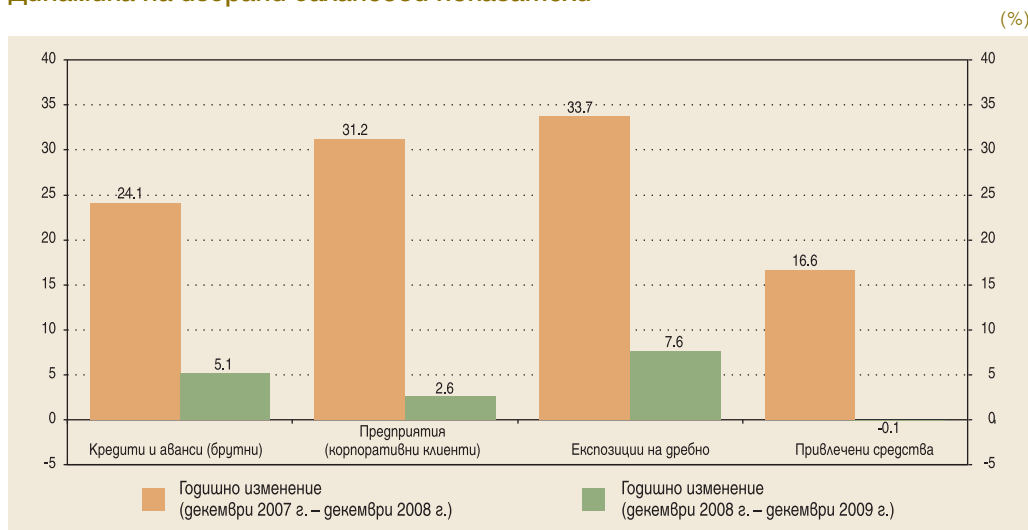
Източник: БНБ.

Местните кредитни институции и банките и банковите клонове от страни извън ЕС запазиха своите дялове спрямо края на 2008 г. и към декември 2009 г. те бяха съответно 16% и 2.7% от активите на системата.

Кредитна дейност

Кредитната активност през годината бе отражение на комбинация от фактори както по линия на търсенето, така и по линия на предлагането. Влошаването на икономическите условия рязко ограничи платежоспособното търсене на заеман ресурс. От своя страна банките реагираха на променените условия за бизнес чрез затягане на критериите за отпускане на кредити, което също допринесе за значимия спад в растежа им. Въпреки това обаче банковият сектор отчете годишно нарастване на брутните кредити във всички сегменти на портфейла, като общата сума на кредитите (без тези за кредитни институции) отбеляза прираст с 4.5% (2.3 млрд. лв.)³⁷. Експозициите на дребно нараснаха в абсолютно изражение с 1.3 млрд. лв. (7.6%). Жилищните ипотечни кредити се увеличиха с 8.4% и отчитат по-висок темп от потребителските. Кредитите за предприятия нараснаха с 0.8 млрд. лв. (2.6%) с определящото участие на средните и малките банки. Делът на корпоративните заеми в брутните кредити и

Динамика на избрани балансови показатели

Източник: БНБ.

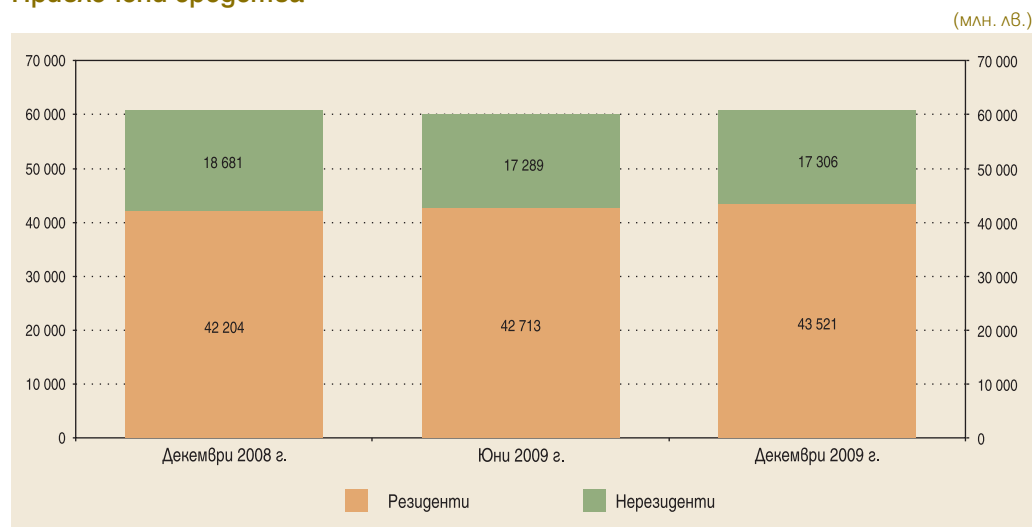
³⁷ Растеж е регистриран независимо от отражението на обратно изкупените кредити в размер на 1.5 млрд. лв.

Привлечени средства

аванси намаля на 54.7%. През годината продължи постепенното свиване на левовия компонент на кредитния портфейл и в края на 2009 г. дялът на кредитите и авансите в евро достигна 57.9%, на този в левове – 38.5%, а в други валути – 3.6%.

Размерът на привлечените средства се запази на нивото от края на 2008 г., като същевременно бе наблюдавано реструктуриране на ресурсите по източници. В отговор на силно намалялата кредитна дейност на банките и ограничените инвестиционни възможности на чуждестранните компании-майки намаляха привлечените средства от кредитни институции-нерезиденти, като спад бе отчетен и при институциите, различни от кредитни. Намалението обаче бе изцяло компенсирано от увеличените депозити на граждани и домакинства, които през годината нараснаха с 2.7 млрд. лв. (12.1%). Свързаната с това промяна в продуктовата политика на банките предизвика повишаване на лихвените проценти по депозитите и нарастване на средствата с фиксиран лихвен процент. Независимо от започналото плавно понижение на лихвените равнища през последното тримесечие на 2009 г. депозитите на граждани продължиха ускорено да нарастват и в края на годината дялът им достигна 40.8% от общо привлечените средства. Същевременно намаляха дяловете на ресурса от кредитни институции (до 1/4) и от институции, различни от кредитни (до 30.7%). При източниците на финансиране субституцията бе съпроводена с увеличение на общия размер и броя на влоговете, гарантирани по схемата на Фонда за гарантиране на влоговете в банките.

Привлечени средства

Източник: БНБ.

Тенденцията към свиване на левовия компонент се прояви и в пасива на баланса на банковата система. Към декември 2009 г. привлеченият ресурс в евро бе 58.7% от общата сума, в левове – 35.4%, а в други валути – 5.8%.

Динамиката на средствата от нерезиденти не промени съществено ролята им в общата сума на привлечения ресурс и в края на 2009 г. техният дял бе 28.5% (при 30.7% година по-рано). Приносът им за финансирането на кредитите (без тези за кредитни институции) за 12 месеца намаля с 4 пр.п. до 33% в края на 2009 г.

Балансов капитал

В балансовия капитал бе отчетен годишен темп на нарастване, значително по-висок от този на активите и кредитите, като за една година той нарасна с 19% (1.5 млрд. лв.). Увеличението отразява взетите под внимание препоръки на БНБ към банките за поддържане на по-високо минимално равнище на първичния капитал и за капитализиране на печалбата, което на свой ред е предпоставка и

за увеличаването на капиталовия излишък на системата. През годината емитираният капитал се увеличи със 700 млн. лв., премиерният резерв – с 45 млн. лв., а преоценъчните резерви – със 126 млн. лв.

Въпреки нарасналите разходи за обезценки и ограничените възможности за реализиране на приходи банковият сектор приключи 2009 г. с печалба в размер на 752 млн. лв. Макар че финансовият резултат на системата бе с 45% по-нисък от постигнатия през 2008 г., на него следва да се гледа и като на допълнителна защита при евентуални шокове.

Динамиката и структурата на балансовите позиции на банките през 2009 г. дават основание за извода, че независимо от влошаването на конюнктурата и негативното ѝ въздействие върху банковата система фундаментът на банковото и финансовото посредничество остава здрав.

Рисков профил на системата

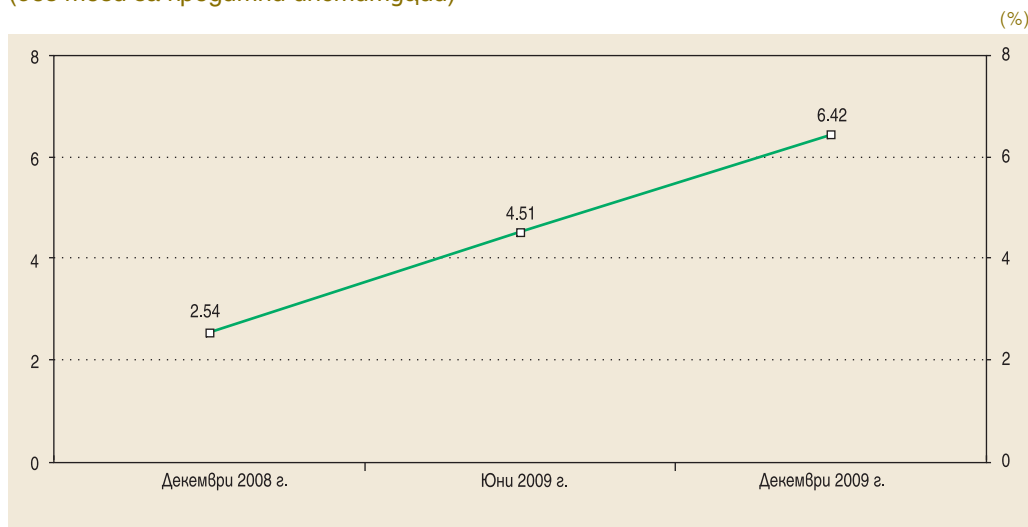
Рисковият профил на системата е естествено отражение на проявлението и задълбочаването на проблемите в икономиката на страната през 2009 г. и се изразява във:

- нарастване остротата на кредитния риск в отделни кредитни институции и в системата като цяло;
- понижаване на нивата на доходност поради свиването на лихвения марж и същественото увеличение на разходите за обезценка като резултат от влошаване качеството на кредитите;
- засилване способността на капитала да абсорбира шокове, което е резултат от мерките на БНБ и предприетите от банките действия въпреки негативните процеси в кредитния портфейл;
- управление на ликвидната позиция на банковия сектор и на отделните институции на равнища, гарантиращи обслужването на задълженията им към клиенти, като увеличаването на привлечения ресурс от граждани и домакинства е израз на запазилото се доверие в стабилността на банковата система.

Качество на активите

Затрудненията, които системата и отделните институции изпитаха, бяха породени главно от проблеми, свързани с обслужването на отпуснатите кредити. Спрямо края на 2008 г. общата сума на класифицираните активи се увеличи близо 2.5 пъти, докато за периода 2007–2008 г. нарасна със 71%. Влошаване на качеството на кредитите бе регистрирано през цялата 2009 г., като дялът на кредитите с просрочие над 90 дни достигна 6.4%.

Дял на класифицираните кредити с просрочие над 90 дни в брутните кредити (без тези за кредитни институции)

Източник: БНБ.

Банките, особено през втората половина на 2009 г., активно използваха възможностите за оптимизиране обслужването на задълженията към тях посредством предоставянето на улеснения по вече сключени договори за кредит. В резултат нараснаха броят и обемът на предоговорените експозиции, които в края на 2009 г. съставляваха 24% от брутните кредити (без тези за кредитни институции).

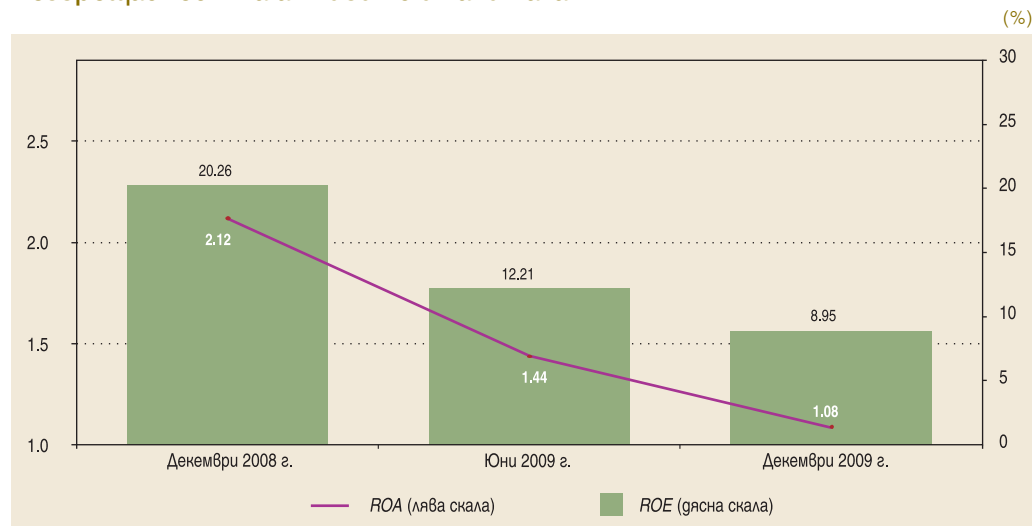
Консервативният подход по линия на вида обезпечения (насърчаван от БНБ и следван от банките още в годините преди кризата) и на тяхната оценка се прояви като фактор, допълнително защитаващ кредитните институции. Независимо от поевтиняването на жилищата в края на 2009 г. покритието с учредените ипотeki на предоставените кредити за жилищни нужди средно за системата бе 62% (т.е. стойността на ипотеката надхвърля размера на кредитите с 38%).

Наред с увеличаването на класифицираните кредити нараснаха и акумулираните в системата провизии по формата на разходи за обезценка и специфични провизии за кредитен риск. Формираните общи провизии в края на годината достигнаха приемливи нива, покривайки с 81% кредитите, при които просрочието е над 90 дни.

Доходност

Независимо от негативното въздействие на бизнес средата върху дейността на кредитните институции банковата система отчете печалба в размер на 752 млн. лв. През годината най-голям натиск върху доходите на банките оказва влошаването на качеството на кредитите, като спрямо края на 2008 г. разходите за обезценка нараснаха три пъти и надхвърлиха 1 млрд. лв. Въпреки това банките съумяха да генерират брутни оперативни доходи за 2009 г. в размер на 1899 млн. лв., превишаващи с 2.35% (43.5 млн. лв.) тези за 2008 г. Нетният лихвен доход остава водещият генератор за доходността за кредитните институции, като обемът му в края на 2009 г. е практически идентичен на отчетения в края на 2008 г. По този начин банките съумяха да поддържат ниво на приходите, позволяващо посрещане на натиска, породен от изострящия се риск в портфейлите им. Това ниво им позволи да генерират и ресурси в подкрепа на капитала и ликвидността. По-ниският финансов резултат обаче обуслови понижено ниво на основните показатели за доходност. Спрямо края на 2008 г. възвръщаемостта на активите (*ROA*) спадна от 2.12% на 1.08%, а възвръщаемостта на собствения капитал (*ROE*) – от 20.26% на 8.95%, като допълнителен низходящ ефект оказва успоредното нарастване на капитала. Независимо от това обаче отчетените показатели са по-високи от тези на доста банков системи в ЕС и се доближават до средните нива на възвръщаемост на активите и капитала на много по-големи и развити банков системи от предкризисния период.

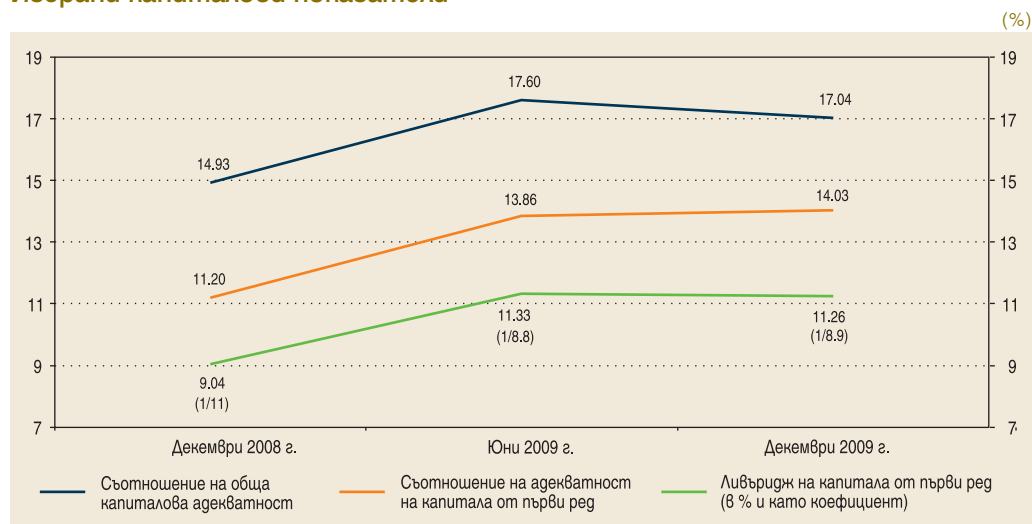
Възвръщаемост на активите и капитала

Източник: БНБ.

Капитал

Нивото на регулаторния капитал на системата е добро и съобразено с рисковия профил на кредитните институции. Запази се тенденцията банковият сектор да увеличава способността на капитала си да абсорбира шокове. В рамките на 2009 г. капиталовата база бе повишена посредством капитализация на печалбата за 2008 г. и увеличение на внесеня капитал и на капитала от втори ред. Силното забавяне на кредитирането и свързаният с този процес по-бавен растеж на капиталовите изисквания за кредитен риск също допринесе за стабилността на капитала на банките. В края на 2009 г. общата капиталова адекватност се повиши до 17.04% (при 14.93% в края на 2008 г.), а формираният в системата капиталов излишък спрямо регулаторния минимум от 12% бе на стойност 2.8 млрд. лв. Препоръките на БНБ за 10% минимално ниво на първичния капитал бяха предпоставка адекватността на капитала от първи ред да се увеличи до 14.03% в края на 2009 г. Сходна положителна динамика бе отчетена и в равнището на задлъжнялост (ливъридж). Докато в края на 2008 г. единица капитал от първи ред подкрепяше 11 единици активи, към 2009 г. съотношението се подобри на 8.9.

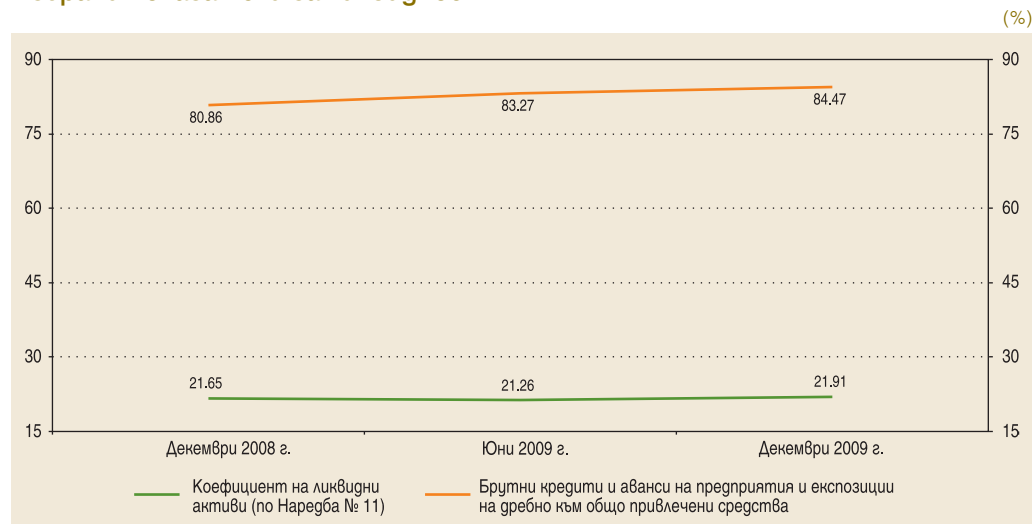
Избрани капиталови показатели

Източник: БНБ.

Ликвидност

Коефициентът на ликвидните активи на банковата система в края на 2009 г. достигна 21.9%, като спрямо 2008 г. бе отчетено подобрене. Ликвидната позиция на отделните банки през цялата 2009 г. бе на нива, които осигуряваха нормално функциониране на финансовото посредничество. Кредитните институции се придържаха към препоръките на БНБ да поддържат минимално нивото на ликвидните си активи спрямо сумата на привлечените средства от корпоративни клиенти и граждани, с което допълнително бе гарантирано адекватно покритие на привлечения ресурс. Увеличените през годината средства по сметки и депозити на виждане в банки надхвърлиха намалението при паричните средства. Така към декември 2009 г. ликвидните активи на системата достигнаха 13.4 млрд. лв., покриващи 31% от общо привлечените средства от корпоративни клиенти, граждани и домакинства.

Избрани показатели за ликвидност

Източник: БНБ.

2. Спазване на изискванията за разумна банкова дейност

С цел предпазване от и намаляване на негативните ефекти от глобалната икономическа криза в началото на 2009 г. БНБ препоръча на кредитните институции допълнителни мерки за засилване на капитала и на ликвидността, както и по-консервативно управление на разходите. При извършването през годината на надзорния преглед на банките, базиран на редовния анализ на текущата отчетност и на резултатите от инспекциите на място, бяха констатирани случаи на нарушения и отклонения от надзорните изисквания и от препоръките на БНБ. Предприети бяха и съответните корективни надзорни действия.

Адекватност на капитала

В нито една банка не бе регистриран спад под нормативния минимум (12%) в съотношението на обща капиталова адекватност. Спрямо определени банки бяха предприети мерки за увеличение на капиталовата база, така че да съответства на техния рисков профил.

Големи експозиции

През годината в няколко банки бяха установени случаи на нарушения на нормативните изисквания за единични големи експозиции и за кредитиране на отделни икономически свързани лица и бяха приложени необходимите надзорни мерки. Останалите кредитни институции спазваха изискванията на чл. 44 от Закона за кредитните институции (ЗКИ) и Наредба № 7 на БНБ.

Вложения в ДМА

Не бяха отчетени отклонения от допустимите нива, регламентирани в чл. 47 от ЗКИ и в Наредба № 17 на БНБ. Размерът на придобитите от банките обезпечения по необслужвани кредити под формата на дълготрайни материални активи бе несъществен и съотношението на общите вложения беше значително под лимитите.

3. Дейност на банковия надзор

В отговор на глобалната икономическа криза и негативните ѝ ефекти върху българската икономика банковият надзор предприе действия в няколко основни насоки.

Надзорна политика

През 2009 г. в областта на надзорната политика усилията бяха насочени към осигуряването на основа за гъвкав и стабилен банков пазар чрез усъвършенстване на националната нормативна рамка и разработване на мерки, отчитащи съвременните пазарни условия и тенденции.

Изменена и допълнена бе Наредба № 9 на БНБ за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск. Направени бяха и съответните изменения в Наредба № 8 на БНБ за капиталовата адекватност на кредитните институции. Промените са в посока на облекчаване дейността на кредитните институции, като същевременно бе постигнато сближаване с международните практики за класифициране и провизиране срещу загуби от кредити. Създадени бяха възможности за преговаряне на условията по съществуващите договори за кредит, с което се цели по-добро управление на портфейлите в условията на неблагоприятна икономическа среда. Разширен бе и обхватът на обезпеченията, като целта на новия режим е да се постигне максимално съответствие със защитата срещу кредитен риск, залегнала в Наредба № 8 на БНБ.

Във връзка с необходимостта от предоставяне на повече информация, изисквана за целите на финансовата стабилност по линия на ЕСЦБ, бяха въведени нови отчетни форми. С тях се осигурява допълнителна информация от банките и клоновете на чуждестранни банки на тримесечна и годишна база. Във връзка с решенията на Комитета на европейските банкови надзорници (CEBS), отнасящи се до принципите за възнагражденията на ръководния състав в кредитните институции и в инвестиционните компании, бяха приети и адаптирани указания на БНБ до банките. Целта им е обвързване на възнагражденията с потетите от банките рискове и с трайните резултати за определен средносрочен период от време.

През годината значими усилия бяха положени във връзка с участието на БНБ в работата на различните европейски комитети и надзорни органи. БНБ участва в организирани международни форуми, посветени на развитието на банковата система и надзора в ЕС, справянето с последиците от кризата и начините за усъвършенстване на европейските надзорни разпоредби. Търсенето на различни решения за управление на кризата на европейско ниво и разработването на новата надзорна архитектура наложиха засилен обмен на експертни мнения, при които антицикличните мерки на БНБ бяха многократно обект на експертен коментар. Експертен капацитет бе отделен и за покриване на нараналите нужди от междундзорно сътрудничество, особено в светлината на различни регионални прогнози за възможно негативно развитие на глобалната финансова криза. Засилената международна дейност от началото на годината наложи и обособяването на нова функция в сферата на международното надзорно сътрудничество, чиято основна задача е да координира оперативната дейност на управление „Банков надзор“.

Надзорни стратегии и анализи на макро-равнище

Главната задача в областта на надзорните стратегии и анализите на макро-равнище продължи да бъде запазване стабилността на банковия сектор, представляващ основна част от финансовата система. Засилващото се външно влияние върху процесите в системата повишава чувствителността на банките и на банковия сектор към рисковете в дейността, което изисква и постоянно усъвършенстване на прилаганите стрес тестове. Степента на чувствителност на системата и на отделните банки бе анализирана при различни по обхват на видовете риск и острота на негативните въздействия сценарии. При тях бяха

отчетени най-песимистичните прогнози на МВФ, ЕК и ЕЦБ за развитието на икономиката на България, въз основа на които беше оценено потенциално влошаване на кредитите и чувствителността на капитала на банките. Наред с тях се извършваха специализирани проучвания, които носят важна информация за развитието на определени параметри и зони на риск, както и за вижданията на банките и предприеманите от тях действия. Така данните от надзорната отчетност се допълват, усъвършенства се инструментариумът от показатели и се разширяват възможностите на анализа на макроравнище. Оценките за динамиката на основните финансови параметри, на резултатите от стрес тестовете и извършените проучвания намират отражение в различни издания на БНБ, чрез които обществеността периодично бива информирана за състоянието на банковия сектор.

Същевременно се подготвяха и експертни позиции и становища по множество въпроси – обект на дискусии в европейските структури. Извършваше се засилен информационен обмен с ЕЦБ, с други международни финансови институции и с надзорни органи по линията на двустранни и многостранни меморандуми за сътрудничество.

С цел осигуряване на своевременна и качествена надзорна информация продължи работата по доизграждането на „Единно хранилище на данни (ЕХД) – отчети за банков надзор“ с включването на допълнителна надзорна отчетност за кредитните институции, както и с регистриране и финансова отчетност на финансовите институции по чл. 3, ал. 2 от ЗКИ.

Надзорно наблюдение върху кредитните институции

В условията на извършените през 2009 г. структурни и функционални промени, насочени към постигане на по-голям синхрон на двата основни метода на банковия надзор – дистанционно наблюдение и инспекции на място, – в рамките на съществуващите ресурси се увеличиха честотата, натовареността и ефективността на надзора върху дейността на банките. Ежемесечният анализ за състоянието на кредитните институции на база редовната им отчетност и инспекциите на място формира картината на рисковия профил и финансовото състояние на всяка една от действащите в страната кредитни институции. Резултатите от надзорния преглед и оценката, извършвани със средствата на текущия контрол, са предпоставка и за предприемане на инспекции на място, които да установят нивото и качеството на управление на риска, както и да алармират за недооценени рискове и за наличие на повишен риск за платежоспособността.

Инспекциите на място поставят ударението върху състоянието и управлението на кредитния и ликвидния риск, както и върху оценката за нивото на капиталова адекватност. В някои кредитни институции бе извършена оценка на равнището и управлението на операционния риск. През годината бяха проведени общо 36 надзорни инспекции. Резултатите от цялостния надзорен преглед показват, че банките поддържат по-високо от нормативните изисквания ниво на платежоспособност, добра ликвидност и приемливо за сегашните икономически условия управление на кредитния риск. Чрез непрекъснатия надзорен преглед бяха констатирани 35 формални нарушения на нормативната база и отправени 155 препоръки към органите за управление и контрол върху кредитните институции. През отчетния период бе извършен преглед на представената от кредитните институции собствена политика за вътрешен анализ на адекватността на капитала. Резултатите от прегледа се оценяват като задоволителни.

Активно бе и участието в работата на надзорните колегии за презграничните банкови групи, опериращи на територията на страната. Споделянето на надзорен опит и информация с тях се извършва редовно и съответства на подписаните меморандуми за разбирателство и обмен на данни.

Специален надзор

Един от основните приоритети на специалния надзор е неутрализирането на рисковете и другите неблагоприятни въздействия, свързани със структурата на акционерния капитал. Целта е гарантирането на стабилна и прозрачна акционерна структура, своевременна и обективна преценка на финансовото състояние на акционерите, както и на възможностите им при необходимост да подкрепят капитала. През периода не бяха допуснати отклонения от добрата банкова практика за ясна акционерна структура и доказан произход на средствата.

В рамките на годината се извършиха последователни действия за предотвратяване изпирането на пари, финансирането на тероризма и финансовите измами. Общата констатация на база извършените прегледи в банките и финансовите къщи е, че институциите спазват стандартите за противодействие срещу изпирането на пари, прилагайки процедури и политика, минимизиращи риска през банковата система да преминат средства с неясен и/или криминален произход. В съответствие с насоките, отразени в докладите на ЕК, продължи диалогът с институциите, ангажирани в борбата срещу финансовите измами и прането на пари. По линия на европейското надзорно сътрудничество бяха предприети стъпки за сближаване на прилаганите надзорни практики за предотвратяване изпирането на пари и финансирането на тероризма. Действията на БНБ по предпазване на банковата система от финансови измами и изпиране на пари са оценени положително от Комитета на експертите за оценка на мерките срещу изпирането на пари (*MONEYVAL*) към Съвета на Европа.

Засиленото предлагане на финансови услуги извън банковия сектор предизвика промяна в ЗКИ. Измененията регламентираха режима за регистрация и дейност на финансовите институции. Приетите промени въвеждат по-строг режим за лицата, извършващи финансови услуги, и нови изисквания за отчетност и за наблюдение върху тяхната дейност.

В съответствие със законовите изисквания и тенденциите в тази област бяха предприети действия за сближаване и усъвършенстване практиката на надзора за подобряване на корпоративното управление. Оказана бе експертна помощ на регулаторните и надзорните институции на трети страни (Индонезия и Китай), както и по линия на Звеното за техническа помощ и обмен на информация (*TAIEX*) към генерална дирекция „Разширяване“ на ЕК.

Надзорна администрация, лицензиране и разрешения

През 2009 г. бяха извършени промени в нормативната база, свързана с дейността на банките и финансовите институции. В съответствие с Директива 2006/48/ЕО в ЗКИ бе значително разширена и прецизирана правната уредба на режима за одобряване придобиването на значителни акционерни дялове от капитала на кредитни институции. Въведе се регистрационен режим за небанковите дружества, които извършват финансови услуги (финансови институции). Действащата от 1997 г. система на сертификати за заемане на ръководна позиция в банка бе заменена с по-широкообхватната и съответстваща на международните стандарти за корпоративно управление система за одобрение, включваща и проверка за надеждност и пригодност. В съответствие с измененията бяха актуализирани лицензите на банките, регистрирани в България.

Откритото в края на 2008 г. производство за издаване на банков лиценз на „Данубиус банк България“ АД – съвместен проект на българската финансова група „Алфа финанс холдинг“ и лицензираната в Австрия „Хипо инвестмънт банк“ АГ, приключи с прекратяването му по искане на заявителя. Издадено бе разрешение на „Бългерийн акуизишън къмпани II“ – дружество, притежавано от Фонд „Генерален държавен резерв“ на Султаната на Оман, за придобиване на 30-процентен дял от акциите в капитала на „Корпоративна търговска банка“ АД.

Общият брой на кредитните институции от ЕС, уведомили БНБ за намерението си пряко да осъществяват дейност в България, достигна 170. Във Варна започна дейност клонът на „Регионална инвестиционна банка“, Латвия. В процедура по закриване е клонът в София на „Банк Леуми Румъния“. И двата клона са

открити по силата на единния европейски паспорт, който не изисква издаване на лиценз от БНБ.

Въпреки влошаващата се конюнктура банките успяха да избегнат допускането на тежки отклонения от нормативните изисквания, поради което не се наложи прилагането на сериозни корективни надзорни мерки. Основните аспекти на това надзорно направление бяха насочени към постигане от проверяваните при надзорните инспекции банки на по-високо капиталово покритие на поетите рискове. Препоръките при управлението на кредитния риск и риска от концентрации бяха насочени към подобряване на вътрешните правила и по-прецизно обследване и наблюдение на свързаните групи от кредитополучатели.

VII. Централен кредитен регистър

Централният кредитен регистър (ЦКР) е информационна система, организирана и поддържана от БНБ, за кредитната задължнялост на клиентите към банките и финансовите институции, които извършват дейност на територията на България. Регистърът осигурява централизиране на информацията за кредитната задължнялост на клиентите към банките и финансовите институции, ползване на информация от банките и финансовите институции за кредитната задължнялост на техните клиенти, както и обобщаване на събраната информация и ползването ѝ за нуждите на БНБ.

В Централния кредитен регистър подлежат на отчитане кредити на клиенти към банки или финансови институции независимо от размера им. Не подлежат на отчитане заеми на правителството, кредити на БНБ и кредити, при които е договорено допустимо надвишение на плащанията над остатъка по платежни сметки (овърдрафт) в размер до 1000 лв., когато са класифицирани като редовна експозиция по смисъла на Наредба № 9 на БНБ за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск.

ЦКР осигурява в реално време на банките и финансовите институции информация в електронен вид за кредитната задължнялост на клиентите към банките и финансовите институции срещу заплащане на такса съгласно тарифа на БНБ. Информацията за кредитната задължнялост на клиентите включва данни както за текущото състояние на кредитите, така и за просрочията по активни и по погасени кредити за 5-годишен период.

Дейността на ЦКР се регламентира от Наредба № 22 на БНБ. От 1 октомври 2009 г. влезе в сила новата Наредба № 22 за Централния кредитен регистър, въвеждаща новите изисквания на чл. 56 от ЗКИ, съгласно които в обхвата на информационната система на ЦКР се включват и финансовите институции с основна дейност финансов лизинг и отпускане на заеми със средства, ненабрани чрез публично привличане на влогове или други възстановими средства.

В резултат от промените в нормативната уредба се разшири обхватът на участниците в регистъра. Това подобрява информационното осигуряване на банките и небанковите финансови институции с оглед по-адекватната и по-прецизна оценка на кредитната задължнялост на кредитополучателите, което ще допринесе за по-добро управление на кредитния риск. Повишава се качеството на информацията в ЦКР и се постига по-строга дисциплина в поведението на кредитополучателите. Това е важна стъпка за усъвършенстване информираността при вземане на решения за кредит, която в бъдеще ще допринесе за повишаване качеството на активите в българската финансова система.

През изминалата 2009 г., макар и с по-ниски темпове, се запази тенденцията към увеличаване на регистрираните в ЦКР кредити. В края на декември броят на отчетените в регистъра кредити достигна 3 209 731 (при 3 149 843 в края на 2008 г.), а балансовата им експозиция нарасна на 52 452 млн. лв. (49 716 млн. лв. към 31 декември 2008 г.). Броят на регистрираните кредитополучатели бе 1 787 803, в т.ч. 1 686 395 физически лица; 8710 лица, упражняващи свободни професии или занаятчийска дейност; 90 122 юридически лица; 2576 чуждестранни лица.

През 2009 г. банките и финансовите институции извършиха 3070 хил. проверки с цифрови сертификати в информационната система на ЦКР (в т.ч. на 2267 хил. физически лица и 803 хил. юридически лица). Това е с 1481 хил. по-малко от проверките, направени през 2008 г. (4551 хил.). Средномесечният брой на извършените проверки през 2009 г. бе около 256 хил., или приблизително 11 600 за един работен ден.

VIII. Фискален агент и официален депозитар на държавата

БНБ е фискален агент и официален депозитар на държавата. Въз основа на сключени договори с МФ и при пазарни условия и цени на услугите БНБ събира и предоставя на МФ периодична информация за сметките на бюджетните предприятия в банките в страната и действа като агент по държавните дългове.

За изпълнение на поетите ангажименти БНБ поддържа и непрекъснато усъвършенства изградения набор от системи: Система за провеждане на аукциони на ДЦК (АДЦК); Електронна система за регистриране и обслужване на търговията с ДЦК (ЕСРОТ); Система за сетълмент на ДЦК (СДЦК); Регистър на особението залози (РОЗ); Автоматизирана система за регистриране и обслужване на външния дълг (АС РОУД) и Система за информационно обслужване на бюджета и фискалния резерв (ИОБФР).

Постъпленията от такси и комисиони, свързани с изпълнението на агентските функции на БНБ, през отчетната година възлизаха на 1335.5 хил. лв., което представлява увеличение със 7% спрямо 2008 г. От тях 810.0 хил. лв. са от МФ съгласно сключените договори, при 786.0 хил. лв. за 2008 г. Увеличение през 2009 г. с 3% на заплащаните от МФ такси бе договорено между страните в съответствие с чл. 43 от ЗБНБ предвид обема и характера на предоставяните от централната банка услуги, в т.ч. нейните ангажименти по поддържането и развитието на електронните системи, чрез които те се осъществяват.

Информационно обслужване

В изпълнение на своите задължения по сключения с МФ договор за услугите, свързани с информационното обслужване на държавния бюджет, централната банка чрез системата ИОБФР събира, обработва и предоставя на МФ ежедневна и друга периодична информация за операциите и наличностите по всички сметки (бюджетни, извънбюджетни, депозитни, набирателни и акредитивни) в левове и валута на бюджетните предприятия (вкл. общините) в БНБ и в други банки в страната. Освен това тя ежедневно наблюдава от името на МФ размера на осигуреното от всяка обслужваща бюджета банка обезпечение и го сравнява с отчетените от нея наличности.

По данни от обобщената информация размерът на наличностите по всички сметки на бюджетните предприятия в банковата система към 31 декември 2009 г. бе 8473.8 млн. лв., от които 7515.7 млн. лв.³⁸ по сметки, включени във фискалния резерв³⁹. За сравнение общият размер на наличностите по тези сметки към 31 декември 2008 г. бе 9486.5 млн. лв., от които 8148.2 млн. лв. по сметки, включени във фискалния резерв.

През 2009 г. по нареждане на МФ в системата АС РОУД бяха регистрирани две нови заемни споразумения със Световната банка в размер на 251 млн. евро. В системата е отразена и получената от МФ информация относно намалението на емитирани на международните капиталови пазари глобални облигации в евро и щатски долари в резултат от обратното изкупуване на част от тези книжа.

През отчетния период бяха извършени 30 бр. редовни плащания с общ размер 214.2 млн. евро⁴⁰ (в т.ч. 61.0 млн. евро погашения и 153.2 млн. евро лихви) по външни финансови задължения. В резултат от всички вписвания през 2009 г. общият размер на водения в АС РОУД дълг възлезе на 2409.5 млн. евро⁴¹ към 31 декември 2009 г. при 2381.0 млн. евро в края на 2008 г.

³⁸ Наличностите по валутните сметки, включени във фискалния резерв, са преизчислени в левове по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2009 г.

³⁹ Минималният размер на фискалния резерв, определен с преходните и заключителни разпоредби на Закона за държавния бюджет на Република България (ПЗР на ЗДБРБ) за 2009 г., е 6800.0 млн. лв.

⁴⁰ Общият размер на плащанията е преизчислен в евро по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2009 г.

⁴¹ Общият размер на дълга е преизчислен в евро по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2009 г.

Обслужване на търговията с гържавни ценни книжа

В съответствие с обявения от МФ календар през 2009 г. чрез системата АДЦК се проведеха аукциони за продажба на 3-месечни и 5- и 10-годишни емисии ДЦК със съвкупна номинална стойност 488.7 млн. лв. От тях 288.0 млн. лв. (58.9%) бяха ДЦК от 5-годишни емисии от отворен тип, емитирани през 2006 г., 2007 г. и 2009 г. Във връзка със засиления интерес от страна на клиенти на първичните дилъри за придобиване на ДЦК на първичния пазар по решение на емитента бе увеличен дялът на ДЦК, които могат да бъдат придобити с несъстезателни поръчки. Средната годишна доходност, достигната на аукционите, беше съответно 4.16% за 3-месечните, 5.00% за 5-годишните и 7.29% за 10-годишните емисии ДЦК.

През отчетния период се запази тенденцията от предходните години търсенето на ДЦК да превишава предлагането. Средният брой на заявените от първичните дилъри поръчки за участие в един аукцион бе 64, а на одобрените – 30. Значително по-голям брой поръчки бяха подавани при аукционите за продажба на 10-годишни емисии ДЦК. При тях средният брой на подадените и одобрените поръчки бе съответно 79 и 33. Преобладаваща част (около 73.3%) от поръчките се получаваха чрез Системата за приемане на заявки (интернет базиран интерфейс) при прилагане на универсален електронен подпис, а останалите – чрез СУИФТ. При провеждането на аукционите нямаше прекъсване на работата на АДЦК и коефициентът на наличност бе 100%.⁴²

Регистрираните в системата ЕСРОТ операции във връзка с първичната продажба и обслужването на плащанията по ДЦК с настъпил падеж възлизат общо на 1177.7 млн. лв.⁴³, което е с 33.5% повече от 2008 г. От тях новоемитираните ДЦК, реализирани на аукционен принцип, са в размер на 488.7 млн. лв. (увеличение с 63.8% спрямо 2008 г.), а плащанията на главници и лихви по ДЦК с настъпил падеж – 689 млн. лв., в т.ч. 550.3 млн. лв. главници и 138.7 млн. лв. лихви. В резултат от тези операции общият размер на водения към 31 декември 2009 г. в ЕСРОТ дълг по ДЦК, емитирани от правителството на вътрешния пазар, възлиза на 3009.5 млн. лв.⁴⁴ и бележи намаление с 2.1% спрямо дълга в края на 2008 г.

По номинална стойност общият обем на регистрираните на вторичния пазар сделки с ДЦК през 2009 г. възлезе на 40 293.0 млн. лв. С най-голям дял са репо сделките (63.0%), следвани от сделките по блокиране и деблокиране на ДЦК (25.9%), сделките със и между клиенти (9.2%) и окончателните покупко-продажби (1.9%). Среднопретеглената годишна доходност на репо сделките с движение по разплащателните сметки бе в диапазона от 1.99% за сделки, сключени за 1 ден, до 2.74% за сделки, сключени за период над 30 дни. По гържатели разпределението на ДЦК, емитирани на вътрешния пазар, към 31 декември 2009 г. е, както следва: 58% в портфейлите на банките; 25% в небанкови финансови институции, фирми и граждани; 16% в застрахователни дружества и пенсионни фондове и 1% у чуждестранни инвеститори. Спрямо 2008 г. се запази тенденцията към намаление с 24% при инвестициите в ДЦК на застрахователни дружества и пенсионни фондове, като при останалите гържатели промените бяха незначителни.

През отчетния период общият брой на постъпилите искания/уведомления за регистриране на сделки с ДЦК бе 10 408, от които 2385 чрез СУИФТ (при използване на международния стандарт *ISO 15022*) и 8023 чрез интернет базиран интерфейс на ЕСРОТ с прилагане на универсален електронен подпис. При тяхното изпълнение нямаше заявяване на отказ поради недостиг на средства по разплащателните сметки на участниците. Коефициентът на наличност на ЕСРОТ през 2009 г. бе 99.5%. За разрешаване на възникнали проблеми се прилагаша мерките, предвидени при извънредни ситуации в действащите правила за взаимодействие между оперираните от БНБ системи.

⁴² Коефициентът на наличност представлява съотношение между броя на часовете, през които системата реално е работила, и броя на часовете, през които тя според графика е трябвало да работи.

⁴³ Левовата равностойност на плащанията по ДЦК, деноминирани във валута, е изчислена по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за деня на плащането.

⁴⁴ Общият размер на дълга е преизчислен в левове по официалния курс на БНБ за съответните валути, валиден за 31 декември 2009 г.

Преобладаващата част от операциите по блокиране и деблокиране на ДЦК, регистрирани в ЕСРОТ (ДЦК по вътрешния дял), е свързана с обезпечаване на наличните парични средства по сметките на бюджетните предприятия в банките съгласно § 25 от ПЗР на ЗДБРБ за 2009 г.⁴⁵ Среднодневният размер на блокираните за тази цел ДЦК по номинална стойност е съответно 853.0 млн. лв., 118.2 млн. евро и 48.0 млн. щ.г., като се отчита намаление в сравнение с предходната година (1207.9 млн. лв., 127.4 млн. евро и 58.8 млн. щ.г.). Същевременно за обезпечаване на бюджетни наличности обслужващите банки блокират и ДЦК, които не са регистрирани в ЕСРОТ (ДЦК по външния дял), чрез прехвърлянето им по специално открити техни сметки в БНБ. Среднодневният размер на блокираните по този ред ДЦК по номинална стойност е съответно 347.3 млн. лв., 79.9 млн. евро и 263.3 млн. щ.г.

В края на годината в съответствие с разпоредбите на Наредба № 31 на БНБ за сетълмент на ДЦК в СДЦК се водеха общо 1637 сметки, от които 42 сметки за ДЦК на емитента (МФ), 642 сметки, отчитащи собствения портфейл от ДЦК на участниците, 563 сметки за ДЦК – собственост общо на клиенти на участниците, и 390 сметки за ДЦК с наложена тежест. По номинална стойност общият размер на ДЦК, регистрирани по тези сметки, бе 3009.5 млн. лв.

Развитие на системите

През 2009 г. развитието на системите бе насочено главно към повишаване качеството на предоставяните чрез тях услуги на МФ и банките чрез по-нататъшна автоматизация на процесите и при внедряване на допълнителни контролни механизми, осигуряващи минимизиране на рисковете. Във връзка с това с цел да се избегне ръчното въвеждане на данни при дейността, свързана с отчитане на обезпечението и даване на съгласие за неговото намаляване, като се спазват съответните изисквания, през отчетната година след извършване на експертна оценка започна работа по изграждане на допълнителен модул към ИОБФР, чрез който процесът да се автоматизира. В него ще се събира цялата необходима информация, която се извлича от различни системи, и на тази база ще се прави проверка за изпълнимостта на исканията за освобождаване на обезпечения с ДЦК по външния дял. Успоредно с това започна и работа по създаване на нова конфигурационна среда на ИОБФР с оглед усъвършенстване на технологията за получаване от банките на първични данни и за ускоряване на тяхната обработка.

Съгласно постигнатите с МФ договорености през 2009 г. бе възложена доработка на АДЦК, свързана с въвеждането от емитента на допълнителни критерии за одобрение на резултатите от аукциона, както и с изготвянето на нови справки за участието на първични дилъри в аукционите за ДЦК.

С цел преодоляване на една от т.нар. *бариири Джованини* пред презграничния клиринг и сетълмент на ценни книжа в ЕСРОТ е разработена нова функционалност, чрез която системата автоматично уведомява участниците в нея за параметрите на предстоящите плащания на главници и лихви по ДЦК с настъпващ падеж, както и за извършено плащане. Уведомленията се изпращат по СУИФТ и изцяло съответстват на използваните за целта съобщения на международния стандарт *ISO 15022 – MT564 Corporate Action Notification* и *MT566 Corporate Action Confirmation*. Процесът по изготвянето и изпращането на съобщенията от ЕСРОТ е напълно автоматизиран чрез заложените в нея за целта механизми за контрол при идентифициране на съответното корпоративно действие и неговите параметри. Използването на СУИФТ за процесите, свързани с корпоративните действия, подпомага стандартизирането и автоматизирането на свързаните с тях информационни потоци и води до намаляване на риска при управле-

⁴⁵ Съгласно § 25, ал. 2 и 5 наличните парични средства по всички сметки, депозити и акредитиви в левове и валута на бюджетните предприятия, вкл. общините, в банките могат да се обезпечават от обслужващите банки в полза на МФ чрез блокиране на: ДЦК по външния и вътрешния дял на България; деноминирани в евро дялгови ценни книжа на ЕБВР и деноминирани в левове или в евро дялгови ценни книжа на ЕИБ; вземания по сметки на банките, обслужвани от БНБ. Блокирането на ДЦК се извършва при БНБ и има действие на законен особен залог върху тях в полза на МФ. Блокират се ДЦК, свободни от всякакви тежести и обезпечения.

нието на активите от страна на участниците в Депозитара на ДЦК. Международната рейтингова организация *Thomas Murray* оценява положително въвеждането на тази функционалност, повишавайки рейтинга относно риска при обслужване на активите на *AA- Positive* (твърде нисък риск) и общо за Депозитара на ДЦК на *A+ Positive* (нисък риск).

И през 2009 г. БНБ взе участие в проектите за събиране и оповестяване на информация относно дейността на депозитарните и сетълмент системи за ценни книжа на специализираните международни институции – Асоциацията на глобалните попечители (*AGC*), Комитета по платежни и сетълмент системи – Международната организация на комисиите по ценни книжа (*CPSS-IOSCO*) и *Thomas Murray*. Периодичното актуализиране на създадените за целта въпросници и отчети, в които се отразяват съответната правна рамка, както и основните характеристики и параметри за функциониране на системите, осигурява необходимата прозрачност и по-добра база за оценка на рисковете, свързани с предоставяните услуги по регистрацията и сетълмент на ДЦК съгласно международните стандарти и изисквания.

IX. Международни отношения и участие в ЕСЦБ

Координираните усилия на международната общност за преодоляване на последиците от глобалната икономическа криза интензифицираха диалога и връзките между страните – членки на ЕС. БНБ участва активно в провежданите дискусии и във формирането на политиката на ЕС в рамките на ЕСЦБ, Съвета Екофин, Икономическия и финансов комитет и други комитети и работни групи към Съвета и ЕК. Акцентът в политиката на ЕС през 2009 г. бе поставен върху бъдещето на Европейската надзорна рамка и постигането на консенсус относно изграждането на по-ефективна финансова нормативна и надзорна архитектура, която да бъде общоприемлива за всички държави-членки, както и върху необходимите действия за усъвършенстване на рамката за финансова стабилност.

Нарасналият експертен капацитет и натрупаният опит в областта на техническото сътрудничество са предимства на БНБ. Регионалното сътрудничество с централните банки се разширява и задълбочава на базата на традиционните интензивни връзки, но и поради регионалното влияние на глобалната криза. Фактор за засилване на международната дейност бе и отбелязването на 130-годишнината на БНБ.

Участие на БНБ в ЕСЦБ

Управителят на БНБ е член на Генералния съвет на ЕЦБ, включващ президента и вицепрезидента на ЕЦБ и управителите на националните централни банки на всички 27 държави – членки на ЕС. Представители на БНБ са членове на 12-те комитета към ЕСЦБ и на 31 работни групи към тях, както и в Конференцията за човешките ресурси. Чрез представителите си в органите, комитетите и работните групи на ЕСЦБ БНБ участва в процеса на координация на общата политика, допринася за изготвянето на правни актове на ЕЦБ, за формирането и развитието на паричната и банковата инфраструктура, платежните и сетълмент системи, развитието на статистическата отчетност и в обсъждането на други въпроси в сферата на компетентност на централните банки. През 2009 г. дискусиите в ЕСЦБ бяха съсредоточени върху предизвикателствата на световната финансово-икономическа криза и мерките за преодоляването ѝ на глобално, европейско и национално равнище, както и върху създаването на новата Европейска надзорна рамка.

Във връзка със задължението на държавите – членки на ЕС, да провеждат писмени консултации с ЕЦБ по всеки проект на нормативен акт в областите от нейна компетентност Министерството на правосъдието на Република България проведе консултация с ЕЦБ относно законопроект за допълнение на Закона за администрацията и, наред с другото, за изменение на Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси и на ЗБНБ.

Въз основа на задължението държавите – членки на ЕС, да участват активно в съгласуваната комуникационна политика на ЕСЦБ продължава сътрудничеството при превода и публикуването на изданията на ЕЦБ на български език, като през годината в БНБ бе извършен превод на Годишния доклад на ЕЦБ за 2008 г. и бяха издадени броевете на „Месечен бюлетин“ на ЕЦБ към края на всяко тримесечие, достъпни на интернет страниците на ЕЦБ и на БНБ.

Участие в заседания на Съвета Екофин на ЕС и в комитетите и работните групи към Съвета и Европейската комисия

Управителят на БНБ участва в неформалните срещи на министрите на икономиката и финансите (Съвета Екофин) на държавите – членки на ЕС. На неформалната среща на Екофин през октомври 2009 г. в Гьотеборг бяха обсъждани въпроси, свързани с оценката на икономическата ситуация, рисковете пред финансовата стабилност, бъдещето на Европейската надзорна рамка и необходимите действия за усъвършенстване на рамката за финансова стабилност, включително стратегиите за преустановяване на мерките, предприети от държавите-членки в отговор на кризата. Постигнато бе съгласие по Пътна карта за финансовия надзор, стабилност и регулиране, както и за създаване на обща рамка на Европейския съюз за координиране на финансовата стабилност. На 20 октомври 2009 г. Съветът Екофин прие Заключенията относно укрепването на механизмите на ЕС в областта на финансовата стабилност.

БНБ е представена в Икономическия и финансов комитет (ИФК) и участва активно в процеса на формиране на политиката на ЕС по въпроси, свързани с оценките за икономическата ситуация в Съюза, инициативите на общностно и международно равнище по разширяване и засилване на рамката за финансова стабилност, както и с ежегодното оценяване и подготовка на заключенията на Съвета Екофин по програмите за стабилност и конвергентните програми на държавите – членки на ЕС.

Чрез участието си в институциите на ЕС БНБ дава своя принос за реформите във финансовия сектор на Общността. На база препоръките от доклада на групата финансови експерти, ръководена от Жак дьо Ларозиер, публикуван през февруари 2009 г., и Съобщението на Европейска комисия от май 2009 г. относно финансовия надзор през юни Екофин и Европейският съвет приеха последователно решения за създаването на нова европейска надзорна архитектура, основана на два стълба – Европейският съвет за системен риск (ЕССР), отговарящ за осъществяването на надзор върху финансовата система на макроравнище, и Европейската система за финансов надзор (ЕСФН), която ще се съсредоточи върху надзора за благоразумие на микроравнище. На 23 септември 2009 г. ЕК публикува пакет от законодателни предложения под формата на регламенти за създаването на новата надзорна рамка. Съгласно предложените регламенти ЕССР ще осъществява мониторинг и оценка на потенциалните заплахи и рискове за финансовата стабилност на Общността на макроравнище, ще издава предупреждения за системни рискове, както и препоръки за справяне с тях, и ще наблюдава изпълнението им. ЕССР ще бъде изцяло нова независима структура без правосубектност, на която ЕЦБ ще предостави секретариат и ще ѝ оказва административна, логистична, статистическа и аналитична подкрепа. ЕССР ще се отчита пред Европейския парламент и Европейския съвет, като два пъти годишно им представя доклади.

ЕСФН ще представлява мрежа, включваща три нови европейски надзорни органа (ЕНО) – Европейски банков орган, Европейски орган за ценни книжа и пазари, Европейски орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване, както и националните надзорни органи в държавите-членки и Съвместен комитет на европейските надзорни органи. Националните надзорни органи ще запазят компетенциите си по отношение на ежедневния надзор върху финансовите институции.

ЕНО ще бъдат създадени като независими органи на ЕС с юридическа правосубектност. Те ще заменят съществуващите европейски комитети на надзорните органи от трето ниво – Комитета на европейските банкови надзорници (CEBS), Комитета за европейско застраховане и професионален пенсионен надзор (CEIOPS) и Европейският комитет на регулаторите на ценни книжа (CESR) – и ще поемат всички техни правомощия, като освен това с проектите за регламенти им се възлагат и допълнителни нови правомощия.

БНБ работи активно за хармонизиране на националното законодателство с европейските изисквания. За успешната хармонизация на националното законодателство ключова роля има участието на представителите на БНБ в процеса на сближаване на надзорните практики (разработване на нови надзорни практики, указания и форми) в дейността на Комитета на европейските банкови надзорници, както и в работните групи към него. Представители на БНБ участват в заседанията на работните групи към Съвета и към ЕК във всички случаи, когато се обсъждат въпроси от съществен интерес за централната банка, свързани с промени в регулирането на банковия сектор, платежните системи и др. Банката участва активно и при изготвянето на националната позиция по проектите за регламенти, уреждащи новата Европейска надзорна рамка – регламентите за създаване на Европейския съвет за системен риск, на Европейския банков орган, на Европейския орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване, на Европейския орган за ценни книжа и пазари, както и в обсъждането на проекта за директива „Омнибус“, която изменя редица секторни директиви във връзка със създаването на новите органи, за да предостави възможност за работа на системата за финансов надзор и да осигури ефективно функциониране на новите надзорни органи. През 2009 г. бяха подложени на обсъждане главно изменения в директивата за капиталовите изисквания, директивата за гарантиране на влоговете в банките, директивата за институциите за електронни пари, регламента за презграничните плащания в рамките на Общността и регламента за агенциите за кредитен рейтинг.

В процеса на подготовка на измененията в националната правна рамка БНБ проведе консултации с широк кръг експерти от банковата общност с цел съвременна предварителна подготовка на бизнеса за предстоящите законодателни промени. През 2009 г. Народното събрание прие Закон за платежните услуги и платежните системи, закони за изменение и допълнение на Закона за кредитните институции и на Закона за гарантиране на влоговете в банките, като приетите национални мерки въвеждат изцяло изискванията на съответните европейски директиви. Приети бяха и промени в Наредба № 27 на БНБ за статистиката на платежния баланс, като прагът за предоставяне на статистически форми от граждани и фирми при извършването на преводи и плащания от и към чужбина се увеличи от 25 000 лв. на 100 000 лв.⁴⁶

БНБ е представена в Съвета по европейски въпроси и активно участва във формирането на националната позиция и политика в областите от компетентност на централната банка – платежните системи, банковите и финансовите услуги, процеса на сближаване на надзорните практики, както и в дискусиите по отношение на новата финансова архитектура и др.

БНБ провежда активна политика на прозрачност и разширяване на информираността относно участието си в процеса на формиране политиката на ЕС. Във връзка с това периодично се подготвят обзори на новите моменти в европейската политика и регулирането на банковия и финансовия сектор, които се предоставят на заинтересованите институции. Освен това БНБ редовно съвместно с други институции организира семинари за представителите на банковия, финансовия и публичния сектор.

В края на 2009 г. по покана на управителя в БНБ се проведе среща между ръководството на централната банка и българските депутати в Европейския парламент, на която бяха разгледани новата Европейска надзорна рамка и други въпроси от особена важност за страната в условията на глобалната финансово-икономическа криза.

⁴⁶ Промяната на прага влезе в сила от 1 януари 2010 г. в съответствие с изискванията на Регламент (ЕО) № 924/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 г. относно презграничните плащания в рамките на Общността.

**Отношения
с между-
народни
финансови
институции**

Управителят на БНБ участва в редовните двумесечни срещи в Банката за международни разплащания (БМР) на управителите на централните банки. Тези срещи представляват основен механизъм за сътрудничество между централните банки-акционери и за обсъждане на икономическото развитие и перспективи пред световната икономика, финансовите пазари и свързаните с финансовата глобализация предизвикателства пред централните банки. В края на юни 2009 г. се проведе годишното Общо събрание на централните банки – акционери в БМР, с участието на управителя на БНБ. В рамките на заседанието бе взето решение за разпределение на нетната печалба на институцията, като през юли 2009 г. БМР изплати на акционерите си под формата на дивидент 144.7 млн. СПТ (по 265 СПТ на акция).

През април 2009 г. се проведе редовна мисия на МВФ в България по чл. IV от Устава на МВФ, на която бе извършен преглед на текущото икономическо развитие и перспективите за 2009 г. В заключенията на мисията, представени в изготвения редовен доклад, бе отчетено, че благодарение на разумната политика и създадените финансови резерви страната не е засегната в съществена степен от световната финансова криза. Положителна оценка получи и стабилността на банковата система.

**Двустранно
сътрудни-
чество с
централни
банки**

През 2009 г. двустранното сътрудничество между БНБ и други централни банки значително се разшири, включвайки централни банки от други региони. БНБ прие две делегации на високо равнище от Китайската народна банка и от Държавната банка на Виетнам. През юни в рамките на финансиран от ЕС проект за техническа помощ за Министерството на икономическото развитие на Република Азербайджан бе организирано посещение в БНБ на представители от азербайджанското Министерство на финансите. По време на проведената среща с експерти на БНБ бе направен преглед на задачите и отговорностите на централната банка в областта на макроикономическата политика и прогностичната дейност. Предвид отражението на глобалната финансова и икономическа криза се предприеха действия за интензифициране на диалога с централните банки на съседните страни, както и с централните банки, участващи в Клуба на гверньорите от Черноморския регион.

**Техническа
помощ и
обмен**

През 2009 г. БНБ осъществи три проекта в областта на предоставянето на техническа помощ, финансирани от ЕС.

На 1 април 2009 г. БНБ бе избрана да управлява проект „Укрепване на регулаторния и надзорния капацитет на финансовите регулаторни институции в Черна гора“ в консорциум с централната банка на Нидерландия и с българската Комисия за финансов надзор, който стартира на 30 ноември. БНБ е първата българска институция, която ще управлява туининг проект и една от малкото централни банки в ЕС, които се ангажират с такава дейност. Туининг проектът, който е с продължителност 18 месеца и има за цел усъвършенстване на институционния и нормативния капацитет на органите за регулиране на финансовия сектор с оглед осъществяване на по-ефективен и ефикасен надзор върху финансовите пазари и институции в съответствие с правото на ЕС, ще се прилага в четири области: банков надзор и финансова стабилност; ценни книжа и пенсионни фондове; застрахователно дело; и предотвратяване изпирането на пари, финансирането на тероризма и други форми на финансова престъпност. Благодарение на помощта, предоставена по туининг проекта, ще бъдат транспонирани повече от десет директиви на ЕС в областта на финансовия сектор. Най-добрите европейски практики ще бъдат въведени в оперативната рамка на трите финансово-надзорни органа. Експертният потенциал на институциите-бенефициенти ще бъде повишен чрез 630 дни обучение, което ще бъде предоставено от 76 експерти от БНБ, централната банка на Нидерландия и българската Комисия за финансов надзор.

В края на май 2009 г. успешно приключи деветмесечната програма за техническа помощ за Националната банка на Сърбия, чиято цел бе изготвянето на анализ за потребностите на нормативната и оперативната рамка. Програмата се изпълни под ръководството на ЕЦБ с участието на 17 централни банки от ЕС. БНБ предостави експертна помощ в областта на защитата на потребителите на финансови услуги, като бяха анализирани правната и институционната рамка на защитата на потребителите в банковия сектор.

На 1 януари 2009 г. започна изпълнението на финансирана от ЕС тригодишна програма за централната банка на Египет в сферата на банковия надзор и провеждането му в съответствие с изискванията на принципите на *Базел II*. Програмата се изпълнява под ръководството на ЕЦБ в сътрудничество със 7 национални централни банки от ЕС, като БНБ участва в три нейни основни стратегически направления – собствени средства, стандартизиран подход при кредитен риск и отчетност.

X. Статистическа дейност

БНБ събира, съставя и разпространява статистическа информация в съответствие с чл. 42 от ЗБНБ и като член на ЕСЦБ в изпълнение на ангажиментите по чл. 5 от Протокола за Устава на ЕСЦБ/ЕЦБ.

През годината продължи процесът на преминаване към Класификацията на икономическите дейности (КИД-2008, осигуряваща прилагането на *NACE Rev.2*) и завърши работата по тримесечната статистика на депозитите и кредитите по количествени категории и икономически дейности.

След разширяването на Регистъра на институциите и базата данни за активите на ЕЦБ (*RIAD*) БНБ взе участие в тестването на базата данни и започна редовното предоставяне на списъците на инвестиционните фондове и дружествата със специална инвестиционна цел, занимаващи се със секюритизация на вземания.

Във връзка с прилагането на изискванията на Регламент (ЕО) № 25/2009 на Европейската централна банка от 19 декември 2008 г. относно баланса на сектор „Парично-финансови институции“ (преработен) (ЕЦБ/2008/32) и на Регламент (ЕО) № 24/2009 на Европейската централна банка от 19 декември 2008 г. относно статистиката на активите и пасивите на дружествата със специална инвестиционна цел, занимаващи се със секюритизационни трансакции (ЕЦБ/2008/30), бяха разработени методологически указания и отчетни форми.

В областта на лихвената статистика започна изменение на действащите методологически указания и разработване на нови отчетни форми в съответствие с изискванията на Регламент (ЕО) № 290/2009 на Европейската централна банка от 31 март 2009 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 63/2002 (ЕЦБ/2001/18) относно статистиката на лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции по депозити и кредити на домакинства и нефинансови предприятия (ЕЦБ/2009/7).

Продължи работата по статистическото обхващане на небанковия финансов сектор и започна публикуването на редовна тримесечна информация за дружествата, специализирани в кредитиране, и за застрахователните, презастрахователните и здравноосигурителните дружества в България.

През годината БНБ започна да предоставя на ЕЦБ тримесечни данни за международната инвестиционна позиция по географски региони, с което централната банка на България изпълнява изискване, валидно за държавите-членки от еврозоната.

На основание Регламент (ЕО) № 716/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2007 г. относно статистиката на Общността за структурата и дейността на предприятията с чуждестранен контрол БНБ започна редовно събиране на данни за дейността на предприятията, намиращи се в държави извън ЕС и контролирани от български предприятия.

Завърши подготовката по разширяването на обхвата на прякото отчитане в БНБ на информация за статистиката на платежния баланс и международната инвестиционна позиция на страната. Разработени бяха отчетни форми за вноса и износа на услуги и продължи работата по разработването и поддържането на регистър за целите на статистиката на платежния баланс. Проведено бе пилотно проучване сред статистическите единици, които имат най-съществен принос за постъпленията и плащанията по текущата сметка на платежния баланс.

В резултат от проведеното от БНБ Представително извадково проучване на границата сред пътуващите български и чуждестранни граждани приключи разработването на новите модели за оценка на статиите на платежния баланс

пътувания, пътнически транспорт, компенсация на наетите – кредит, и текущи трансфери на мигранти – кредит.

Изменена и допълнена бе Наредба № 27 на БНБ за статистиката на платежния баланс. По този начин нормативната уредба относно статистиката на външния сектор бе приведена в съответствие с последните изменения на нормативни актове на европейските институции. Това дава възможност на БНБ като член на ЕСЦБ да продължи да изпълнява своите ангажименти в областта на статистиката. С измененията прагът за предоставяне на статистически форми от гражданите и фирмите при извършване на преводи и плащания от и към чужбина се повиши от 25 000 лв. на 100 000 лв., което съответства на изискванията на Регламент (ЕО) № 924/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 г. относно презграничните плащания в рамките на Общността. На 50 000 лв. бяха изравнени праговете, над които местните юридически лица и еднолични търговци следва да отчитат пред БНБ вземанията и задълженията си спрямо чуждестранни лица по търговски кредити и по други сделки, които не са финансови кредити.

Продължи активната работа в рамките на ЕСЦБ по проекта „Централизирана база данни за ценни книжа“, както и създаването на база данни за българските ценни книжа.

Редовно се съставят данни за тримесечните финансови сметки на сектор „гържавно управление“ в съответствие с Регламент (ЕО) № 501/2004 на Европейския парламент и на Съвета⁴⁷, както и данни за гържавната финансова статистика (съвместно с Националния статистически институт (НСИ) и МФ).

Със съдействието на НСИ продължи предоставянето на информация на ЕЦБ и на Банката за международни разплащания относно показателите по общоикономическа статистика. Редовно бе извършвано актуализиране на данни и сертифициране на метаданни по Специалния стандарт за разпространение на данни (ССРД) в съответствие с методологическите изисквания на МФ и предварителния календар за разпространение на данни. В изпълнение на решението на МФ бе осъществено изменение на процедурата по редовното актуализиране и сертифициране на метаданните за ССРД, подготвени от БНБ, НСИ и МФ.

През 2009 г. приключи първият етап от проекта за Интегрирана статистическа информационна система, а работата по други нейни модули продължава. Основната цел на тази система е да автоматизира в максимална степен дейностите по получаване, контрол, обработка и разпространение на статистическа информация.

Направени бяха промени в начина на подаване на информация към интернет страницата на БНБ, както и в представянето на таблиците и прессъобщенията. Към рубрика „Статистика“ бе създадена Статистическа база данни, която дава по-широки възможности за търсене на данни от динамични статистически редове, включително и на метаданни.

Спазвайки принципа за достъпност и яснота от Кодекса за дейността на европейската статистика, продължи работата, насочена към увеличаване на информацията за потребителите и към подобряване на нейната достъпност. За първи път бяха публикувани статистически редове за:

- гружествата, специализирани в кредитиране;
- застрахователните, презастрахователните и здравноосигурителните гружества;
- тримесечните финансови сметки на сектор „гържавно управление“.

⁴⁷ Регламент (ЕО) № 501/2004 на Европейския Парламент и на Съвета от 10 март 2004 година относно тримесечните финансови сметки на сектора на публичната администрация, ОВ L 81, 19.03.2004, с. 1–5.

XI. Изследователска дейност

Икономическите изследвания, анализът на процесите в българската икономика и макроикономическите прогнози, изготвяни в БНБ, подпомагат ръководството на банката при вземането на решения, както и при формирането на позиции по въпроси на икономическата политика. Изследователската дейност през 2009 г. продължи да обслужва приоритета на БНБ за успешно участие в ЕСЦБ. Работата бе фокусирана върху изследване поведението на икономическите агенти на базата на микроданни, моделиране на финансовия сектор и развитие на прогностичните макроикономически модели.

Специализираните изследвания, провеждани в съответствие с Плана за изследователската дейност на БНБ за 2009–2010 г., подпомагат дейността на БНБ, предлагайки анализи на конкретни икономически процеси и проблеми и допринасяйки за усъвършенстване на наличния инструментариум за прогнозиране и моделиране. В изпълнение на Плана за изследователската дейност през 2009 г. се работеше по теми, свързани с гъвкавостта на пазара на труда и механизмите за определяне на цените и заплатите; факторите, определящи инфлационната динамика; емпиричен секторен анализ на ценообразуването според пазара на българския износ; конкурентоспособност на българската икономика; моделиране на лихвените проценти; и по разработването на динамичен стохастичен модел на общото равновесие с финансов сектор. През годината продължи и усъвършенстването на новия базисен макроиконометричен прогностичен модел, разработен с цел подобряване на макроикономическите прогнози, изготвяни в БНБ. Завършените изследвания по Плана за изследователската дейност на БНБ се описват в технически доклади и се представят на семинари, организирани от БНБ, в които участват експерти в съответната област от други институции, научни и неправителствени организации.

През ноември 2009 г. БНБ и МВФ организираха съвместно втори семинар на тема „Системи за прогнозиране и анализ на икономическата политика, базирани на модели с връзка между реалния и финансовия сектор“. В него участваха експерти от централните банки на Азербайджан, Албания, Беларус, Грузия, Гърция, Литва, Македония, Мароко, Молдова, Румъния, Словакия, Сърбия, Турция, Украйна, Унгария и Хърватия.

Програмата за гост-изследователи подпомага изследователската дейност на БНБ и съдейства за установяване на ползотворно сътрудничество с експерти от България и от други държави по теми, представляващи интерес за БНБ. През 2009 г. по тази програма работиха двама участници, а изследванията бяха в областта на моделирането на средно- и дългосрочния тренд на инфлацията в България и систематизацията и анализа на българската икономическа мисъл до 1944 г. Със свои представители БНБ участваше в проведената на 27–28 март 2009 г. в Белград Четвърта годишна конференция на Мрежата за изследване на паричната история на Югоизточна Европа.

Чрез изследователската си поредица „Дискусионни материали“ през 2009 г. БНБ продължи да съдейства за развитието на изследователския потенциал на българската икономическа наука и практика в областите макроикономика, финанси и стопанска история. През годината в поредицата бяха публикувани девет разработки (седем от тях в раздел *Макроикономика и финанси* и две в *Стопанска история*).

XII. Информационна инфраструктура

В изпълнение на дългосрочните програми за внедряване на нови информационни технологии и за текущо осигуряване на безотказното и надеждно функциониране на системите през 2009 г. бяха реализирани редица проекти в областта на развитието на информационната инфраструктура. Важна стъпка бе разработването на единна методика за управление на проектите в областта на информационните системи, базирана на ръководствата и практиките на ЕЦБ и на Института за управление на проекти. Беше създадена методика за калкулиране цената на притежание на информационните системи в БНБ и за нейната оптимизация.

В областта на информационната сигурност и мрежи бяха реализирани следните по-важни проекти: включване на БНБ в ТАРГЕТ2; цялостно изграждане на гласови комуникации на БНБ с *VoIP*-решение; развитие на комуникационната инфраструктура на БНБ, включително комуникациите в рамките на ЕСЦБ; развитие на комуникациите с финансовите институции; разработка на концепция за работа на системите на БНБ в повече от една физическа локация; реализация на проект за виртуализация на сървърните системи; доставка и внедряване на нова дискова система и система за архивиране на данни; нова интернет страница на БНБ; подмяна на оборудването за СУИФТ; внедряване на система за мониторинг на приложенията в БНБ; изграждане на нова структурна кабелна система и силово електрозахранване на компютризираните работни места.

Във връзка с включването на БНБ в ТАРГЕТ2 бяха извършени анализ, подготовка и изграждане на техническата инфраструктура, инсталиране на необходимия софтуер и изграждане на системния компонент ТАРГЕТ2-БНБ; изготвени бяха оценка на риска за техническата инфраструктура за връзка със системата ТАРГЕТ2 и декларация за оценката; разработено бе собствено приложение за зареждане, обработка на файловете с извършените плащания през системния компонент ТАРГЕТ2-БНБ и генериране на справки и статистически отчети за работата му; направени бяха промени във функционалността на програмните продукти „СОФИ-БНБ“ и *TurboSWIFT* във връзка с включването на БНБ в ТАРГЕТ2; разработени бяха модели на бизнес процесите и се реализираха функционални допълнения към системата за управление на резервите *TREMA FinanceKit*.

В областта на обработката на данни бе осъществено стабилизиране на Основната банкова информационна система и бяха добавени нови функционалности в счетоводната система *SAP*.

В областта на техническата поддръжка на Системата за брутен сетълмент в реално време РИНГС бе направен мониторинг на нормалното ѝ функциониране и бе осигурена непрекъсваемост, техническа поддръжка и администриране на системния и приложния софтуер, хардуер и комуникационната ѝ свързаност и използваните СУИФТ-услуги. Актуализирана бе версията на системата РИНГС съгласно изискванията и промените в *Standards Release* и *Message Format Validation Rules 2009* на СУИФТ. Извършена бе подготовка за прехвърляне на експлоатационните бази данни на РИНГС към версия *Oracle 10g* с цел подобряване на надеждността, устойчивостта и бързодействието на системата, както и за използване на възможностите за текущата ѝ поддръжка от страна на *Oracle*.

През 2009 г. по проекта „Централен кредитен регистър“ бе разработена и внедрена нова версия на информационната система в съответствие с изискванията и промените в нормативната уредба в ЗКИ, Наредба № 22 и Наредба № 26 на БНБ, както и с необходимостта от промяна в обхвата и обема на събираната и обработваната информация, а също и с развитието на техническите и софтуер-

ерните средства и технологии. Осигурено бе и участието на финансовите институции по чл. 3, ал. 1 от ЗКИ като отчетни единици в ЦКР.

Друг проект е системата за отчитане, контрол и управление на движението на наличните пари в БНБ („Касова система“), по който бе разработена нова функционалност, осигуряваща автоматизиране на дейността по определяне на месечни лимити на банките като безплатна услуга за тегления от БНБ брой банкноти от дадена купюра, както и за събиране на съответните такси за изтеглени банкноти над определения лимит. Бяха автоматизирани дейностите във връзка с изпълнение на вътрешните правила за предаване, приемане и съхраняване на наличности от благородни метали и от други материални ценности в управление „Емисионно“ на БНБ и отразяването им в „Касовата система“. В информационна система „Единно хранилище на данни – отчети за банков надзор“ бяха извършени актуализации на системата, свързани с измененията на надзорната отчетност. Осигурена бе възможност за подписване на входните отчети с електронен подпис и бе преустановено предаването на хартиени документи. Разработени бяха и техническо задание и детайлни функционални спецификации за подсистемата „Финансови институции“ в съответствие с изискванията на Наредба № 26 на БНБ.

Извършените доработки в Електронната система за регистриране и обслужване на търговията с безналични ДЦК (ЕСРОТ) са свързани с реализиране на нова функционалност и изпълнение на направените препоръки след ИТ-одита на системата.

Приключи проектът за разработка на Система за обработка на информацията от системните оператори на платежни системи, участниците в тях, издателите на банкови платежни карти, акцептиращите банки и издателите на електронни пари.

Завършен бе първият етап от проекта за разработване и внедряване на Интегрирана статистическа информационна система (ИСИС) за нуждите на дирекция „Статистика“.

В областта на поддръжката на информационните системи при крайните потребители бяха извършвани следните видове дейности: предоставяне на услугата *Help Desk* (приемане на заявки за инциденти и проблеми, анализ и диагностика на заявените проблеми, отстраняване на проблемите, свързани с работните места); подмяна на 30% от техническото оборудване за работните места; доставка на техническо оборудване за всички работни места в Касовия център на БНБ; подмяна на инфраструктурата за електронни съобщения (преминаване към *MS Exchange 2007*); в областта на антивирусната защита в БНБ се премина от софтуер за защита от зловреден код към решение за цялостна защита на работните места (зловреден код, защитна стена и контрол върху устройствата); организиране и обезпечаване на проекта за нова интернет страница на БНБ; администриране на деловодната и правно-информационните системи, използвани в БНБ; администриране и поддръжка на финансово-информационните системи („Ройтерс“, „Блумбърг“ и др.); доставка на специализирани програмни продукти; въвеждане в експлоатация на защитени преносими памети; участие при въвеждането в експлоатация и администрацията на системи на ЕСЦБ; техническо обезпечаване на честванията по случай 130-годишнината на БНБ и организираните през годината семинари и конференции.

XIII. Управление на човешките ресурси

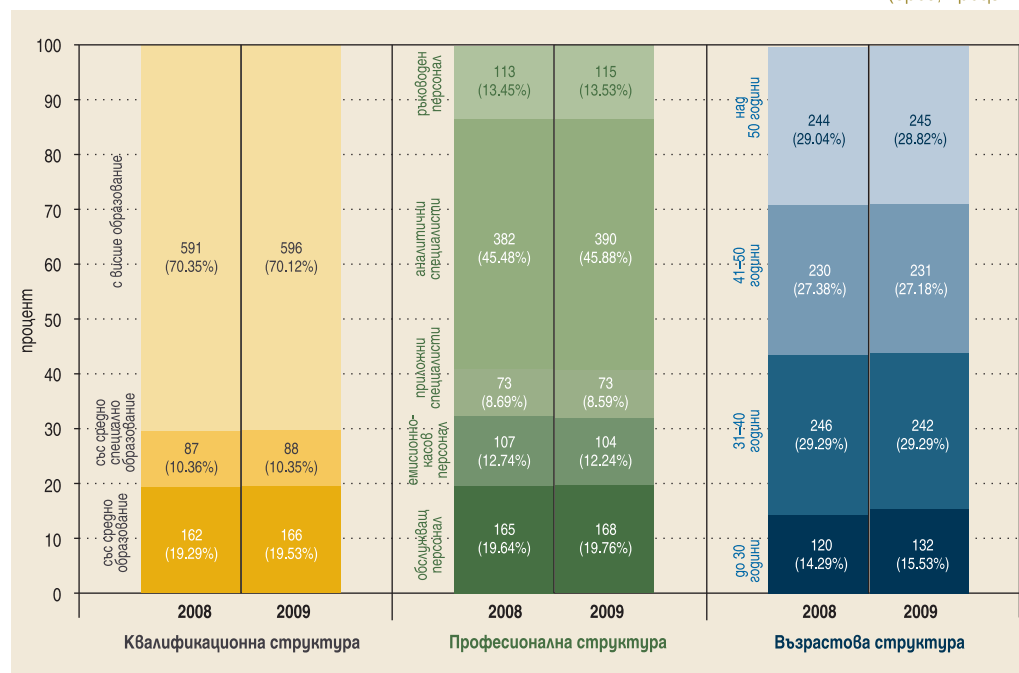
Следвайки провежданата политика по управление на човешките ресурси, през отчетния период продължават дейностите по прилагането на механизми и усъвършенстването на практики за повишаване ефективността в работата на персонала в съответствие с европейските стандарти. Основните приоритети са свързани с подобряване процесите на подбора и оптимизиране на възрастовата, професионалната и квалификационната структура на персонала, както и с дейностите по обучение и мотивиране на служителите.

През годината продължи водената от БНБ политика определянето на възнагражденията да бъде обвързано с постигнатите резултати, като се отчита приносът на всеки служител за изпълнението на целите и задачите на банката и в съответствие с чл. 23 на ЗБНБ.

При непрекъснато нарастващите отговорности и задачи на БНБ, включително свързаните с участието на БНБ в ЕСЦБ, през 2009 г. бе запазен приблизително същият брой на заетия персонал. В банката постъпиха 59 нови служители, а броят на напусналите през същия период бе 53, от тях 16 поради придобиване право на пенсия. В сравнение с предходната 2008 г. (185 напуснали) се наблюдава тенденция към чувствително намаляване на текучеството. Една от причините за високия брой напуснали през 2008 г. е свързана с оперативните промени в организационно-управленската структура на банката и с преминаването на част от касовите дейности и от персонала към „Дружеството за касови услуги“ (64 души), както и с придобиването от 21 служители на право на пенсия за прослужено време и възраст. Намаляването на текучеството през 2009 г. бе резултат и от променената външна среда и създадените в банката добри условия за работа.

Структура на персонала

(брой, процент)

Източник: БНБ.

През 2009 г. се запази тенденцията делът на служителите на възраст до 30 години да нараства (с 1.24 пр.п.), като в сравнение с предходната година броят им се увеличи от 120 на 132 души. От новопостъпилите служители 34 са във възрастовата група до 30 г. През сравняваните периоди другите възрастови групи намалиха относителните си дялове.

Нарастването на броя на служителите с висше образование е трайна тенденция, която отговаря на професионалната структура на персонала на банката, изискваща по-голям брой аналитични специалисти.

Данните за професионалната структура на БНБ, представени в графиката, показват запазването през 2009 г. на относителните дялове на персонала по категории спрямо 2008 г.

БНБ насърчава процесите на мобилност в двете ѝ основни направления – вътрешна и външна. Продължава да бъде практика преминаването на работа в други структурни звена – 21 служители общо за годината. Това допринася за повишаване на професионализма на служителите и за засилване на обмена на знания и опит между различните структури в БНБ. Успешно се реализира и външната мобилност – в институции на ЕСЦБ и ЕС. През 2009 г. по краткосрочни договори в ЕЦБ работиха девет служители.

Обучение на служителите през 2009 г. се осъществяваше чрез участието им в различни форми за повишаване на образованието и професионалната квалификация с цел изпълнение на основните функции и задачи на банката и по-активното и ефективно участие на БНБ в общите задачи и дейности на ЕСЦБ. През последните години предлаганите възможности за обучение и професионална квалификация се превръщат в един от водещите стимули за по-пълно приобщаване на служителите към корпоративната култура на БНБ, както и за мотивирането им за развитие и израстване.

Ежегодно утвърждаваната Програма за повишаване на образованието и професионалната квалификация на служителите е основен инструмент за организирането на дейностите в тази област. През 2009 г. програмата бе изготвена в съответствие с политиката на УС на БНБ за изграждане и развитие на солиден административен капацитет чрез непрекъснато разширяване и усъвършенстване на знанията и уменията на служителите. Целта ѝ бе да подобри ефективността в работата на служителите на БНБ като национална банка от ЕСЦБ чрез участие в разнообразни форми за повишаване на образователната степен и професионалната квалификация на възможно най-широк кръг служители. За новопостъпилите служители програмата осигуряваше запознаване с основните функции и дейности в БНБ. Обучението на новоназначените служители се утвърди като подходящо средство за запознаване на новите служители с корпоративната култура на БНБ, с актуалните задачи пред банката, с вътрешните правила и административни процедури, засягащи всички структурни звена. В сравнение с предходната година съдържанието на обучението бе допълнено. През 2009 г. бяха сформирани 4 групи от новопостъпили служители.

През учебната 2008/2009 г. в университетски програми за повишаване на образованието без откъсване от работа участваха общо 21 служители, 9 от които се дипломираха. В сравнение с предходната учебна година е налице леко намаление в броя на обучаващите се за по-висока образователна степен. Тази промяна е свързана с усъвършенстване процеса на подбор и критериите в съответствие с изискванията за приемане на работа на служители с подходящо образование и висока квалификация за съответната длъжност.

През 2009 г. общо 36 служители на БНБ участваха в различни форми за повишаване на професионалната квалификация чрез обучение в четири дистанционни програми.

БНБ си сътрудничи с централните банки на редица европейски държави, както и с международни финансови институции, предлагащи специализирана подготовка в различни области. Основно внимание се отделя на повишаването на професионалната квалификация в областите макроикономика, парична поли-

тика, управление на валутните резерви и риска, банков надзор, парична и банкова статистика, счетоводство, банково и финансово право, управление на човешките ресурси, вътрешен одит.

С приемането на годишната програма участниците в курсове за обучение и семинари в чужбина през 2009 г. бяха утвърдени в преобладаващата си част, което позволи точно планиране на участията и допринесе за ефективната организация на процесите, свързани с изпълнението на тази част от програмата. През 2009 г. служители на БНБ участваха в 191 международни професионални курсове и семинари. Освен това значително се увеличиха участията в обучение, свързано с членството на БНБ в ЕСЦБ. В петнадесет семинара, организирани от комитети и работни групи към ЕСЦБ, се включиха 23 служители.

За първи път през 2009 г. БНБ участваше с един свой служител в нова, по-обхватна четириседмична програма за обучение на Банката за международни разплащания, предназначена специално за служители на централни банки, отговорни за управлението на резервите. Също за първи път БНБ излъчи участник в специализирана десетседмична програма за обмен, организирана от *City of London Corporation*.

Част от програмата за повишаване на квалификацията бе насочена към чуждоезиковата подготовка. Целта ѝ е достигането от служителите на утвърдени минимални нива за владеене на чужд език и специализирана езикова подготовка за представителите на БНБ в европейските институции. Курсове по английски език през изминалата година посещаваха 110 служители. Към края на 2009 г. относителният дял на служителите, които са покрили минималните изисквания съгласно длъжностната си характеристика за владеене на чужд език, възлизаше на 85% (спрямо 83% към декември 2008 г.).

За втора поредна година БНБ взе активно участие във форума за студентски стаж и кариера „КАРИЕРИ 2009“, което бе добра възможност за срещи и разговори с кандидатите за работа и стаж в БНБ. През 2009 г. на стаж в БНБ бяха приети 35 души.

Във връзка със 130-годишнината от създаването на БНБ Управителният съвет взе решение да отпусне пет стипендии за студенти и докторанти. Те са предназначени за подпомагане на студенти и докторанти, които специализират и разработват теми с важно значение за дейността на БНБ с цел в перспектива да бъдат привлечени на работа в централната банка. През 2009 г. обхватът на стипендиите бе разширен, като освен за обучаващи се за магистри и докторанти такива бяха отпуснати и за бакалаври. В резултат от проведеня конкурс бяха присъдени четири стипендии – по две за бакалаври и за магистри. Съвместно със своите ръководители от БНБ стипендиантите изготвят научни разработки относно дейности, извършвани от централните банки, макроикономика, парична политика, фискална политика, международна търговия, валутни курсове и др.

XIV. Управление на собствеността

БНБ ползва предимно собствени сгради и имоти, което ѝ осигурява необходимата степен на независимост, сигурност и защита, изискващи се за институцията като централната банка. Основните разходи по управлението на собствеността на БНБ са свързани с изпълнението на инвестиционната ѝ програма съгласно бюджета на БНБ за съответната година и са предназначени за ново строителство, реконструкция, модернизация, доставки и обзавеждане, ремонти, автотранспорт, организация на снабдяването с дълготрайни и краткотрайни материални активи и основни консумативи за извършване на емисионно-касовата дейност, съхранение и използване на консумативи и канцеларски материали в структурните звена на БНБ, както и с оптималното разходване на електро-, топлоенергия и вода в обектите на БНБ.

Организацията на дейностите по управление на собствеността се извършва на базата на приетата от УС на БНБ стратегия за периода 2004–2009 г. Основните разходи са свързани с издръжката на БНБ, като през годината бе реализирана икономия на разходи за горива, резервни части за ДМА, консумативи и поддръжка на техника и при изпълнението на инвестиционната програма.

През отчетния период приключи строителството на Касовия център на БНБ. Той бе приет от Държавната приемателна комисия с протокол обр.16 от 10 ноември 2009 г. и „Дирекция за национален строителен контрол“ му издаде Разрешение за ползване № СТ-05-1347/12.XI.2009 г. За обекта бе изготвен и „Технически паспорт“, заведен в „Регистъра на техническите паспорти на строежите“ към дирекция „Контрол по строителството“ при Столичната община.

XV. Вътрешен одит

В съответствие с чл. 22 от ЗБНБ вътрешният одит върху дейността на БНБ се осъществява от главен одитор, избран от УС на БНБ след одобрение от председателя на Сметната палата. Дейността и политиката на банката са насочени към създаване и поддържане на надеждна система за контрол и ограничаване на риска. Главният одитор в съответствие с отговорностите и правомощията си допринася за подобряване на корпоративното управление, оценявайки качеството на системите за вътрешен контрол и оказвайки съдействие на ръководството на банката за тяхното усъвършенстване и за управлението на риска.

През 2009 г. дейността се осъществяваше в съответствие с утвърдена годишна програма за одит, базирана на оценката на риска за одитните обекти. Одитирани бяха проектът „Изграждане на касов център на БНБ“; съхранението, обработката и унищожаването на парични наличности; надзорът на платежните системи; финансовият отчет на БНБ към 30 юни 2009 г.; основната банкова информационна система – *SAP*, и управлението на човешките ресурси в БНБ. Най-общо цел на проведените одити бе предоставянето на разумна увереност относно адекватността и ефективността на системите за управление на риска, контрола и корпоративното управление в БНБ. Основните препоръки бяха насочени към усъвършенстването на вътрешноконтролните системи в одитираните структурни звена и тяхната цел бе да бъдат ограничени рисковете и да се гарантира, че дейността се извършва в съответствие с нормативните изисквания и с утвърдените политика и процедури. Главният одитор докладваше пряко на УС на БНБ резултатите от извършените проверки и управлението на значимите рискове.

Функции на БНБ	Извършени одити по програмата на „Вътрешен одит на БНБ“
Поддържане на банкнотно-монетното обращение	Съхранение, обработка и унищожаване на парични наличности
	Проект „Изграждане на Касов център на БНБ“
Информационно-аналитична	Финансов отчет на БНБ към 30 юни 2009 г.
	Основна банкова информационна система <i>SAP</i>
Платежни системи	Надзор върху платежните системи
Човешки ресурси	Управление на човешките ресурси в БНБ

В изпълнение на годишната програма за работа на Комитета на вътрешните одитори към ЕСЦБ през 2009 г. „Вътрешен одит на БНБ“ взе участие в съвместното провеждане на два одита в рамките на ЕСЦБ.

Функции на ЕСЦБ	Извършени одити по програмата на Комитета на вътрешните одитори към ЕСЦБ
Информационни и комуникационни технологии	Корпоративно управление на информационните технологии
Статистика	Парична и финансова статистика

През отчетния период бяха извършени преглед и оценка за състоянието на препоръките от предходни одити. Прегледът обхваща анализ на предоставените доказателства за отразяване на препоръките и на настъпилите промени в дейността, оценка на остатъчните рискове и актуализация на състоянието.

През 2009 г. се проведе актуализация на вътрешните правила за работа, произтичаща от изпълнението на препоръките от външната оценка за качеството на дейността на „Вътрешен одит на БНБ“ и от необходимостта да се хармонизират и сближат методологиите и процедурите за локални и за съвместни одити по линия на ЕСЦБ.

С цел повишаване на квалификацията одиторите от екипа се обучават по международно признатите програми на Института на вътрешните одитори (IIA) и на Асоциацията за одит и контрол на информационни системи (ISACA), участват в специализирани семинари, организирани от други централни банки, и преминават специализирано обучение във връзка с провеждането на планираните ангажименти за одит по годишната програма. След успешно положени изпити един от вътрешните одитори придоби сертификата по вътрешен одит (CIA).

През 2009 г. бе създаден отдел „Методика и консолидация на оперативния риск“ на подчинение на главния одитор с основни функции и отговорности да поддържа и развива общата методология за управление на оперативния риск и указания за нейното приложение в БНБ; да координира съвместните действия на структурните звена по управлението на оперативния риск; да обобщава информацията и да съставя консолидиран отчет на оперативните рискове в банката, като използва данните, предоставяни от различни структурни звена.

През отчетния период в съответствие с двата основни нормативни документа „Политика за управление на оперативния риск в БНБ“ и „Указания за прилагане на политиката за управление на оперативния риск в БНБ“ отделът координираше процеса по дефиниране на оперативните рискове, свързани с дейността на структурните звена, въведените контролни механизми и изготвените планове за действие. Процесът по управление на риска преминава в четири основни етапа, които имат за цел да оценят отделните структурни звена според степента на тяхната критична важност и само тези с най-висока оценка да извършат идентификация на присъщите за тях рискове и контроли.

С цел подобряване на методологията за управление на оперативния риск бе проучен опитът на централната банка на Испания. Служителите от отдела участваха в семинари за управление на оперативния риск и непрекъсваемостта на процесите, организирани от централни банки в ЕСЦБ.

XVI. Изпълнение на бюджета на БНБ

Бюджетът на банката за 2009 г. бе приет от УС на БНБ с Решение №104 от 6 ноември 2008 г.

Отчетът за изпълнението на бюджета е изготвен в два раздела: „Разходи за издръжка на БНБ“ и „Инвестиционна програма“, съгласно приетите от УС на БНБ „Вътрешни правила за съставяне, изпълнение и отчитане на бюджета на БНБ“.

1. Разходи за издръжка на БНБ

Разходите за издръжката на БНБ за 2009 г. бяха в размер на 83 405 хил. лв., което представлява 89.5% от годишния бюджет.

Разходите за паричното обращение, извършени от банката, бяха в размер на 25 688 хил. лв., което представлява 91.5% от утвърдения годишен бюджет. За отпечатване на нови банкноти и отсичане на нови монети бяха изразходвани 24 935 хил. лв., или 93.4% от предвидените средства в бюджета на БНБ за 2009 г. В рамките на тези разходи за производство на банкноти са изразходвани 18 185 хил. лв., или 95.1% от предвидените, а за отсичане на нови монети – 6750 хил. лв., от които за разменни монети 5965 хил. лв. Разходите за отсичане на възпоменателни монети възлязоха на 785 хил. лв. и са във връзка с изпълнението на монетната програма, приета от УС на БНБ.

Разходите за проектиране на нови емисии банкноти и монети бяха 31 хил. лв., или 50.0% от предвидените средства. За ремонт на машините, ползвани при емисионно-касовата дейност, бяха вложени резервни части на стойност 78 хил. лв., или 39.0% от годишния бюджет.

Разходите за наеми на помещенията, ползвани от служители на банката в сградите на „Печатница на БНБ“ АД, в „Монетен двор“ ЕООД и в „Дружество за касови услуги“ АД, бяха на стойност 514 хил. лв., или 98.8% от предвидените за годината средства.

Разходите за материали, услуги и амортизация възлязоха на 32 016 хил. лв. при утвърден бюджет 37 564 хил. лв., или 85.2% изпълнение.

Разходите за материали бяха в размер на 1195 хил. лв. Най-голям относителен дял в тази група имаха разходите за материални запаси (459 хил. лв.), за канцеларски материали (353 хил. лв.), за горива и резервни части за транспорта (270 хил. лв.) и др.

Извършени бяха разходи за външни услуги на стойност 14 633 хил. лв., което е 73.7% от годишния разчет. Съществени в тази група са разходите за абонаментна поддръжка на софтуерни продукти в размер на 3723 хил. лв., за ползване на системите „Блумбърг“, „Ройтерс“, интернет и на други системи бяха изплатени 1503 хил. лв., за такси за абонаментното поддържане на канцеларска техника – 1323 хил. лв., за данък сгради и такса за битови отпадъци – 1207 хил. лв., и за електроенергия – 488 хил. лв. Банката е изплатила суми по договор с МВР и с други охранителни организации в размер на 2508 хил. лв. За ремонт на основни сгради от началото на годината бяха изразходвани 1460 хил. лв. Разходите за пощенски, телефонни и телексни услуги са за 387 хил. лв.

Изразходвани бяха 202 хил. лв. за консултантски услуги, което е 23.1% от годишния бюджет. Банката използва консултантски услуги в областта на прилагането на добрите практики за моделиране на информационни проекти и на защитата на функционирането на системите за сигурност в сградите на банката, за изготвяне на комуникационна стратегия на БНБ за работа в европейска

медийна среда, за консултантски услуги във връзка с публикации и изследвания по парична и финансова история към Програмния съвет за изследвания и публикации по история на финансите и банковото дело и др.

За 2009 г. банката отчете разходи за амортизация в размер на 16 188 хил. лв., което е 100% от годишния разчет.

Разходите за персонал, социално и здравно осигуряване на служителите бяха за 20 776 хил. лв., което представлява 98.0% от предвиденото в бюджета. В тези разходи, спазвайки изискванията на МСС 19 „Доходи на наети лица“, банката отрази по бюджета си настоящата стойност на задълженията си към персонала за неизползван платен годишен отпуск и за пенсиониране в размер на 610 хил. лв.

Разходите, изразходвани за социална дейност, възлязоха на 1863 хил. лв., което е 91.0% от годишния бюджет.

Другите административни разходи на банката бяха в размер на 1771 хил. лв., или 72.9% от годишния разчет. За командировки в страната бяха изразходвани 57 хил. лв. във връзка с логистиката на паричните средства в касовите подразделения на банката и с извършване на проверки в тези структурни звена.

Командировките в чужбина бяха свързани предимно с участие в семинари и повишаване квалификацията на служителите. При тези командировки бяха усвоени средства в размер на 315 хил. лв., което представлява 49.2% от годишния разчет.

През 2009 г. служителите участваха активно в разнообразни форми за повишаване на професионалната си квалификация, като наред с добре познатите и утвърдени програми бяха реализирани и някои нови форми на квалификация. Изплатените за обучение на служителите от БНБ средства и такси бяха в размер на 843 хил. лв., или 89.3% от залегналите в бюджета.

За покриване на разходите, свързани с представителни и протоколни цели, банката изразходва 527 хил. лв., в т.ч. 355 хил. лв. във връзка с честванията на 130-годишнината от основаването си.

Извършени бяха разходи, свързани с участието в ЕСЦБ, в размер на 1291 хил. лв. Представители на банката вземаха участие в заседанията на комисиите и комитетите, функциониращи към ЕСЦБ, като за тази цел бяха изразходвани 553 хил. лв. за командировки. За наем на телекомуникационни линии бяха похарчени 463 хил. лв., а за обучение на служителите – 80 хил. лв. За участие в ЕСЦБ банката заплати годишна такса в размер на 174 хил. лв.

2. Инвестиционна програма

Утвърденият бюджет на банката за 2009 г. по раздел II „Инвестиционна програма“ бе 68 437 хил. лв. и от него бяха усвоени 51 593 хил. лв., или 75.4% от годишния разчет.

За финансиране на ново строителство, реконструкция и модернизация бяха изразходвани 32 049 хил. лв. От тях за строително-монтажни работи по Касовия център на БНБ се изразходваха 25 873 хил. лв., за строително-ремонтни работи и за доставка на хидравлични устройства за трезорни врати – 637 хил. лв., за доставка и монтаж на системи за физическа защита – 2088 хил. лв., за доставка на системи за видеонаблюдение – 1335 хил. лв., за алармени системи – 1033 хил. лв., и др.

За придобиване на машини и съоръжения, транспортни средства и друго оборудване бяха усвоени 11 024 хил. лв., от които 9141 хил. лв. за оборудване с машини и съоръжения на Касовия център на БНБ, 60 хил. лв. за специално оборудване за пропускателния режим, 673 хил. лв. за обзавеждане за БНБ, касовите подразделения на банката и Касовия център на БНБ, 545 хил. лв. за опаковъчна линия за банкноти и др.

Разходите за информационни технологии възлязоха на 8399 хил. лв., от които 5121 хил. лв. за оборудване и 3278 хил. лв. за софтуер.

Инвестиционните разходи бяха свързани преди всичко с развитието на информационните и комуникационните технологии в БНБ с цел осигуряване на модерна технологична инфраструктура.

Разходите за хардуер бяха 5121 хил. лв. и са използвани за закупуване на комуникационна техника за 1208 хил. лв. и компютърно оборудване за 3913 хил. лв., от които за нуждите на БНБ – 3422 хил. лв., и за Касовия център на БНБ – 491 хил. лв.

Разходите за софтуер на стойност 3278 хил. лв. бяха за лицензи за софтуер (1848 хил. лв.) и за разработки на нови продукти и разширяване функционалността на съществуващите системи (1430 хил. лв.).

Банката извърши разходи за инвестиции, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ, в размер на 89 хил. лв. и други инвестиционни разходи на стойност 32 хил. лв.

Изпълнение на бюджета на БНБ към 31 декември 2009 г.

Показатели	Отчет 31.XII.2009 г. (хил. лв.)	Бюджет 2009 г. (хил. лв.)	Изпълнение (%)
Раздел I. Разходи за издръжка на БНБ	83 405	93 226	89.5
Разходи, свързани с издръжка на паричното обращение	25 688	28 080	91.5
Разходи за материали, услуги и амортизация	32 016	37 564	85.2
Разходи за персонал и социално осигуряване	20 776	21 195	98.0
Разходи за социална дейност	1 863	2 048	91.0
Други административни разходи	1 771	2 430	72.9
Разходи, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ	1 291	1 909	67.6
Раздел II. Инвестиционна програма	51 593	68 437	75.4
Финансиране на ново строителство, реконструкция и модернизация	32 049	37 080	86.4
Придобиване на машини, съоръжения, транспортни средства и друго оборудване	11 024	12 829	85.9
Информационни системи на БНБ	8 399	15 795	53.2
Инвестиции, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ	89	196	45.4
Други инвестиции	32	2 537	1.3

XVII. Консолидиран финансов отчет на БНБ към 31 декември 2009 г.

Доклад на независимия одитор до Управителния съвет на Българската народна банка _____	84
Изложение за отговорностите на Управителния съвет на Българската народна банка _____	86
Консолидиран отчет за всеобхватния доход към 31 декември 2009 г. _____	87
Консолидиран отчет за финансовото състояние към 31 декември 2009 г. _____	88
Консолидиран отчет за паричните потоци към 31 декември 2009 г. _____	89
Консолидиран отчет за промените в собствения капитал към 31 декември 2009 г. _____	90
Приложения към консолидирания финансов отчет _____	91

ДОКЛАД НА НЕЗАВИСИМИЯ ОДИТОР ДО УПРАВИТЕЛНИЯ СЪВЕТ НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА БАНКА

Доклад върху консолидираните финансовите отчети

Ние извършихме одит на приложените консолидирани финансови отчети на Българската народна банка (Банката) и дъщерните й дружества, включващи консолидиран отчет за финансовото състояние към 31 декември 2009 година, консолидиран отчет за всеобхватния доход, консолидиран отчет за промените в собствения капитал и консолидиран отчет за паричните потоци за годината, завършваща на тази дата, както и обобщеното оповестяване на съществените счетоводни политики и другите пояснителни приложения.

Отговорност на ръководството за финансовите отчети

Отговорността за изготвянето и достоверното представяне на тези консолидирани финансови отчети в съответствие с Международните стандарти за финансово отчетяване, приложими в Европейския Съюз, се носи от ръководството. Тази отговорност включва: разработване, внедряване и поддържане на система за вътрешен контрол, свързана с изготвянето и достоверното представяне на финансови отчети, които да не съдържат съществени неточности, отклонения и несъответствия, независимо дали те се дължат на измама или на грешка; подбор и приложение на подходящи счетоводни политики; и изготвяне на приблизителни счетоводни оценки, които са разумни при конкретните обстоятелства.

Отговорност на одитора

Нашата отговорност се свежда до изразяване на одиторско мнение върху тези консолидирани финансови отчети, основаващо се на извършения от нас одит. Нашият одит бе проведен в съответствие с изискванията на Международните одиторски стандарти. Тези стандарти налагат спазване на етичните изисквания, както и одитът да бъде планиран и проведен така, че ние да се убедим в разумна степен на сигурност доколко финансовите отчети не съдържат съществени неточности, отклонения и несъответствия.

Одитът включва изпълнението на процедури, с цел получаване на одиторски доказателства относно сумите и оповестяванията, представени във финансовите отчети. Избраните процедури зависят от преценката на одитора, включително оценката на рисковете от съществени неточности, отклонения и несъответствия във финансовия отчет, независимо дали те се дължат на измама или на грешка. При извършването на тези оценки на риска одиторът взема под внимание системата за вътрешен контрол, свързана с изготвянето и достоверното представяне на финансовите отчети от страна на Банката, за да разработи одиторски процедури, които са подходящи при тези обстоятелства, но не с цел изразяване на мнение относно ефективността на системата за вътрешен контрол на Банката. Одитът също така включва оценка на уместността на прилаганите счетоводни политики и разумността на приблизителните счетоводни оценки, направени от ръководството, както и оценка на цялостното представяне във финансовите отчети.

Считаме, че получените от нас одиторски доказателства са подходящи и достатъчни за формирането на база за изразяване на нашето мнение.

Мнение

По наше мнение, консолидираните финансови отчети дават вярна и честна представа за консолидираното финансово състояние на Българската народна банка и дъщерните ѝ дружества към 31 декември 2009 година, както и за консолидираните финансови резултати от дейността и за консолидираните парични потоци за годината, завършваща тогава, в съответствие с Международните стандарти за финансово отчитане, приложими в Европейския Съюз.

Доклад върху други правни и надзорни изисквания

Годишен доклад за дейността на Банката съгласно изискванията на чл. 33 от Закона за счетоводството

Съгласно изискванията на Закона за счетоводството, ние също така докладваме, че историческата финансова информация изготвена от ръководството и представена в годишния доклад за дейността на Банката, съгласно чл. 33 от Закона за счетоводството, съответства във всички съществени аспекти на финансовата информация, която се съдържа в годишните консолидирани финансови отчети на Банката към и за годината завършваща на 31 декември 2009 година. Отговорността за изготвянето на годишния доклад за дейността, който е одобрен от Управителния съвет на Банката на 21 април 2010 година, се носи от ръководството на Банката.

КПМГ България ООД

КПМГ България ООД

София, 22 април 2010 г.

бул. "България" 45/А

София 1404

България

Изложение за отговорностите на Управителния съвет на Българската народна банка

Законът за Българската народна банка изисква Управителният съвет на Българската народна банка да изготвя финансов отчет, представящ финансовото състояние на банката и резултатите от дейността ѝ за периода.

Финансовият отчет на Българската народна банка, одобрен от Управителния съвет, е изготвен в съответствие с изискванията на Международните стандарти за финансово отчитане, приети от Европейската комисия.

Управителният съвет на Българската народна банка носи отговорност за воденето на точни регистри, които да отразяват достоверно и по всяко време финансовото състояние на Българската народна банка. Той носи обща отговорност за предприемането на мерки за опазване активите на Българската народна банка, за предотвратяването или разкриването на злоупотреби или други нередности.

Иван Искров
Управител на БНБ

Консолидиран отчет за всеобхватния доход
към 31 декември 2009 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2009	31.XII.2008
Приходи от лихви	7	644 397	1 045 533
Разходи за лихви	7	(31 216)	(302 689)
Нетни приходи от лихви		613 181	742 844
Приходи от такси и комисиони		7 783	8 356
Разходи за такси и комисиони		(3 897)	(3 831)
Нетни приходи от такси и комисиони		3 886	4 525
Нетни печалби от финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	8	286 059	326 802
Други оперативни приходи	9	35 852	34 532
Общо приходи от дейността		938 978	1 108 703
Административни разходи	10	(105 095)	(95 326)
Печалба за периода		833 883	1 013 377
Други всеобхватни доходи			
Преоценка на имоти		-	36 085
Други всеобхватни доходи		(290)	(3 745)
Общо други всеобхватни доходи		(290)	32 340
Общо всеобхватни доходи за периода		833 593	1 045 717
Печалба, принадлежаща на:			
Мажоритарни акционери		833 728	1 013 222
Малцинствено участие		155	155
Печалба за периода		833 883	1 013 377
Общо всеобхватен доход, принадлежащ на:			
Мажоритарни акционери		833 438	1 045 562
Малцинствено участие		155	155
Общо всеобхватни доходи за периода		833 593	1 045 717

Приложенията, представени на страници 91–118, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран отчет за финансовото състояние към 31 декември 2009 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2009	31.XII.2008
АКТИВИ			
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	11	4 144 152	2 655 053
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	12	1 937 132	1 559 116
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	13	19 142 156	20 600 510
Финансови активи на разположение за продажба	14	1 416 503	1 424 016
Материални активи	15	253 950	207 827
Нематериални активи	16	14 302	15 270
Други активи	17	47 742	51 471
Общо активи		26 955 937	26 513 263
ПАСИВИ			
Банкноти и монети в обращение	18	8 049 100	9 179 414
Задължения към банки и други финансови институции	19	4 924 976	5 006 486
Задължения към държавни институции и други задължения	20	7 390 220	7 487 687
Задължения за участие в международни финансови институции	21	2 594 546	1 302 601
Други пасиви	22	137 145	109 763
Общо пасиви		23 095 987	23 085 951
КАПИТАЛ И РЕЗЕРВИ			
Капитал	23	20 000	20 000
Резерви	23	3 836 247	3 403 764
Малцинствено участие	24	3 703	3 548
Общо капитал и резерви		3 859 950	3 427 312
Общо пасиви, капитал и резерви		26 955 937	26 513 263

Приложенията, представени на страници 91–118, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран отчет за паричните потоци към 31 декември 2009 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2009	31.XII.2008
Оперативна дейност			
Нетна печалба		833 883	1 013 377
Корекции за изравняване с нетния паричен поток от оперативна дейност:			
Приходи от дивиденди		(4 554)	(4 501)
Амортизации	15, 16	23 392	20 994
(Печалба)/загуба от продажба на материални активи		415	(21)
(Печалба) от пазарна преоценка на финансови активи и пасиви		(283 434)	(324 454)
(Печалба) от асоциирани предприятия		(3 350)	(2 581)
Други корекции		(197)	-
Нетен паричен поток от оперативна дейност преди промени в краткосрочни активи и пасиви		566 155	702 814
Промени в краткосрочни активи			
(Увеличение) на злато, инструменти в злато и други благородни метали		(3 978)	(4 016)
Намаление/(увеличение) на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата		1 367 750	(2 041 821)
Намаление/(увеличение) на други активи		4 720	(6 470)
Промени в краткосрочни пасиви			
(Намаление)/увеличение на банкноти и монети в обращение		(1 130 314)	768 547
(Намаление)/увеличение на задължения към банки и други финансови институции		(81 510)	(777 052)
(Намаление)/увеличение на задължения към сръжавни институции и други задължения		(97 467)	733 865
Увеличение на задължения към МВФ от общо разпределение на СГП		1 302 808	-
Увеличение на други пасиви		27 382	57 893
Нетен паричен поток от оперативна дейност		1 955 546	(566 240)
Инвестиционна дейност			
Парични плащания за придобиване на материални и нематериални активи		(69 055)	(41 711)
Парични постъпления от дивиденди		4 554	4 501
Нетен паричен поток от инвестиционна дейност		(64 501)	(37 210)
Финансова дейност			
Плащания към правителството		(400 955)	(250 634)
Нетен паричен поток от финансова дейност		(400 955)	(250 634)
Нетно намаление на паричните средства и паричните еквиваленти			
		1 490 090	(854 084)
Парични средства и парични еквиваленти в началото на периода			
		2 682 385	3 536 469
Парични средства и парични еквиваленти в края на периода			
	11, 17	4 172 475	2 682 385

Приложенията, представени на страници 91–118, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран отчет за промените в собствения капитал към 31 декември 2009 г.

(хил. лв.)

Източник на капиталови промени	Капитал	Преоценка на немонетарни	Специални и други резерви	Общо	Малцинствено участие	Общо собствен капитал
Салдо към 1 януари 2008 г.	20 000	102 419	2 506 417	2 628 836	3 393	2 632 229
Печалба за периода	-	-	1 013 222	1 013 222	155	1 013 377
Други всеобхватни доходи:						
– преоценка на имоти	-	36 085	-	36 085	-	36 085
– други доходи	-	167	(3 912)	(3 745)	-	(3 745)
Общо други всеобхватни доходи	-	36 252	(3 912)	32 340	-	32 340
Общо всеобхватни доходи за периода	-	36 252	1 009 310	1 045 562	155	1 045 717
Вноски и разпределение от/към акционерите:						
– вноска в сържавния бюджет на Република България	-	-	(250 634)	(250 634)	-	(250 634)
Общо трансакции с акционерите	-	-	(250 634)	(250 634)	-	(250 634)
Салдо към 31 декември 2008 г.	20 000	138 671	3 265 093	3 423 764	3 548	3 427 312
Салдо към 1 януари 2009 г.	20 000	138 671	3 265 093	3 423 764	3 548	3 427 312
Печалба за периода	-	-	833 728	833 728	155	833 883
Други всеобхватни доходи:						
– други доходи	-	(290)	-	(290)	-	(290)
Общо други всеобхватни доходи	-	(290)	-	(290)	-	(290)
Общо всеобхватни доходи за периода	-	(290)	833 728	833 438	155	833 593
Вноски и разпределение от/към акционерите:						
– вноска в сържавния бюджет на Република България	-	-	(400 955)	(400 955)	-	(400 955)
Общо трансакции с акционерите	-	-	(400 955)	(400 955)	-	(400 955)
Салдо към 31 декември 2009 г.	20 000	138 381	3 697 866	3 856 247	3 703	3 859 950

Приложенията, представени на страници 91–118, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Приложения към консолидирания финансов отчет

1. Организация и дейност

Българската народна банка (банката) е 100% собственост на българската държава.

Банката е централна банка на Република България. Дейността ѝ се регулира от Закона за Българската народна банка (ЗБНБ), в сила от 10 юни 1997 г.

В съответствие с този закон основните дейности на банката могат да се обобщят, както следва:

- поддържа ценовата стабилност чрез осигуряване стабилността на националната валута;
- притежава изключително право за емитиране на банкноти и монети;
- регулира и осъществява надзор върху дейността на другите банки в страната с оглед поддържане стабилността на банковата система;
- съдейства за създаване и функциониране на ефективни платежни системи и осигуряване на надзор върху тях;
- банката не може да предоставя кредити на държавата или на държавни институции освен кредити за сметка на покупки на специални права на тираж (СПТ) от Международния валутен фонд (МВФ) съгласно определени от закона условия;
- банката не може да предоставя кредити на банки освен при възникване на ликвиден риск, засягащ стабилността на банковата система;
- банката не може да търгува български държавни ценни книжа;
- банката не може да емитира български левове над размера на левовия еквивалент на брутните международни валутни резерви;
- при договорени с министъра на финансите условия банката действа като агент по държавни дългове или по дългове, гарантирани от държавата;
- банката е официален депозитар на държавни ценни книжа.

Управителният съвет на БНБ прие на 21 април 2010 г. консолидирания финансов отчет, представен на страници 83–118.

2. Приложими стандарти

Настоящият финансов отчет е изготвен в съответствие с Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО), приети от Европейската комисия.

3. База за изготвяне

Финансовите отчети са представени в хиляди български левове (хил. лв.). Финансовите отчети са изготвени на базата на историческата стойност, с изключение на деривативните финансови инструменти, финансовите активи и пасиви по справедлива стойност в печалбата или загубата, активите на разположение за продажба, и имоти, представени по справедлива стойност.

При изготвянето на финансови отчети в съответствие с Международните стандарти за финансово отчитане банката прави оценки и допускания, които засягат отчетните стойности на активите и пасивите през следващата финансова година. Оценкаите допускат непрекъснато актуализиране и се базират на историческия опит и други фактори, включително очакване на бъдещи събития, които при определени обстоятелства се смятат за основателни.

Промени в счетоводната политика

При изготвянето на този финансов отчет БНБ прилага за първи път ревизирания стандарт МСС 1 „Представяне на финансови отчети“ (2007), в сила от 1 януари 2009 г. В отчета за промените в собственения капитал са показани всички изменения, свързани с капитала на собственика. Промените, които не засягат капитала на собственика, са показани в отчета за всеобхватния доход.

Сравнителната информация за предходния отчетен период е преработена и представена в съответствие с разпоредбите на ревизирания стандарт.

Промяната в счетоводната политика засяга само представянето на финансовите отчети и не води до промяна на финансовото състояние на банката.

Други развития в стандартите

Банката прилага подобрените „Оповестявания по отношение на финансовите инструменти“ (промени в МСФО 7), публикувани през март 2009 г., които изискват допълнителни оповестявания за справедливата стойност на финансовите инструменти.

Промените изискват за оповестяването на справедливата стойност да се използва тристепенна йерархична скала, която отразява значимостта на факторите, използвани за определянето на справедливата стойност на финансовите инструменти. Допълнителни оповестявания са необходими, когато справедливата стойност се категоризира като *ниво 3* (значителни непазарни фактори) по йерархичната скала за определяне на справедлива стойност. Промените изискват при наличие на значителни трансфери между *ниво 1* и *ниво 2* от йерархичната скала за определяне на справедлива стойност тези трансфери да се оповестяват отделно, като се разграничават трансферите от и във всяко ниво. В допълнение промените в оценъчните техники между периодите и причините за това следва да се оповестяват за всеки клас финансови инструменти.

4. База за консолидиране

Дъщерни предприятия

Дъщерни предприятия са тези, които се контролират от банката. Контрол съществува, когато банката притежава пряка или непряка възможност да управлява финансовата и оперативната политика на едно дружество, като по този начин получава печалби от дейността му. Финансовите отчети на дъщерните дружества се включват в консолидираните финансови отчети от датата на възникване на контрола върху предприятието до датата на прекратяването му. Всички вземания и задължения, приходи и разходи, както и вътрешногруповите печалби в резултат от извършени операции между дружества от групата се елиминират освен в случаите, в които те са несъществени. Частта от нетните активи на дъщерните предприятия на банката, която отговаря на пропорционалния дял на миноритарните акционери, се представя на отделен ред в *Капитал и резерви* на реда *Малцинствено участие*.

Асоциирани предприятия

Асоциирани предприятия са тези, в които банката упражнява значително влияние, но които не представляват нито дъщерно предприятие, нито смесено предприятие. Инвестициите в асоциираните предприятия се представят в консолидирания финансов отчет на банката по метода на собствения капитал като стойност, съответстваща на дела на банката в собствения капитал на асоциираното предприятие към края на отчетния период. Частта на банката от нетния резултат на асоциираното предприятие след придобиването се представя в отчета за доходите като приход/разход от инвестиции и се прибавя/намалява към балансовата стойност на инвестицията.

5. Основни елементи на счетоводната политика

а) Признаване на приходи

Приходите и разходите от лихви се признават в отчета за всеобхватния доход чрез прилагането на метода на ефективния лихвен процент. Ефективният лихвен процент е този, който точно дисконтира очакваните бъдещи парични плащания и постъпления през срока на съществуване на финансовия актив или пасив до балансовата стойност на актива или пасива. Ефективният лихвен процент се определя при първоначалното признаване на финансовия актив или пасив и впоследствие не се коригира.

Изчисляването на ефективния лихвен процент включва всички комисиони, получени или платени, както и отстъпки или премии, които са неразделна част от ефективния лихвен процент. Трансакционните разходи са вътрешно присъщи разходи, директно отнасящи се към придобиването, емитирането или отписването на финансов актив или пасив.

Приходите и разходите от лихви, представени в отчета за всеобхватния доход, включват:

- лихвата върху финансовите активи и пасиви по амортизирана стойност, изчислена по метода на ефективния лихвен процент;

- лихвата върху инвестиционни ценни книжа на разположение за продажба, изчислена по метода на ефективния лихвен процент.

Приходите от дивиденди се признават в отчета за всеобхватния доход, когато банката получава правото на дивидент. Валутните разлики на инвестициите на разположение за продажба се признават в отчета за всеобхватния доход.

Нетните печалби/загуби от финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, включват нетните приходи от операции с ценни книжа, нетните приходи от операции с чуждестранна валута, нетния приход от преоценка на ценни книжа, нетния приход от преоценка на злато, нетния приход от преоценка на фючърси и нетния приход от преоценка на активи и пасиви в чуждестранна валута.

б) Финансови инструменти

1) Класификация

За целите на последващата оценка на финансовите инструменти банката ги класифицира в четири категории:

Финансови инструменти, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, са тези, които банката държи основно с цел краткосрочна печалба. Те включват инвестиции, които не са предназначени за определена цел, ефективни хеджиращи инструменти и задължения по краткосрочни продажби на финансови инструменти. Нетни вземания по деривативи за търгуване (положителни промени в справедливата стойност), както и закупените опции, ако има такива, се отчитат като активи за търгуване. Всички нетни задължения по деривативи за търгуване (отрицателни промени в справедливата стойност), както и издадени опции, ако има такива, се отчитат като пасиви за търгуване.

Кредити и вземания са тези инструменти, издадени от банката посредством осигуряване на пари в качеството ѝ на кредитор, различни от активи, държани с цел краткосрочна печалба.

Финансови активи, държани до падеж, са активи с фиксирана или установима доходност и фиксиран падеж, които банката има намерението и възможността да държи до падеж.

Финансови активи на разположение за продажба са всички активи, които не могат да бъдат класифицирани в друга категория, както и всеки финансов актив, който е бил предназначен за тази категория при първоначалното му признаване.

2) Признаване

Банката отчита финансовите активи за търгуване и инвестиции, кредити и вземания на банката, както и финансови пасиви, отчитани по амортизирана стойност от датата на уреждане. Всички останали финансови активи и финансови пасиви се отчитат на датата на търгуване, когато банката стане страна по договорите на финансовите инструменти. От този момент банката отчита всички приходи и разходи, свързани с промяна на справедливата им стойност.

Финансовите инструменти се отчитат първоначално по справедлива стойност, като за финансовите инструменти, които не се отчитат по справедлива стойност в печалбата или загубата, се включват разходите по осъществяване на сделката.

3) Оценка по амортизирана стойност

Амортизираната стойност на финансов актив или пасив е сумата, по която финансов актив или пасив се оценява при първоначално признаване, минус погашенията по главница, плюс или минус кумулативната амортизация, като се използва ефективен лихвен процент за разликата между първоначално признатата сума и сумата на падеж минус разходите за обезценка.

4) Принципи за оценка и представяне по справедлива стойност

Справедлива стойност е сумата, за която може да бъде заменен един актив или уреден един пасив между информирани, съгласни страни в пряка сделка на датата на оценяване.

Когато е възможно, банката оценява справедливата стойност на един инструмент, използвайки борсовите цени на активния пазар за този инструмент. Пазарът се счита за активен, ако при актуални и редовно осъществявани преки пазарни сделки борсовите цени са регулярни и лесно достъпни.

Ако пазарът за даден финансов инструмент не е активен, банката установява справедливата стойност, използвайки техники за оценка. Техниките за оценка включват използване на скорошни преки сделки между информирани, съгласни страни (ако има такива), съпоставка с текущата справедлива стойност на други инструменти, които са сходни по същество, анализи на дисконтираните парични потоци и модели с цени на опции. Избраната техника за оценка използва максимално пазарните данни, разчита възможно най-малко на специфични за банката оценки, включва всички фактори, които участниците на пазара биха взели предвид при определянето на цена, и е съвместима с приетите икономически методи за ценообразуване на финансови инструменти.

Данните за техниките за оценка адекватно представят пазарните очаквания и измервания за факторите на риск и доходност, присъщи на финансовия инструмент. Банката проверява техниките за оценка и тества валидността им, използвайки цени от текущи пазарни трансакции, които се наблюдават на пазара на същия инструмент, или цените са основани на други налични данни, които се наблюдават на пазара.

Най-добрият показател за справедливата стойност на един финансов инструмент при първоначално признаване е цената на сделката, т.е. справедливата стойност на даденото или получено вложение, освен ако справедливата стойност на този инструмент се определя при сравнение с други явни текущи пазарни трансакции със същия инструмент (т.е. без изменения или регрупирани) или въз основа на техники за оценка, чиито променливи включват само данни, които се наблюдават на пазара. Когато цената по сделката е най-добрият показател за справедливата стойност при първоначално признаване, финансовият инструмент се оценява първоначално по цена на сделката и всяка разлика между тази цена и стойността, получена първоначално от модел за оценка, се признава впоследствие в печалбата или загубата в зависимост от отделните факти и обстоятелства по сделката, но не по-късно от момента, когато оценката е изцяло подкрепена от явни пазарни данни или сделката е приключена.

Активите и дългите позиции се оценяват по цена „продава“; пасивите и късите позиции се оценяват по цена „купува“. Когато банката има позиции с риск от компенсиране, се използват среднопазарните цени, за да се оценят позициите с риск от компенсиране, а корекция по цена „продава“ и „купува“ се прилага съответно само за нетната отворена позиция. Справедливите стойности отразяват кредитния риск на инструмента и включват корекции за осчетоводяване на кредитния риск на банката и на срещнатата страна при необходимост. Оценките на справедливата стойност, получени от модели, се коригират според всички останали фактори, като ликвиден риск или несигурност на модела, до степента, в която според банката трето лице, участващо на пазара, би ги взело под внимание при оценяване на сделка.

5) *Отписване*

Банката отписва финансов актив, когато договорните права върху паричните потоци от финансовия актив изтекат или когато прехвърли правата за получаване на договорните парични потоци от финансовия актив в трансакция, в която се прехвърлят всички съществени рискове и печалби от притежаването на финансовия актив. Всяко участие в прехвърлени финансови активи, което е създадено или запазено от банката, се признава като отделен актив или пасив. Банката отписва финансов пасив, когато нейните договорни задължения са изпълнени или отменени, или изтекат.

Банката извършва трансакции, при които се прехвърлят активи, признати в баланса, но запазва всички или всички съществени рискове и печалби от прехвърлените активи или част от тях. Ако са запазени част или всички съществени рискове и печалби, то прехвърлените активи не се отписват от баланса. Прехвърляне на активи със запазване на част или всички съществени рискове и печалби са например сделки със заемане на ценни книжа или с ангажимент за обратно изкупуване.

При трансакции, при които банката нито запазва, нито прехвърля всички съществени рискове и печалби от притежаването на един финансов актив, тя отписва актива, ако не запазва контрол над него. Правата и задълженията, запазени при прехвърлянето, се признават отделно съответно като активи и пасиви. При сделки, при които се запазва контрол над актива, банката продължава да

признава актива до степента на своето участие в зависимост от това, доколко е изложена на промени в стойността на прехвърления актив.

При определени сделки банката запазва задължението си да обслужва прехвърления финансов актив срещу заплащане. Прехвърленият актив се отписва изцяло, ако отговаря на критериите за отписване. Активът или пасивът се признава в договора за обслужване в зависимост от това, дали таксата за обслужване е повече от достатъчна (актив) или по-малко от достатъчна (пасив) за извършване на услугата.

6) *Компенсиране*

Финансовите активи и пасиви се компенсират и съответно нетната стойност се отчита в баланса, когато банката има законно право да компенсира признатите стойности и възнамерява да извърши уреждане на актива и пасива на нетна основа.

Приходи и разходи се представят нетно само в случаите, които са позволени от счетоводните стандарти, или от печалби и загуби, които възникват от група от сходни трансакции като тези, които са в резултат на търговските операции на банката.

7) *Обезценка на активи*

Към всяка дата на изготвяне на баланс се извършва преглед на финансовите активи, които не се отчитат по справедлива стойност в печалбата или загубата, за наличие на индикации за обезценка. Финансовите активи са обезценени, когато съществува обективно доказателство, че е възникнало събитие, което води до загуба след първоначалното признаване, и че събитието има значение за бъдещите парични потоци на актива, които могат да бъдат измерени надеждно. Обективни доказателства за загуба от обезценка на финансовите активи, включително капиталови инструменти, представляват просрочие или невъзможност за погасяване на задължения на кредитополучател, реструктуриране на кредити при неблагоприятни за банката финансови условия, индикации, че кредитополучателят или емитентът на финансов инструмент ще обяви фалит, изчезването на активен пазар за ценна книга или друга публично достъпна информация. В допълнение в случай на продължителен или съществен спад в пазарната стойност на инвестиция в капиталови инструменти съществува обективно доказателство за наличие на обезценка на капиталовите инструменти.

Банката преценява необходимостта от обезценка на кредити и инвестиции до падеж на индивидуална и групова основа. Всички индивидуално значими кредити и инвестиции до падеж се оценяват за специфична обезценка. Всички индивидуално значими кредити и инвестиции до падеж, на които не са начислени специфични загуби от обезценка, се оценяват на портфейлна база. Кредити и инвестиции до падеж, които не са индивидуално значими, се оценяват групово за обезценка, като се създават групи от кредити и ценни книжа до падеж със сходни рискови характеристики. При обезценката на портфейлна основа банката използва статистически модели, базирани на историческия опит за вероятността от неплащане, времето на реинтегриране на загуби от обезценка и сумата на възникналата загуба, която се коригира с преценката на ръководството дали текущите икономически и кредитни условия са такива, че реалните загуби са по-високи или по-ниски от резултатите от историческото моделиране. Процентите на просрочие, загубите и очакваният период на реинтегриране на загуби редовно се съпоставят с реалните данни, за да се валидират моделите за оценка.

Загубите от обезценка при активи, отчетени по амортизирана стойност, се измерват като разликата между балансовата стойност на финансовия актив и сегашната стойност на приблизително изчислени бъдещи парични потоци, дисконтирани по първоначалния ефективен лихвен процент на актива. Загубите се признават в *печалби и загуби* и се отразяват в корективна сметка срещу кредити и вземания. Лихвата върху обезценения актив продължава да се признава чрез амортизация на сконтото. Когато последващо събитие става причина за намаляването на загубата от обезценка, намалението в загубата от обезценка се сторнира в *печалби и загуби*.

Загубите от обезценка при инвестиционни ценни книжа на разположение за продажба се признават, като акумулираната загуба, призната директно в собствения капитал, се прехвърля в *печалби и загуби*. Акумулираната загуба, прехвърлена

от капитала и призната в *печалби и загуби*, е разликата между цената на придобиване, нетна от всички погасявания по главници и амортизации, и настоящата справедлива стойност, минус всички загуби от обезценка, признати преди това в *печалби и загуби*. Ако в следващ период справедливата стойност на обезценена дългова ценна книга на разположение за продажба се увеличи и увеличението може обективно да се свърже със събитие, възникнало, след като загубата от обезценка е била призната в *печалби и загуби*, загубата от обезценка се сторнира, като сумата на сторното се признава в *печалби и загуби*. Всяко последващо възстановяване в справедливата стойност на обезценена капиталова ценна книга на разположение за продажба обаче се признава директно в капитала.

8) *Финансови активи и пасиви, държани за търгуване*

Финансовите активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, включват инструменти за търгуване, които банката държи основно с цел да ги продаде или придобие обратно в кратък срок или ги държи като част от портфейл, който се управлява като цяло с цел краткосрочна печалба.

Финансовите активи и пасиви за търгуване се признават първоначално по справедлива стойност в баланса, като разходите за придобиване се отнасят директно в отчета за всеобхватния доход. Всички промени в справедливата стойност се признават като нетни приходи от търговски операции в отчета за всеобхватния доход. Финансовите активи и пасиви за търгуване не се прекласифицират след първоначалното им признаване и през годината не са използвани условията на променения МСС 39 „Прекласификация на финансовите активи“ (изменение в МСС 39 „Финансови инструменти: признаване и оценяване“ и МСФО 7 „Финансови инструменти: оповестяване“).

Инвестициите се признават първоначално по справедлива стойност, като за инвестициите, които не се отчитат по справедлива стойност в печалбата или загубата, в справедливата стойност се включват директните разходи за придобиване на инвестициите. При последваща оценка в зависимост от класификацията инвестициите се отчитат като *държани до падеж* или *на разположение за продажба*.

9) *Инвестиции*

(1) *Инвестиции, държани до падеж*

Финансови активи, държани до падеж, са недеривативни активи с фиксирани или определени плащания и фиксиран падеж, които банката има намерението и възможността да държи до падеж, не са класифицирани по справедлива стойност през отчета за всеобхватния доход и не представляват финансови активи на разположение за продажба.

Инвестициите, държани до падеж, се отчитат по амортизирана стойност на базата на ефективен лихвен процент. При продажби или прекласификации на повече от незначителна част от активите, държани до падеж, които не падежират в близък срок, следва да се направи прекласификация на целия портфейл от инвестиции, държани до падеж, в групата на инвестициите на разположение за продажба. В резултат на прекласификацията банката не може да класифицира инвестициите като държани до падеж в текущата година, както и в следващите две години.

(2) *Инвестиции на разположение за продажба*

Инвестициите на разположение за продажба са недеривативни активи, които не са класифицирани в друга група финансови активи. Капиталови инвестиции, които не се котира на пазара и справедливата им стойност не може да бъде надеждно определена, се отчитат по цена на придобиване. Всички останали инвестиции на разположение за продажба се отчитат по справедлива стойност.

Разликите в справедливата стойност се признават директно в капитала, докато инвестицията се продаде или обезцени напълно, когато кумулативните приходи и разходи, признати в капитала, се признават в отчета за всеобхватния доход.

8) *Злато и други благородни метали*

БНБ като централна банка поддържа определени количества злато като част от международните валутни резерви на страната. Съгласно изискванията на ЗБНБ Българската народна банка може да предприема всички необходими действия, свързани с придобиване, притежаване и продажба на брутни международни валутни резерви, включително с монетарно злато. Следователно монетарното злато като част от международните валутни резерви може да бъде незабавно

използвано от БНБ без допълнителни ограничения, което го определя като монетарен актив и неговата оценка следва да бъде по справедлива стойност. С оглед на така определените характеристики на монетарното злато ръководството приема, че МСФО не предоставят надеждна база за счетоводното отразяване на този актив. Следователно в съответствие с изискванията на МСС 8 „Счетоводна политика, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки“ банката определя представянето и оценката на монетарното злато като финансов актив, отчитан по справедлива стойност в печалбата или загубата, като най-надеждна и подходяща база за последваща оценка на този финансов актив.

Златото и другите благородни метали се оценяват по пазарната им стойност, определена на базата на фиксинга в евро на Лондонския пазар на благородни метали към датата на изготвяне на баланса.

е) **Инвестиции в други предприятия**

За целите на оценката при последващо отчитане на инвестициите в предприятия те са класифицирани като финансови активи на разположение за продажба и са отчетени по справедлива стойност.

Подробна информация относно притежаваните от банката инвестиции е представена в приложение 14.

г) **Дълготрайни материални и нематериални активи**

Банката прилага политика да отчита земя и сгради по преоценена стойност съгласно допустимия алтернативен подход на МСС 16 „Имоти, машини, съоръжения и оборудване“. Останалите групи дълготрайни материални и нематериални активи са представени в счетоводния баланс по цена на придобиване, намалена с начислената амортизация и загуби от обезценка.

Земята и сградите се отчитат по справедлива стойност, която периодично се определя чрез оценка на професионални квалифицирани оценители. Преоценката на имотите се извършва актив по актив, като натрупаната амортизация към датата на преоценката се отписва за сметка на брутната балансова сметка на актива, а нетната стойност се преизчислява спрямо преоценената стойност на актива. Когато отчетната стойност на активите се увеличава в резултат на преоценка, увеличението се отразява директно в преоценъчен резерв на собствения капитал. Когато отчетната стойност на активите се намалява в резултат на преоценка, намалението се признава в намаление на преоценъчния резерв на собствения капитал, като в случай на недостиг разликата се признава като разход в отчета за всеобхватния доход.

1) **Последващи разходи**

Разходите, свързани с подновяване на компоненти на дълготрайните материални активи, отчетени отделно, се капитализират. Всички останали разходи се капитализират само тогава, когато увеличават бъдещите икономически ползи от дълготрайния материален актив. Всички останали разходи се признават в отчета за всеобхватния доход при тяхното възникване.

2) **Амортизация**

Амортизацията се начислява на база линейния метод по установени норми с цел пренасяне в разход стойността или оценката на дълготрайните материални и нематериални активи за времето на очаквания срок на използване. Земите не се амортизират. По-долу са представени използваните годишни амортизационни норми.

(%)

Сгради	2–4
Машини, съоръжения и оборудване	3–15
Компютри	30–33.3
Стопански инвентар	15–20
Транспортни средства	8–25
Нематериални дълготрайни активи	20–25

Амортизация не се начислява върху разходите за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи до момента на тяхното въвеждане в експлоатация.

з) Възстановима стойност на активите

Възстановимата стойност на дълготрайните активи на банката представлява по-високата от нетната продажна стойност или стойността им в употреба. При оценка на стойността в употреба на активите очакваните бъдещи парични потоци се дисконтират до настояща стойност при използване на пределната норма на лихвата по привлечения ресурс, която отразява настоящите пазарни очаквания за стойността на парите във времето и специфичния за актива риск. За всеки актив, който не генерира независимо парични потоци, възстановимата стойност се определя за единицата, генерираща парични потоци, към която принадлежи активът.

4) Реинтегриране на обезценката

Загубите от обезценка на дълготрайни материални активи се реинтегрират в случай на промяна на прогнозите, използвани за определяне на възстановимата стойност. Загубите от обезценка се реинтегрират само до размера на балансовата стойност на актива преди признаване на загуби от обезценка.

е) Чуждестранна валута

Приходите и разходите в чуждестранна валута се преизчисляват в левова равностойност по официалния валутен курс в деня на сделката. Монетарните активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута, се преизчисляват в левове по заключителния обменен курс на банката. Курсовите разлики, възникнали в резултат на преоценката на монетарните активи и пасиви, се отчитат в отчета за всеобхватния доход. Немонетарните активи и пасиви във валута са оценени по курса на датата на придобиване или по последна преоценка по справедлива стойност.

Неприключените форуърдни договори в чуждестранна валута са оценени по пазарна стойност. Печалбите и загубите от преоценката на неприключените форуърдни договори се отчитат в отчета за всеобхватния доход.

Валутните курсове на основните чуждестранни валути към 31 декември 2009 г. и 31 декември 2008 г. са, както следва:

Валута	31.XII.2009	31.XII.2008
Щатски долар	1 : BGN 1.36409	1 : BGN 1.38731
Евро	1 : BGN 1.95583	1 : BGN 1.95583
Специални права на тираж	1 : BGN 2.13069	1 : BGN 2.14729
Злато	1 тройунция : BGN 1488.400	1 тройунция : BGN 1198.280

ж) Данъчно облагане

Банката не подлежи на облагане с данък върху печалбата във връзка с основната си дейност. Данъкът върху печалбата на дъщерните предприятия за периода включва текущ и отсрочен данък. Текущият данък включва сумата на данъка, която следва да се плати върху очакваната облагаема печалба за периода въз основа на ефективната данъчна ставка или действаща такава в деня на изготвяне на баланса. Отсроченият данък се изчислява чрез прилагане на балансовия метод за определяне на задълженията на база временните разлики между данъчно признатия размер на активите и пасивите и балансовата стойност на същите.

з) Политика за разпределение на печалбата от дейността на банката

Политиката на банката за разпределение на печалбата от дейността ѝ се определя съгласно изискванията на ЗБНБ. С решение на УС на БНБ са приети „Вътрешни правила за финансови отчети и счетоводна политика на БНБ“, в сила от 1 януари 2007 г., в съответствие с чл. 36, ал. 1 и 2 от ЗБНБ. Съгласно тези правила банката отнася в специални резерви нереализираните печалби и загуби, възникнали от преоценката на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута или злато. Съгласно изискванията на чл. 8, ал. 2 от ЗБНБ банката отчислява 25% от годишното превишение на приходите над разходите във фонд „Резервен“. Съгласно чл. 8, ал. 3 от ЗБНБ след отчисляване за фонд „Резервен“ банката може да създава специален резерв за покриване на загуби от пазарен риск и други резерви по решение на Управителния съвет. След заделяне на резерви съгласно

ЗБНБ банката предвижда остатъка за вноска в държавния бюджет. Разпределението на приходите над разходите е представено в приложение 23.

и) Парични средства в каса и предоставени депозити в чуждестранна валута

Паричните средства и еквиваленти се състоят от парични средства в каса, разплащателни сметки и депозити с падеж до три месеца.

к) Доходи на персонала

Банката има задължение за изплащане на доход при напускане на тези свои служители, които се пенсионират в съответствие с изискванията на чл. 222, § 3 от Кодекса на труда (КТ) в България. Съобразно тези разпоредби на КТ при прекратяване на трудовия договор на служител, придобил право на пенсия, работодателят му изплаща обезщетение в размер на две месечни брутни работни заплати. В случай че служителът има натрупан стаж от 10 и повече години към датата на пенсиониране, обезщетението е в размер на шест месечни брутни работни заплати. Към датата на баланса ръководството оценява приблизителния размер на потенциалните разходи за всички служители на база на доклад, изготвен от актюер чрез използването на метода на прогнозните кредитни единици. В приложение 10 е оповестена сумата на начисленото задължение, както и основните допускания, на базата на които е извършена оценката му.

Доходи при прекратяване

Доходи при прекратяване се признават като разход, когато банката се е ангажирала ясно, без реална възможност за отказ, с официален подробен план, с който или да прекрати трудови правоотношения преди нормативно определена дата на пенсиониране, или да предостави обезщетения при прекратяване в резултат на предложение, направено за насърчаване на доброволното напускане. Доходи при прекратяване при доброволно напускане са признати като разход, ако банката е отправила официално предложение за доброволно прекратяване и е вероятно то да бъде прието, а броят на приелите може да се оцени надеждно. Ако обезщетения се дължат за повече от 12 месеца след края на отчетния период, те се дисконтират до тяхната настояща стойност.

Краткосрочни доходи на наети лица

Задължения за краткосрочните доходи на наети лица се оценяват на недисконтирана база и са отчетени като разход, когато се предоставят свързаните с тях услуги. За пасив се признава сумата, която се очаква да бъде изплатена по краткосрочен бонус в пари или планове за разпределение на печалбата, ако банката има правно или конструктивно задължение да заплати тази сума като резултат от минали услуги, предоставени от служител, и задължението може да се оцени надеждно. Банката признава като задължение недисконтираната сума на оценените разходи по платен годишен отпуск, очаквани да бъдат заплатени на служителите в замяна на труда им за изминалия отчетен период.

л) Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО) и разяснения (КРМСФО), одобрени за прилагане от Европейската комисия, които още не са в сила към датата на отчета

Някои нови стандарти, промени в стандарти и разяснения все още не са влезли в сила за годината, завършваща на 31 декември 2009 г., и не са били приложени по-рано при изготвянето на този консолидиран финансов отчет.

- МСФО 9 „Финансови инструменти“, публикуван на 12 ноември 2009 г. като част от фаза 1 на Съвета по международни счетоводни стандарти за помяна на МСС 39, третира класификацията и оценката на финансовите активи. Изискванията на МСФО 9 се различават значително от съществуващите изисквания на МСС 39 по отношение на финансовите активи. Стандартът съдържа две основни категории за оценка на финансови активи: по амортизирана стойност и по справедлива стойност. Финансов актив ще бъде оценяван по амортизирана стойност, ако бизнес моделът за този актив е той да се държи с цел получаване на договорените парични потоци от него и договорните условия по актива поражда парични потоци на определени дати само по главница и лихва върху оставащата главница. Всички останали финансови активи ще се оценяват по справедлива стойност. МСФО 9 ще елиминира съществуващите категории в МСС 39: държани до падеж, на разположение за

продажба и кредити и вземания. За инвестиции в капиталови инструменти, които не са сгържани за търгуване, стандартът позволява неотменяем избор при първоначалното признаване на база отделна сделка, всички промени в справедливата стойност на тези инвестиции да се представят в *друг всеобхватен доход*. Забранява се прекласифицирането на суми от *друг всеобхватен доход* в печалбата и загубата на по-късен етап. Въпреки това дивидентите, получени от капиталови инструменти, се признават в печалбата и загубата, а не в *друг всеобхватен доход*, стига те да не представляват частично възстановяване на себестойността на инвестицията. Инвестиции в капиталови инструменти, за които банката не е избрала да представя промените в справедливата стойност в *друг всеобхватен доход*, ще бъдат оценявани по справедлива стойност, като промените в справедливата стойност ще се признават в печалбата или загубата. МСФО 9 изисква внегрени деривати, които се съдържат в основен договор, представляващ финансов актив, в обхвата на стандарта да не се отделят, вместо това хибридният финансов инструмент се разглежда цялостно, за да се прецени дали да се оценява по амортизирана или справедлива стойност. МСФО 9 е в сила за първата финансова година, започваща на или след 1 януари 2013 г. Ранното прилагане е позволено. Ръководството е в процес на оценка на потенциалния ефект, който стандартът ще има върху финансовите отчети на банката.

- Ревизиран МСФО 3 „Бизнес комбинации“ (2008) е в сила за първата финансова година, започваща на или след 1 юли 2009 г. Ръководството не очаква МСФО 3 (ревизиран) да засегне консолидираните финансови отчети, тъй като банката няма интерес в дъщерни дружества, които да бъде засегнат от промените в стандарта.
- Промени в МСС 27 „Консолидирани и отделни финансови отчети“ е в сила за първата финансова година, започваща на или след 1 юли 2009 г. Ръководството не очаква тези промени в МСС 27 да засегнат консолидираните финансови отчети, тъй като банката няма интерес в дъщерни дружества, които да бъде засегнат от промените в стандарта.
- Промени в МСС 32 „Финансови инструменти: представяне: класификация на издадени права“ е в сила за първата финансова година, започваща на или след 1 февруари 2010 г. Ръководството не очаква тези промени в МСС 32 да засегнат консолидираните финансови отчети, тъй като банката не е издавала в миналото такива инструменти.
- Промени в МСС 39 „Финансови инструменти: признаване и оценка: допустими хеджирани позиции“ е в сила за първата финансова година, започваща на или след 1 юли 2009 г. Ръководството не очаква тези промени в МСС 39 да засегнат консолидираните финансови отчети, тъй като банката не прилага счетоводно отчитане на хеджиране.
- КРМСФО 12 „Споразумения за концесии на услуги“ трябва да се приложи най-късно от началната дата на първата финансова година, започваща на или след 1 април 2009 г. Ръководството не очаква КРМСФО 12 да засегне консолидираните финансови отчети, доколкото няма дружество от банката, което да е страна по споразумения за концесии на услуги.
- КРМСФО 15 „Споразумения за строителство на имоти“ е в сила за първата финансова година, започваща на или след 1 януари 2010 г. Ръководството не очаква КРМСФО 15 да засегне консолидираните финансови отчети, доколкото банката не предоставя услуги по строителство на имоти и не изгражда имоти за продажба.
- КРМСФО 16 „Хеджинг на нетна инвестиция в чуждестранна дейност“ е в сила за първата финансова година, започваща на или след 1 юли 2009 г. Ръководството не очаква КРМСФО 16 да засегне консолидираните финансови отчети, доколкото банката няма инвестиции в чуждестранна дейност.
- КРМСФО 17 „Разпределения на непарични активи към собственици“ трябва да се приложи най-късно от началната дата на първата финансова година, започваща на или след 1 ноември 2009 г. Доколкото интерпретацията не е приложена за периоди, преди тя да е влязла ефективно в сила, както и поради факта, че се отнася до бъдещи дивиденди в компетенциите на Общото събрание, не е възможно да се определят ефектите от нейното прилагане предварително.
- КРМСФО 18 „Трансфери на активи от клиенти“ трябва да се приложи проспективно най-късно от началната дата на първата финансова година, започваща

на или след 1 ноември 2009 г. Ръководството не очаква КРМСФО 18 да засегне консолидираните финансови отчети, тъй като обичайно банката не получава трансфери на активи от клиенти.

Ръководството счита, че е подходящо да отбележи, че следните ревизирани стандарти, нови разяснения и промени към съществуващи стандарти, които към отчетната дата са вече издадени от Съвета по международни счетоводни стандарти (СМСС), все още не са били одобрени за прилагане от Европейската комисия и съответно не са взети под внимание от банката при изготвянето на тези консолидирани финансови отчети. Датите на влизане в сила за тях ще зависят от решението за прилагане от Европейската комисия:

- Подобрения в МСФО за 2009 г. (издадени през април 2009 г.), в сила от различни дати, по принцип от 1 януари 2010 г.;
- Промени в МСФО 2 „Групови сделки с плащания на базата на акции“ (издаден през юни 2009 г.), в сила от 1 януари 2010 г.;
- Промени в МСФО 1 „Допълнителни освобождавания за първоначално прилагане“ (издаден през юли 2009 г.), в сила от 1 януари 2010 г.;
- Промени в МСС 32 „Класифициране на издадени права“ (издаден през октомври 2009 г.), в сила от 1 февруари 2010 г.;
- Ревизиран МСС 24 „Сделки със свързани лица“ (издаден през ноември 2009 г.), в сила от 1 януари 2011 г.;
- МСФО 9 „Финансови инструменти“ (издаден през ноември 2009 г.), в сила от 1 януари 2013 г.;
- Промени в КРМСФО 14 „Предплащания по изисквания за минимално финансиране“ (издаден през ноември 2009 г.), в сила от 1 януари 2011 г.;
- КРМСФО 19 „Погасяване на финансови пасиви с капиталови инструменти“ (издаден през ноември 2009 г.), в сила от 1 юли 2010 г.

Към датата на изготвяне на настоящия финансов отчет ръководството на банката не е приключило с анализа на вероятните ефекти от бъдещото прилагане на посочените ревизирани стандарти, на новите разяснения и промени към съществуващи стандарти.

6. Оповестяване на политиката по управление на финансовия риск

а) Въведение и общ преглед

Банката е изложена на следните видове риск при операцията си с финансови инструменти:

- кредитен риск;
- ликвиден риск;
- пазарен риск;
- операционен риск.

Това приложение дава информация за целите на банката, експозициите към всеки от горепосочените рискове и политиките и процесите за измерване и управление на риска.

Общи положения при управление на риска

При управлението на брутния международен валутен резерв БНБ има за цел на първо място да гарантира високата сигурност и ликвидност на активите, след което да търси максимизиране на доходността в зависимост от условията на международните пазари. Инвестиционната стратегия зависи предимно от специфичните функции на централната банка, която работи в условията на паричен съвет, и при пълно съответствие с изискванията на ЗБНБ.

Основна част от валутните резерви на БНБ са инвестирани в нискорискови сконтови и купонни ценни книжа, издадени от държави, държавни агенции или наднационални финансови институции, краткосрочни депозити във валута или злато, предоставени при първокласни чуждестранни банки. Останалата част се поддържа в СПТ и монетарно злато, съхранявано в трезорите на банката.

Рисковете, съпровождащи управлението на валутните резерви, се управляват от независимо звено по управление на риска. То отговаря пряко за стратегическото структуриране на активите и определянето на бенчмарка на валутните резерви, изготвя и предлага за одобрение инвестиционните ограничения по отношение на тяхното управление. На тримесечна база се прави цялостен преглед

на промените в пазарните условия, размера и структурата на валутните резерви и при необходимост се прави актуализация на инвестиционните ограничения и съответстващите бенчмаркове. Ежедневно се следи и контролира спазването на заложените лимити, правила и процедури. Регулярно се изготвят отчети, които са предназначени както за оперативното управление на валутните резерви, така и за актуална информация на ръководството на банката.

Всички разрешени финансови инструменти и класове активи, в които БНБ може да инвестира, са посочени в документа „Инвестиционни ограничения и бенчмаркове за управление на brutния международен валутен резерв“. В същия документ са дефинирани основните портфейли и съответстващите им моделни портфейли (бенчмаркове), както и всички лимити за кредитен, лихвен, валутен и операционен риск. Документът съдържа изчерпателен списък на разрешените емитенти на дългови инструменти, в които БНБ може да инвестира, както и списък с чуждестранните финансови институции – контрагенти на банката.

Дейността по управление на валутния резерв се ръководи и от правила за поведение и процедури, регулиращи изпълнението на функциите и задачите на отговорните за процеса структурни звена. Тези правила и процедури се съдържат в документа „Наръчник с бизнес процедури за управление на валутните резерви“.

б) Кредитен риск

БНБ е изложена на кредитен риск при осъществяване на търговските операции и инвестиционната дейност, както и в случаите, при които тя играе ролята на посредник от името на правителството или други публични институции. Банката поема кредитен риск и при операциите по покупко-продажба на чуждестранна валута с търговски банки. Най-общо кредитният риск е свързан с вероятността за настъпване на неплатежоспособност или фалит на някой от контрагентите на БНБ, както и на неплатежоспособност или фалит на някой от емитентите, в чийто съгласие банката е инвестирала свои средства. Кредитният риск е лимитиран посредством строги изисквания за наличие на високи кредитни рейтинги, дадени от международно признати рейтингови агенции.

От гледна точка на кредитния риск понастоящем банката може да инвестира в следните видове финансови инструменти:

- Инвестиционни програми при централни банки;
- Автоматично предоставяне в заем и/или заемане на ценни книжа при основния депозитар;
- Предоставяне в заем на ценни книжа, депозирани при банка-агент;
- Депозити във валута (срочни депозити и средства по текущи сметки) при контрагенти от първа група и/или при централни банки;
- Депозити в злато при контрагенти от първа група, централни банки или при наднационални финансови институции (срочни депозити и средства по текущи сметки);
- Търговски ценни книжа, емитирани от:
 - държави или държавногарантирани;
 - наднационални институции или агенции;
 - специализирани финансови агенции, негарантирани от държавата;
 - банки;
 - емитенти на европейски обезпечени облигации;
- Облигации, емитирани от:
 - държави или държавногарантирани агенции;
 - наднационални институции;
 - специализирани финансови агенции;
 - банки: обезпечени германски облигации от типа *Jumbo Pfandbrief* и ирландски обезпечени облигации от типа *Irish Asset Covered Securities*;
 - други финансови институции: обезпечени френски облигации от типа *Obligations Foncières*;

Всички облигации трябва да са с еднократно изплащане на номиналната стойност на датата на падежа и без вградени опции.

- Покупко-продажба на валута:
 - с вальор най-много 2 работни дни (на спот);
- Фючърски контракти – лихвени и върху облигации (разрешени са дълги и/или къси позиции), търгувани на регулираните пазари.

Съгласно разработената Политика за контрагентите на БНБ по управление на brutния международен валутен резерв чуждестранните финансови институции – контрагенти на банката, са обособени в две групи:

- първа група – финансови институции, към които БНБ може да има кредитна експозиция. Те трябва да притежават дългосрочен кредитен рейтинг, който трябва да бъде по-висок или равен на AA- по S&P и Fitch Ratings или на Aa3 по Moody's, присъден едновременно най-малко от две от посочените агенции;
- втора група – финансови институции, с които БНБ може да сключва сделки за покупко-продажба на ценни книжа при условията „доставка срещу плащане“ (delivery versus payment – DVP). Те трябва да притежават краткосрочен кредитен рейтинг, по-висок или равен на A-1 по S&P, F-1 по Fitch Ratings или P-2 по Moody's, присъден едновременно най-малко от две от посочените агенции.

В инвестиционните ограничения на БНБ е заложена система от лимити за максимална експозиция към отделните контрагенти. Установеният лимит се изчислява на базата на вътрешен кредитен рейтинг и капитал на контрагента. Вътрешният кредитен рейтинг от своя страна е функция от дългосрочните рейтинги, присъдени на институциите от горепосочените три рейтингови агенции. Освен това на база вътрешния кредитен рейтинг се определя лимитът за максимална срочност на предоставяните при търговски банки депозити във валута или злато, както и на емитираните от тях търговски ценни книжа.

От началото на 2009 г. влязаха в сила две промени в ограниченията за кредитния риск – минималната експозиция към държави беше увеличена от 50 на 60% и беше определена максимална експозиция към отделен емитент, различен от държавата, в размер на 5% от резервите. Бяха запазени и някои от предприетите през 2008 година допълнителни мерки за ограничаване на кредитния риск при управлението на международните валутни резерви, като забраната за инвестиране в дълг на Република Ирландия и в обезпечени облигации (до края на месец септември). Валутните операции с някои от контрагентите, при които БНБ може да поддържа кредитна експозиция, бяха временно преустановени, а шест институции окончателно отпаднаха от списъка на БНБ след понижение на кредитния им рейтинг.

в) Ликвиден риск

Ликвиден риск възниква при осигуряването на средства за основните дейности на банката и управлението на нейните позиции. Той има два аспекта, като първият е рискът банката да не бъде в състояние да посрещне задълженията си в момента, когато станат дължими. Вторият се изразява в невъзможността банката да реализира на международните пазари свои активи по справедливи цени и в нормално установените срокове съгласно съответните пазарни конвенции.

Клиентите на банката са определени в ЗБНБ. Тя привлича средства посредством набор от инструменти – депозитни/инвестиционни сметки, структурирана индексна сметка (СИС), разплащателни сметки и други привлечени средства, регламентирани нормативно. БНБ се стреми да поддържа баланс между срочността на привлечения ресурс и тази на активите посредством инвестиции във финансови инструменти с различна матуриретна структура. Определени са лимити за обезпечаване на минимална ликвидност по видове валути. Ликвидността се осигурява на ежедневна база и по този начин се обезпечават всички валутни плащания на БНБ. За по-доброто управление на риска, който съществува при ликвидирани на позиции във финансови инструменти, те са групирани по ликвидни рангове в зависимост от степента на трудност (т.е. отбив от справедливата цена), с която могат да бъдат продадени на пазара в кризисен момент. Въз основа на ликвидните рангове има определени лимити за различните класове активи. Банката оценява текущо ликвидния риск посредством следене на промените в необходимостта от средства за обезпечаване на целите, залегнали в цялостната ѝ стратегия. Като част от цялостната стратегия за управление на ликвидния риск са дефинирани изисквания по управлението на ликвиден портфейл в евро и поддържане на активи в други валути, необходими за посрещане на съответни входящи и изходящи потоци на банката.

Финансовите активи и пасиви на банката, анализирани по остатъчен срок от датата на баланса до датата на последващо договаряне или предвиден падеж, са, както следва:

(хил. лв.)

Към 31 декември 2009 г.	До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 до 5 години	Над 5 години	Без опреде- лен падеж	Общо
Финансови активи							
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	4 144 152	-	-	-	-	-	4 144 152
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	331 443	813 935	-	-	-	791 754	1 937 132
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	659 899	2 502 051	7 247 056	7 896 911	836 239	-	19 142 156
Финансови активи на разположение за продажба	71 835	-	-	-	-	1 344 668	1 416 503
Общо финансови активи	5 207 329	3 315 986	7 247 056	7 896 911	836 239	2 136 422	26 639 943
Финансови пасиви							
Банкноти и монети в обращение	-	-	-	-	-	8 049 100	8 049 100
Задължения към банки и други финансови институции	4 924 976	-	-	-	-	-	4 924 976
Задължения към държавни институции и други задължения	7 368 628	21 592	-	-	-	-	7 390 220
Задължения за участие в международни финансови институции	-	-	-	-	-	2 594 546	2 594 546
Общо финансови пасиви	12 293 604	21 592	-	-	-	10 643 646	22 958 842
Разлика в срочността на финансовите активи и пасиви	(7 086 275)	3 294 394	7 247 056	7 896 911	836 239	(8 507 224)	3 681 101

(хил. лв.)

Към 31 декември 2008 г.	До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 до 5 години	Над 5 години	Без опреде- лен падеж	Общо
Финансови активи							
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	2 655 053	-	-	-	-	-	2 655 053
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	369 057	552 988	-	-	-	637 071	1 559 116
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	4 026 423	3 938 690	9 259 585	2 934 965	440 847	-	20 600 510
Финансови активи на разположение за продажба	71 994	-	-	-	-	1 352 022	1 424 016
Общо финансови активи	7 122 527	4 491 678	9 259 585	2 934 965	440 847	1 989 093	26 238 695
Финансови пасиви							
Банкноти и монети в обращение	-	-	-	-	-	9 179 414	9 179 414
Задължения към банки и други финансови институции	5 006 486	-	-	-	-	-	5 006 486
Задължения към държавни институции и други задължения	6 313 608	680 079	494 000	-	-	-	7 487 687
Задължения за участие в международни финансови институции	-	-	-	-	-	1 302 601	1 302 601
Общо финансови пасиви	11 320 094	680 079	494 000	-	-	10 482 015	22 976 188
Разлика в срочността на финансовите активи и пасиви	(4 197 567)	3 811 599	8 765 585	2 934 965	440 847	(8 492 922)	3 262 507

Остатъчните договорни падежи на финансовите пасиви на банката са, както следва:

(хил. лв.)

	Балансова стойност	Брутен номинален изходящ паричен поток	До 1 месец	От 1 го 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 го 5 години	Наг 5 години
Към 31 декември 2009 г.							
Банкноти и монети в обращение	8 049 100	8 049 100	-	-	-	-	8 049 100
Задължения към банки и други финансови институции	4 924 976	4 924 976	4 924 976	-	-	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	7 390 220	7 390 268	7 368 652	21 616	-	-	-
Задължения за участие в международни финансови институции	2 594 546	2 594 546	-	-	-	-	2 594 546
	22 958 842	22 958 890	12 293 628	21 616	-	-	10 643 646
Към 31 декември 2008 г.							
Банкноти и монети в обращение	9 179 414	9 179 414	-	-	-	-	9 179 414
Задължения към банки и други финансови институции	5 006 486	5 006 486	5 006 486	-	-	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	7 487 687	7 493 560	6 314 142	681 963	497 455	-	-
Задължения за участие в международни финансови институции	1 302 601	1 302 601	-	-	-	-	1 302 601
	22 976 188	22 982 061	11 320 628	681 963	497 455	-	10 482 015

а) Пазарен риск

Пазарен риск

Всички финансови инструменти са обект на пазарен риск, т.е. риска от обезценка в резултат от настъпване на промени в пазарните условия. Инструментите се оценяват ежедневно по справедлива пазарна стойност, която в максимална степен отразява текущите условия на пазара на съответния вид финансови инструменти. Банката управлява своите портфейли при отчитане на променящите се пазарни условия. Експозицията по отношение на пазарния риск се поддържа чрез спазване на съответните лимити, определени в „Инвестиционните ограничения за управление на брутния международен валутен резерв“.

В таблицата по-долу е представен един важен измерител на пазарния риск – „стойност, изложена на риск“, или *Value at Risk (VaR)*. *VaR* е показател за максималната загуба за определен период от време (период на държане) и определена степен на вероятност (интервал на доверителност). Използваният в отчета *VaR* се основава на 95% интервал на доверителност и предполага 1-дневен период на държане.

Въпреки че *VaR* е важен инструмент при измерването на пазарния риск, допусканията, на които моделът се основава, имат някои ограничения:

- 95% интервал на доверителност означава, че дори и в рамките на модела има 5% вероятност загубите да надхвърлят *VaR*;
- използването на исторически данни (30-дневен времеви ред) като база за определяне на вероятностното разпределение не може да покрие всички възможни сценарии, особено тези от необичайно естество;
- *VaR* зависи от позициите на банката и от волатилността на пазарните цени. *VaR* на непроменена по обем позиция намалява, когато волатилността на пазарните цени намалява, и обратно.

В таблицата по-долу е представен *VaR* на активите на управление „Емисионно“ на БНБ.

(хил. лв.)

	Към 31 декември	Средно	Максимум	Минимум
2009 г.				
Валутен риск	(37 276)	(25 674)	(54 516)	(6 569)
Лихвен риск	(4 539)	(6 787)	(16 109)	(904)
Корелация	0.08	0.10	0.69	(0.37)
Общо	(31 558)	(34 876)	(64 272)	(4 630)
2008 г.				
Валутен риск	(28 169)	(26 572)	(40 126)	(11 862)
Лихвен риск	(3 654)	(2 898)	(6 120)	1 214
Корелация	(0.22)	0.11	0.52	(0.40)
Общо	(17 450)	(23 393)	(38 355)	(6 616)

Лихвен риск

Банката е изложена на риск от промени в лихвените нива, което оказва отражение върху цените на активите (включително инвестициите) и лихвоносните пасиви. Основна мярка за измерване на лихвения риск е модифицираната дюрация. Тя дава оценка за това, с колко би се променила пазарната стойност на даден актив (пасив) в процент, ако лихвените нива се променят с 1 б.т. (една стотна от процент). Освен това ежедневно се изчисляват и следят допълнителни технически параметри на портфейлите, като конвекситет, дюрация във фиксирана точка от кривата на доходност и др. За всеки един от портфейлите на БНБ лихвеният риск е ограничен посредством избор на съответен бенчмарк (моделен портфейл) и установени инвестиционни лимити за максимално отклонение на модифицираната дюрация на портфейла от тази на съответния бенчмарк.

При активи и пасиви с плаващи лихвени проценти банката е изложена на риск от промени в базата, служеща за определяне на лихвените проценти.

(хил. лв.)

Към 31 декември 2009 г.	Ефективен лихвен процент	Общо	С плаващ лихвен процент	С фиксиран лихвен процент		
				До 1 месец	От 1 го 3 месеца	Над 3 месеца
Лихвоносни активи						
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	0.08	4 002 872	1 308 632	2 694 240	-	-
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	0.01	1 007 200	-	193 276	813 924	-
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	1.01	18 978 406	528 028	649 284	2 477 295	15 323 799
Финансови активи на разположение за продажба		71 835	-	71 835	-	-
Други лихвоносни активи		28 323	9 877	7 433	5 322	5 691
Общо		24 088 636	1 846 537	3 616 068	3 296 541	15 329 490
Лихвоносни пасиви						
Задължения към банки и други финансови институции		4 924 976	-	4 924 976	-	-
Задължения към сържавни институции и други задължения	0.05	4 766 311	-	4 744 797	21 514	-
Задължение за участие в международни финансови институции		1 301 587	1 301 587	-	-	-
Общо		10 992 874	1 301 587	9 669 773	21 514	-
Разлика между лихвоносни активи и пасиви		13 095 762	544 950	(6 053 705)	3 275 027	15 329 490

(хил. лв.)

Към 31 декември 2008 г.	Ефективен лихвен процент	Общо	С плаващ лихвен процент	С фиксиран лихвен процент		
				До 1 месец	От 1 до 3 месеца	Над 3 месеца
Лихвоносни активи						
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	2.1	2 570 471	15 498	2 554 973	-	-
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	0.55	921 234	-	369 045	-	552 189
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	2.48	20 194 593	49 963	3 924 901	3 865 219	12 354 510
Финансови активи на разположение за продажба		71 994	-	71 994	-	-
Други лихвоносни активи		27 332	3 644	-	-	23 688
Общо		23 785 624	69 105	6 920 913	3 865 219	12 930 387
Лихвоносни пасиви						
Задължения към банки и други финансови институции		5 006 486	-	5 006 486	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	1.13	6 701 059	146 687	5 380 858	679 514	494 000
Общо		11 707 545	146 687	10 387 344	679 514	494 000
Разлика между лихвоносни активи и пасиви		12 078 079	(77 582)	(3 466 431)	3 185 705	12 436 387

За управлението на лихвения риск и границите на изменението на лихвените проценти се правят наблюдения върху чувствителността на финансовите активи и пасиви към различни стандартни и нестандартни сценарии за движението на лихвените проценти.

Стандартните сценарии разглеждат следните промени в кривите на доходност: 100 базисни точки мигновено и паралелно нарастване; 100 базисни точки мигновено и паралелен спад; 50 базисни точки паралелно нарастване на кривите в рамките на едногодишен период и 50 базисни точки паралелен спад в кривите на доходност също за едногодишен период. При последните два сценария се допуска, че кривите на доходност се променят със съответната стъпка в началото на периода, след което остават на същите нива до края на едногодишния период. Анализът на чувствителността на банката (до първо приближение) към промяната на лихвените проценти при константна балансова позиция и паралелно предвиждане в кривите на доходност за съответните активи е, както следва:

(хил. лв.)

	100 б.т. паралелно покачване	100 б.т. паралелен спад	50 б.т. паралелно покачване след 1 година	50 б.т. паралелен спад след 1 година
Към 31 декември 2009 г.	(174 002)	174 002	223 790	171 197
Към 31 декември 2008 г.	(154 460)	154 460	644 649	555 912

Валутен риск

За банката валутен риск е налице в случаите, когато има несъответствие между валутната структура на активите и тази на пасивите. От счетоводна гледна точка банката е изложена на валутен риск при извършване на сделки с финансови инструменти, деноминирани в различни от базовата валута (евро) чуждестранни валути.

С въвеждането на паричния съвет и фиксирането на българския лев към еврото върху счетоводните отчети, изготвени в национална валута, влияние оказват промените на валутния курс на лева спрямо валутите, различни от евро.

С цел минимизиране на валутния риск е въведено ограничение за отклоненията на валутната структура на активите от тази на пасивите. Съгласно чл. 31 (3) на ЗБНБ общата пазарната стойност на активите във валути, различни от евро,

СПТ и монетарно злато, не могат да се отклоняват с повече от +/-2% от пазарната стойност на средствата по пасива, деноминирани в тези валути.

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Активи		
Български левове и валути от еврозоната	22 152 103	23 303 953
Щатски долари	204 416	264 595
Японски йени	81	72
Британски лири	76	66
СПТ	2 687 877	1 405 595
Злато	1 908 991	1 536 815
Други	2 393	2 167
	26 955 937	26 513 263
Пасиви		
Български левове и валути от еврозоната	24 154 135	24 870 085
Щатски долари	205 507	264 211
Японски йени	-	72
Британски лири	-	81
СПТ	2 594 172	1 376 652
Други	2 123	2 162
	26 955 937	26 513 263
Нетна позиция		
Български левове и валути от еврозоната	(2 002 032)	(1 566 132)
Щатски долари	(1 091)	384
Японски йени	81	-
Британски лири	76	(15)
СПТ	93 705	28 943
Злато	1 908 991	1 536 815
Други	270	5

г) Използване на счетоводни преценки и предположения

Управителният съвет обсъжда развитието, избора и оповестяването на съществените счетоводни политики и оценки, както и приложението им.

Тези оповестявания допълват коментарите към управлението на финансовия риск.

Банката работи в условията на динамично развиващата се влошена глобална финансова и икономическа обстановка, проявяваща се в края на 2009 г. негативно и на българския пазар, която би имала последици и върху резултатите и риска на банката. Ръководството вече е предприело мерки и основните му приоритети през следващите години ще останат запазването на стабилната ликвидна позиция на банката и непрекъснато подобряване на методите за оценка, контрол и управление на качеството на валутните резерви.

Основни източници на оценъчна несигурност:

1) Определяне на справедлива стойност

Определянето на справедливата стойност на финансови активи и пасиви, за които няма наблюдавана пазарна цена, изисква използването на оценъчни техники, описани в счетоводната политика. За финансови инструменти, които се търгуват рядко и чиято цена не е прозрачна, справедливата стойност е по-малко обективна и изисква разнообразни степени на преценка в зависимост от: ликвидност, концентрация, несигурност на пазарните фактори, ценови предположения и други рискове, влияещи върху специфичния инструмент.

2) Оценка на финансови инструменти

Банката оценява справедливата стойност на финансовите инструменти, използвайки следната йерархия от методи:

- Ниво 1: обявена пазарна цена или цена на затваряне за позиции, за които има надежден пазар.

- Ниво 2: техники на оценяване, основани на реална пазарна информация. Тази категория методи се използва за оценка на дългови ценни книжа, за които няма надежден пазар.

Справедливите стойности на финансовите активи и финансовите пасиви, които се търгуват на международните финансови пазари и за които има достъпна пазарна информация, са основани на обявени пазарни цени или цени, формирани при затваряне на даден пазар. Използването на реални пазарни цени и информация намалява нуждата от управленска преценка и предположения, както и несигурността, свързана с определянето на справедливи стойности. Наличността на реални пазарни цени и информация варира в зависимост от продуктите и пазарите и се променя въз основа на специфичните събития и общите условия на финансовите пазари. За всички останали финансови инструменти, за които няма текущи пазарни котировки, банката определя справедливите стойности, използвайки техника на оценяване, базирана на нетна сегашна стойност. Изчисляването на нетната сегашна стойност се извършва посредством използването на пазарни криви на доходност с отчитане на кредитни спредове, където е необходимо, за съответния инструмент. Целта на техниките на оценяване е да се определи справедлива стойност, която отразява цената на финансовия инструмент на отчетната дата.

Банката има установена контролна среда по отношение на оценяване на справедливи стойности. Справедливите стойности на финансовите инструменти се определят от независимо звено за анализ и контрол на рисковете. Специфичните контроли включват: проверка на реалната ценова информация; периодичен преглед на текущите модели за оценка и в случай на необходимост разработка, одобрение и въвеждане на нови модели за оценка; осъществяване на допълнителна последваща проверка посредством анализ и сравнение на данните от различни информационни източници, и др.

- Ниво 3: оценъчни техники, при които входящите данни за финансовите активи и пасиви не са базирани на налична пазарна информация.

Следващата таблица анализира финансовите инструменти, отчитани по справедлива стойност, по модели на оценка. Данните не включват капиталовите инструменти, които се отчитат по цена на придобиване (приложение 14).

(хил. лв.)

	Ниво 1: обявени пазарни цени на активни пазари	Ниво 2: оценъчни техники с помощта на пазарни данни	Общо
31 декември 2009 г.			
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	4 144 152	-	4 144 152
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	1 937 132	-	1 937 132
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	18 943 370	198 786	19 142 156
Общо	25 024 654	198 786	25 223 440

7. Приходи от и разходи за лихви

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Приходи от лихви		
- от ценни книжа	623 228	912 310
- от депозити	20 562	132 696
- други	607	527
	<u>644 397</u>	<u>1 045 533</u>
Разходи за лихви		
- по депозити	23 009	252 821
- други	8 207	49 868
	<u>31 216</u>	<u>302 689</u>

Разходите за лихви, платени по депозити на правителството към 31 декември 2009 г. в левове, са в размер на 17 602 хил. лв., и във валута – 3252 хил. лв. Разходите за лихви, платени по депозити на други организации в левове към 31 декември 2009 г., са в размер на 374 хил. лв., и във валута – 461 хил. лв. Разходите за лихви за периода към 31 декември 2008 г. включват и 37 568 хил. лв. амортизация на премия на ценни книжа.

8. Нетни печалби/(загуби) от финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Нетни (загуби)/печалби от операции с ценни книжа	(205 274)	13 615
Нетни приходи от операции с чуждестранна валута	2 902	179
Нетни печалби/(загуби) от преоценка на фючърси	1 238	(3 402)
Нетни печалби от преоценка на ценни книжа	113 432	191 807
Нетни (загуби)/печалби от преоценка на активи и пасиви в чуждестранна валута	(277)	2 169
Нетни печалби от преоценка на злато	374 038	122 434
	<u>286 059</u>	<u>326 802</u>

9. Други оперативни приходи

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Приходи от продажби от дъщерни предприятия	26 007	24 914
Приходи от асоциирани предприятия	3 350	2 581
Приходи от продажба на монети	1 370	1 585
Приходи от дивиденди	4 554	4 501
Други нетни приходи	571	951
	<u>35 852</u>	<u>34 532</u>

10. Общи административни разходи

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Разходи за персонала	30 538	28 187
Административни разходи	47 103	42 930
Амортизация	23 392	20 994
Други разходи	4 062	3 214
	<u>105 095</u>	<u>95 326</u>

Разходите за персонала включват заплати, социални и здравни осигуровки, начислени в съответствие с разпоредбите на националното законодателство към 31 декември 2009 г., съответно за БНБ – 20 776 хил. лв., за „Печатница на БНБ“ АД – 5492 хил. лв., и за „Монетен двор“ ЕООД – 2408 хил. лв. Броят на заетите служители в БНБ и дъщерните ѝ предприятия е 1217 за 2009 г. (2008 г. – 1207), в т.ч. персоналят на БНБ е 850 за 2009 г. (2008 г. – 840).

Банката е начислила на база актюерски изчисления задълженията си към персонала при пенсиониране и за неизползван платен годишен отпуск 610 хил. лв. (31 декември 2008 г. – 359 хил. лв.). Задълженията за пенсиониране и неизползван платен годишен отпуск към 31 декември 2009 г. за дъщерните предприятия са 481 хил. лв. (31 декември 2008 г. – 434 хил. лв.).

В административните разходи са включени разходите на банката за паричното обращение в размер на 25 688 хил. лв. към 31 декември 2009 г. (31 декември 2008 г. – 22 872 хил. лв.).

11. Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута (хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Парични средства в чуждестранна валута	140 501	84 397
Разплащателни сметки в банки	1 306 928	13 932
Депозити в чуждестранна валута	2 696 723	2 556 724
	<u>4 144 152</u>	<u>2 655 053</u>

Паричните средства и предоставените депозити в чуждестранна валута по кореспонденти са представени, както следва:

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Резиденти на еврозоната		
в евро	1 620 893	2 539 839
в други валути	115 982	953
	<u>1 736 875</u>	<u>2 540 792</u>
Нерезиденти на еврозоната		
в евро	1 021 109	95 950
в други валути	1 386 168	18 311
	<u>2 407 277</u>	<u>114 261</u>
	<u>4 144 152</u>	<u>2 655 053</u>

12. Злато, инструменти в злато и други благородни метали

	31.XII.2009		31.XII.2008	
	хил. тройунци	хил. лв.	хил. тройунци	хил. лв.
Кюлчета злато в стандартна форма	513	763 613	513	614 769
Депозити в злато в стандартна форма	769	1 145 378	768	922 046
Злато в друга форма	17	24 571	17	20 036
Други благородни метали	-	3 570	-	2 265
		<u>1 937 132</u>		<u>1 559 116</u>

Златото в стандартна форма включва злато при кореспонденти, по което се начислява лихва от 0.01% до 1.0% годишно. Златото в друга форма включва юбилейни и възпоменателни златни монети на стойност 20 837 хил. лв. В други благородни метали са включени сребърни юбилейни възпоменателни монети на стойност 350 хил. лв. и платинени юбилейни възпоменателни монети на стойност 3220 хил. лв. Депозитите в злато са предоставени на банки, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки от две международно признати рейтингови агенции.

13. Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата

(хил. лв.)

Ценни книжа, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	31.XII.2009	31.XII.2008
Чуждестранни държавни ценни книжа	19 142 156	20 600 510
	<u>19 142 156</u>	<u>20 600 510</u>

Ценните книжа включват лихвени и сконтлови ценни книжа, деноминирани в евро. Купонната лихва по ценните книжа, деноминирани в евро, достига 3.77% през 2009 г. (31 декември 2008 г. – 3.85%).

Стойността на ценните книжа, предоставени като обезпечение по операции с фючърси, възлиза на 29 496 хил. лв. към 31 декември 2009 г. (31 декември 2008 г. – 19 469 хил. лв.).

Ценните книжа, емитирани от чуждестранни правителства и други емитенти с кредитен рейтинг, определен най-малко от две от трите рейтингови агенции – *Standard & Poors*, *Fitch Ratings* или съответстващата оценка по *Moody's*, са предоставени, както следва:

(хил. лв.)

Ценни книжа по кредитен рейтинг на емитента	Кредитен рейтинг на емитента	31.XII.2009	31.XII.2008
	AAA	10 740 711	13 324 715
	AA+	2 186 051	2 365 381
	AA	30 560	10 121
	AA-	4 736 947	4 242 979
	A+	1 447 887	657 314
		<u>19 142 156</u>	<u>20 600 510</u>

14. Финансови активи на разположение за продажба

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Квота на Република България в МВФ	1 364 444	1 372 575
Инвестиции в международни финансови институции	28 193	30 926
Инвестиции в асоциирани предприятия	23 866	20 515
	<u>1 416 503</u>	<u>1 424 016</u>

Квотата на Република България в МВФ е в размер на 640 200 хил. СПТ. Резервният транш по квотата на Република България в МВФ е в размер на 71 835 хил. лв. МВФ заплаща възнаграждение (лихва) на страните-членки, които имат лихвоносна резервна позиция, като средният лихвен процент е 0.42%.

Инвестициите в международните финансови институции включват инвестиции в Банката за международни разплащания (БМР), като 25% от съчастието в капитала на БМР са платени. Текущата стойност на 10 000 хил. акции в СПТ възлиза към 31 декември 2009 г. на 26 593 хил. лв., а към 31 декември 2008 г. – на 23 950 хил. лв. (вж. приложение 28.1).

Невнесенят капитал е с опция за внасяне до три месеца по решение на Борда на управителите на БМР.

Инвестициите в международните финансови институции не надвишават 10% от записания акционерен капитал на съответната институция.

БНБ е член на ЕСЦБ. В съответствие с действащата нормативна уредба националните банки на страните, които не са въвели еврото, заплащат ефективно 7% от записаното дялово участие. Вноската на БНБ в капитала на ЕСЦБ е 3562 хил. евро, или 6966 хил. лв.

Банката участва в капитала на Дружеството за касови услуги, като притежава 2500 акции от капитала с номинална стойност 1000 лева всяка.

Банката упражнява значително влияние върху финансовата и оперативната политика на следните асоциирани дружества и капиталовите ѝ инвестиции в местни предприятия могат да бъдат анализирани, както следва:

Наименование на институцията	Участие, %	Основна дейност
<i>Асоциирани предприятия</i>		
Банксервиз АД	35.85	Междубанкови разплащания
БОРИКА АД	36.24	Картови разплащания
Международен банков институт ООД	42.31	Финансово обучение и научни изследвания
Централен депозитар АД	20.00	Депозитар на корпоративни ценни книжа
Дружество за касови услуги АД	25.00	Обработка на ценни пратки от БНБ и банките на български банкноти и монети

Асоциираните предприятия Банксервиз АД и БОРИКА АД през 2010 г. са предприятия действа за сливане поради близки по предмет дейности и функции.

15. Материални активи

(хил. лв.)

	Земя и сгради	Машини и оборудване	Информационно оборудване	Офис оборудване	Друго оборудване (вкл. транспортни средства)	Разходи за придобиване на материални активи	Общо
Към 1 януари 2009 г.	146 960	76 990	19 904	5 137	5 369	25 100	279 460
Влезли	124	14 420	158	56	-	48 492	63 250
Излезли	-	(601)	(1 854)	(103)	(20)	(147)	(2 725)
Прехвърлени	35 485	20 489	9 303	3 811	921	(70 009)	-
Към 31 декември 2009 г.	182 569	111 298	27 511	8 901	6 270	3 436	339 985
Амортизация и загуби от обезценка							
Към 1 януари 2009 г.	(7 108)	(43 498)	(14 200)	(3 038)	(3 789)	-	(71 633)
Начисления за периода	(4 495)	(7 107)	(4 276)	(568)	(431)	-	(16 877)
На излезлите	-	516	1 852	88	19	-	2 475
Към 31 декември 2009 г.	(11 603)	(50 089)	(16 624)	(3 518)	(4 201)	-	(86 035)
Балансова стойност към 31 декември 2009 г.	170 966	61 209	10 887	5 383	2 069	3 436	253 950
Балансова стойност към 31 декември 2008 г.	139 852	33 492	5 704	2 099	1 580	25 100	207 827

При преоценката на дълготрайни материални активи банката отписва натрупаната амортизация за сметка на брутната балансова стойност на активите, като нетната стойност на активите се произчислява спрямо преоценената им стойност.

16. Нематериални активи

(хил. лв.)

	Софтуер	Други нематериални активи	Разходи за придобиване на нематериални активи	Общо
Към 1 януари 2009 г.	31 433	45	309	31 787
Влезли	909	-	4 896	5 805
Излезли	(531)	(4)	(245)	(780)
Прехвърлени	4 614	-	(4 614)	-
Към 31 декември 2009 г.	36 425	41	346	36 812
Амортизация и загуби от обезценка				
Към 1 януари 2009 г.	(16 479)	(38)	-	(16 517)
Начисления за периода	(6 512)	(3)	-	(6 515)
На излезлите	518	4	-	522
Към 31 декември 2009 г.	(22 473)	(37)	-	(22 510)
Балансова стойност към 31 декември 2009 г.	13 952	4	346	14 302
Балансова стойност към 31 декември 2008 г.	14 954	7	309	15 270

В софтуера към 31 декември 2009 г. са включени закупени за БНБ лицензи на стойност 1848 хил. лв. (31 декември 2008 г. – 10 936 хил. лв.), програмни продукти на стойност 1430 хил. лв. (31 декември 2008 г. – 19 916 хил. лв.).

17. Други активи

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Вземания на гъщерни предприятия от местни банки	28 323	27 332
Възпоменателни монети за продажба	390	264
Материални запаси	14 038	14 209
Вземания от доставчици	2 477	6 935
Разходи за бъдещи периоди	2 300	1 449
Други вземания	214	1 282
	<u>47 742</u>	<u>51 471</u>

18. Банкноти и монети в обращение

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Банкноти в обращение	7 892 082	9 032 131
Монети в обращение	157 018	147 283
	<u>8 049 100</u>	<u>9 179 414</u>

19. Задължения към банки и други финансови институции

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Депозити на виждане от банки и други финансови институции		
- в левове	2 233 442	2 625 265
- в чуждестранна валута	2 691 534	2 381 221
	<u>4 924 976</u>	<u>5 006 486</u>

Банката не начислява лихви върху депозитите на виждане от банки и други финансови институции. Сумата на депозитите на виждане включва 4896 млн. лв., представляващи задължителните резерви, които банките са длъжни да поддържат по сметки в БНБ (31 декември 2008 г. – 5003 млн. лв.).

20. Задължения към държавни институции и други задължения

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Разплащателни сметки		
- в левове	2 006 422	533 793
- в чуждестранна валута	617 487	419 036
Срочни депозитни сметки		
- в левове	3 186 000	5 099 000
- в чуждестранна валута	1 580 311	1 435 858
	<u>7 390 220</u>	<u>7 487 687</u>

Депозитите и разплащателните сметки на правителството в банката включват средства, държани от името на бюджетни и други правителствени организации. Банката не начислява лихви върху разплащателните сметки. Депозитите на правителството в евро и в левове се олюхвяват с лихвен процент между 1.4% и 0%.

21. Задължения за участие в международни финансови институции

Задълженията към МВФ по квотата за участие на Република България към 31 декември 2009 г. възлизат на 1 334 801 хил. лв. – 604 863 хил. СПТ (31 декември 2008 г. – 1 236 559 хил. лв. – 605 072 хил. СПТ).

Задълженията към МВФ са деноминирани в СПТ. Задълженията, свързани с квотата на България в МВФ, са безлихвени и нямат определен падеж. В това приложение е включена сметка № 1 на МВФ в левове за административни разходи в размер на 3582 хил. лв. (31 декември 2008 г. – 3336 хил. лв.).

На 28 август 2009 г. и на 9 септември 2009 г. банката получи от МВФ средства от общо и специално разпределение на специални права на тираж (СПТ) в размер съответно на 474 586 534 СПТ и 136 289 102 СПТ. Връщането на средствата ще се извърши при поискване от МВФ.

22. Други пасиви

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Средства на Европейската комисия	117 750	97 403
Задължения по заплати и социално осигуряване	1 340	2 153
Приходи за бъдещи периоди	276	1 806
Други пасиви	17 779	8 401
	<u>137 145</u>	<u>109 763</u>

От 1 януари 2007 година България като държава – членка на Европейския съюз, участва във финансирането на бюджета на ЕС. На основание чл. 9 от Регламент (ЕО, Евратом) № 1150/2000 на Съвета банката е открила сметки в левове и в евро за средствата на Европейската комисия. Платежните инструкции за операциите по тези сметки се дават от оторизирани лица на Европейската комисия.

23. Капитал и резерви

Капиталът на банката е определен в ЗБНБ и е в размер на 20 000 хил. лв.

Резервите от преценка на немонетарни активи включват нетното изменение в справедливата стойност на имоти, капиталови инвестиции и други немонетарни активи.

Съгласно чл. 36 на ЗБНБ нереализираните печалби/загуби, възникнали от преценка на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута или злато, са прехвърлени в специална резервна сметка и формират специални резерви.

Другите резерви включват 25% от годишното превишение на приходите над разходите след разпределение в специални резерви, както и резерви, създадени по решение на Управителния съвет на банката.

Разпределението на печалбата за 2009 г. съгласно оповестената в приложение 5(з) политика е, както следва:

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Печалба за периода	833 883	1 013 377
Разпределение в специален резерв съгласно чл. 36 на ЗБНБ:		
Нереализирана (печалба) от преценка на злато	(374 038)	(122 434)
Нереализирана (печалба)/загуба от преценка на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	21 730	(191 807)
Нереализирана (печалба)/загуба от преценка на чуждестранна валута	277	(2 169)
Други нереализирани (печалби)/загуби	(1 238)	3 402
Резултат след разпределение в специален резерв, в т.ч.:	480 614	700 369
<i>Разпределение в други резерви и малцинствено участие</i>	<i>125 904</i>	<i>180 414</i>
<i>Разпределение във фонд със специално предназначение</i>	<i>-</i>	<i>119 000</i>
<i>Предвидена вноска в държавния бюджет</i>	<i>354 710</i>	<i>400 955</i>

Предвидената вноска към държавния бюджет е резултативна величина след разпределението на печалбата за периода в *резерви* и в *специални резерви*, създадени съгласно решение на Управителния съвет на банката.

24. Малцинствено участие

„Печатница на БНБ“ АД е акционерно дружество с двама акционери – БНБ и държавата чрез министъра на финансите. Българската народна банка притежава 95.6% от капитала на дружеството. През 2005 г. държавата чрез министъра на финансите придобива 4.4% от капитала на дружеството – 3093 броя акции с номинална стойност 1000 лв. всяка.

25. Парични задължения и брутни международни валутни резерви

(хил. лв.)

	31.XII.2009	31.XII.2008
Брутни международни валутни резерви		
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	4 144 152	2 655 053
Монетарно злато и други инструменти в злато	1 908 991	1 536 814
Инвестиции в ценни книжа	19 142 156	20 600 510
Капиталови инвестиции и квота в МВФ	71 835	71 994
	<u>25 267 134</u>	<u>24 864 371</u>
Парични задължения		
Банкноти и монети в обращение	8 049 100	9 179 414
Задължения към банки и други финансови институции	4 897 212	5 006 376
Задължения към държавни институции	7 150 724	7 294 721
Други задължения	385 010	290 479
	<u>20 482 046</u>	<u>21 770 990</u>
Превишение на брутните международни валутни резерви над паричните задължения	<u>4 785 088</u>	<u>3 093 381</u>

Вземанията по лихви и задълженията по начислени лихви се отнасят към съответните активи и пасиви.

Монетарно злато и други инструменти в злато се преценяват ежедневно на база фиксинга в евро на Лондонския пазар на благородни метали.

26. Сделки със свързани лица

Правителство на Република България

Международен валутен фонд

Всички заеми, отпуснати от МВФ на правителството на Република България и на банката, се получават чрез БНБ. На правителствените кредити от МВФ съответства вземане на банката от правителството в същия размер. С цел елиминиране колебанията на валутните курсове вземанията от правителството са геноминирани също в СПТ.

Лихвите по тези заеми се плащат от правителството. Следователно не се начисляват лихви по вземанията от правителството и не се включват разходи за лихви за частта на правителството от заемите, предоставени от МВФ.

Към 31 декември 2009 г. Република България няма получени средства по заемни споразумения с МВФ.

Квотата на Република България в МВФ е обезпечена със записи на заповед, подписани от банката и правителството (вж. приложение 21).

Банкови сметки на правителството

Бюджетните правителствени организации имат разплащателни сметки и срочни депозити в банката (вж. приложение 20).

Дейности по агентските функции

В съответствие със ЗБНБ и при условия, договорени с министъра на финансите, банката действа като агент по държавни дългове или по дългове, гарантирани от държавата. В тази си роля тя изпълнява депозитарни и агентски функции, свързани с администриране и управление на издатените от Министерството на финансите държавни ценни книжа. Банката получава комисиони, свързани с изпълнението на тези функции. Тези държавни ценни книжа не са активи или пасиви за банката и не са отразени в консолидирания ѝ баланс. Банката не е изложена на кредитен риск по отношение на държавните ценни книжа, тъй като не ги гарантира. Номиналната стойност на държавните ценни книжа, държани от банката като депозитар, към 31 декември 2009 г. са в размер на 3009 млн. лв. (31 декември 2008 г. – 3064 млн. лв.).

27. Дъщерни гружества

(%)

Дял в акционерния капитал	31.XII.2009	31.XII.2008
Монетен двор ЕООД	100	100
Печатница на БНБ АД (вж приложение 24)	95.6	95.6

За отчетния период нетният приход от дъщерни предприятия включва нетна печалба в размер на 784 хил. лв. от „Монетен двор“ ЕООД (31 декември 2008 г. – 986 хил. лв.) и 3533 хил. лв. от „Печатница на БНБ“ АД (31 декември 2008 г. – 3529 хил. лв.).

28. Поети ангажименти и потенциални задължения

1) Участие в Банката за международни разплащания

Банката притежава 8000 акции от капитала на Банката за международни разплащания, всяка възлизаща на стойност 5000 СПТ. От съучастието в капитала на БМР 25% са платени. Невнесенят капитал е с опция за внасяне до три месеца след решение на Борда на управителите на БМР. Потенциалното задължение на банката към 31 декември 2009 г. е 63 921 хил. лв. (31 декември 2008 г. – 64 422 хил. лв.).

2) Квота в МВФ

Квотата в МВФ е обезпечена със записи на заповед, подписани съвместно от банката и правителството на Република България, на стойност 1 334 801 хил. лв.

3) *Капиталови ангажменти*

Към 31 декември 2009 г. банката има поети ангажменти за 1349 хил. лв. за придобиване на дълготрайни активи (31 декември 2008 г. – 25 702 хил. лв.).

4) *Други ангажменти и поети задължения*

Банката няма издадени други гаранции, акредитиви или поети ангажменти за закупуването или продажбата на злато, други благородни метали или чуждестранна валута.

29. **Събития, настъпили след датата на баланса**

Няма събития, възникнали след датата на баланса, които да изискват допълнително оповестяване или корекции във финансовите отчети на банката.

По-важни решения на Управителния съвет на Българската народна банка

- 15 януари** БНБ пуска в обращение, считано от 23 февруари 2009 г., медна възпоменателна монета „110 години от рождението на Дечко Узунов“ с номинална стойност 2 лева.
- 27 януари** БНБ пуска в обращение, считано от 18 май 2009 г., сребърна възпоменателна монета с нанесен силикатен емайл „130 години Българска народна банка“ с номинална стойност 10 лева.
- 26 февруари** Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 9 на БНБ от 2008 г. за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск.*
- Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 8 на БНБ от 2006 г. за капиталовата адекватност на кредитните институции.*
- 26 март** Одобрява *Отчет за изпълнението на бюджета на Българската народна банка към 31 декември 2008 г.*
- 23 април** Приема *Годишен отчет на Българската народна банка за 2008 г.*
- Приема *Наредба № 20 за издаване на одобрения по чл. 11, ал. 3 от Закона за кредитните институции.*
- Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 2 за лицензите и разрешенията, издавани от БНБ по Закона за кредитните институции.*
- Приема *Наредба № 26 на БНБ за финансовите институции.*
- БНБ пуска в обращение, считано от 1 юни 2009 г., като законно платежно средство банкнота с номинална стойност 5 лева.
- 16 юли** Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 23 от 1999 г. за условията и реда за изплащане на суми по влогове в банка с отчет лиценз до гарантирания размер.*
- Приема *Наредба № 3 за условията и реда за изпълнение на платежни операции и за използване на платежни инструменти.*
- Приема *Наредба № 16 за лицензиране на платежните институции и операторите на платежни системи.*
- Приема *Наредба № 13 за прилагането на международен номер на банкова сметка и за банковите кодове.*
- Приема *Наредба № 22 за Централен кредитен регистър.*
- БНБ пуска в обращение, считано от 14 септември 2009 г., сребърна възпоменателна монета с нанесено оцветяване „Грънчарство“ от серията „Българските занаяти“ с номинална стойност 5 лева.
- БНБ пуска в обращение, считано от 20 октомври 2009 г., златна възпоменателна монета „Св. Димитър Чудотворец“ от серията „Българска иконография“ с номинална стойност 100 лева.
- 10 септември** Одобрява *Отчет за изпълнението на бюджета на Българската народна банка към 30 юни 2009 г.*
- 15 октомври** Приема нова *Тарифа за таксите на Централния кредитен регистър*, която влиза в сила от 1 ноември 2009 г. Същата отменя действащата от октомври 2006 г. *Тарифа за таксите*, които Българската народна банка събира във връзка с работата на Централния кредитен регистър.
- Приема промени в тарифата на РИНГС, които влизат в сила от 1 ноември 2009 г.

- Взема решение да бъдат отпуснати за 2010 г. две стипендии за студенти, обучаващи се за придобиване на образователно-квалификационна степен „магистър“, и една стипендия за лица, обучаващи се за придобиване на образователно-квалификационна степен „доктор“.
- 17 ноември** Приема *Бюджет на БНБ за 2010 г.*
Приема *Отчет на БНБ за януари – юни 2009 г.*
- 10 декември** Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 16 на БНБ за лицензиране на платежните институции и операторите на платежни системи.*
Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 27 на БНБ за статистиката на платежния баланс.*
- 22 декември** Присъжда следните стипендии за 2010 г.:
– за магистърска степен на Иван Й. Иванов (Икономически университет – Варна);
– за докторска степен на Цветелина Ив. Маринова (УНСС).